Amerika

Jean Baudrillard

Fransızcadan Çeviren: Yaşar Avunç

AYRINTI

4. BASIM

JEAN BAUDRILLARD

Çağımızın önde gelen entelektüel figürlerinden, Fransız felsefeci ve toplumbilimci, post-modern yönelimleriyle dikkat çeken toplum ve kültür eleştiricisi Jean Baudrillard, 1929 yılında Reims'te doğdu. Bir memur ailesinin çocuğu ve ailenin üniversiteye giden ilk üyesiydi. Sorbonne Üniversitesi'nde Alman edebiyatı okudu. Bir lisede Almanca öğretmenliği yaparken, Nanterre Üniversitesi'nde Henri Lefebvre ile çalışmaya başladı. Burada doktora tezini tamamladı. Bertolt Brecht'in şiirlerini, Peter Weiss'ın tiyatro oyunlarını ve Wilhelm E. Mühlmann'ın "Üçüncü Dünya'nın Devrimci Cennetleri"ni çeviren yazar, ders ve konferans vermek üzere başta ABD ve Japonya olmak üzere dünyanın pek çok ülkesini ziyaret etti. Son yıllarda İsviçre'deki European Graduate School'da ders verdi.

Günümüz düşün dünyasının en "çarpıcı" isimlerinden olan Baudrillard, kitaplarında esas olarak simülasyon, yığınların zihniyeti, "öteki", baştan çıkarma gibi konuları ele aldı. Üretimin, rasyonel bir etkinlik olmadığını ileri sürdü; tüketicinin, reklam vb yollarla aldatılmasını göz boyayıcı bir oyun ve hem üretimi hem de tüketicinin isteğini tehdit eden bir öğe olarak yorumladı.

Körfez Savaşı sırasında Fransız televizyonunda görüşlerine en çok başvurulan düşünür olarak kitle iletişim araçlarında bir "star" haline geldi. Körfez Savaşı'ndan önce gerçekte savaş olmayacağı kehanetinde bulunmuş, savaşın ardından da haklı çıktığını iddia etmişti. İnsanların bir amaç uğruna çarpışarak öldükleri savaşın gerçekliğinin yerini, aslında savaşın olmadığı bir dünyada televizyon ekranlarından bütün dünyaya gösterilen bir "kopya" savaş almıştı.

İtalya, Meksika, Brezilya ve Japonya gibi ülkelerde yapıtlarının büyük bir bölümü çevrilmiştir. Türkçedeki ilk kitabı *Metinler ve Söyleşiler* (Çev. Oğuz Adanır, Dokuz Eylül Ü. Yay.,1988), çeşitli yapıtlarından alınmış metinlerin çevirisidir. Uzun süredir kanserle savaşmakta olan Baudrillard, 6 Mart 2007 tarihinde Paris'te 77 yaşında hayata veda etti.

Türkçeye çevrilen başlıca yapıtları şunlardır:

Le Système des Objets (1968; *Nesneler Sistemi*, Çev. Oğuz Adanır-Aslı Kara Mollaoğlu, Boğaziçi Ü. Yay., 2014); *La Société de Consommation* (1970; ***Tüketim Toplumu***, Çev. Nilgün Tutal-Ferda Keskin, Ayrıntı Yay., 1997); *Pour une Critique de l'Économie Politique du Signe* (1972; *Gösterge Ekonomi Politiği Hakkında Bir Eleştiri*, Çev. Oğuz Adanır-Ali Bilgin, Boğaziçi Ü. Yay., 2009); *Le Miroir de la Production* (1973; *Üretimin Aynası*, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2013); *L'Échange Symbolique et la Mort* (1976; *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2002); *Oublier Foucault* (1977; *Foucault'yu Unutmak*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2013); *A l'Ombre des Majorités Silencieuses* (1978; *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2003);

De la Séduction (1979; ***Baştan Çıkarma Üzerine***, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 2001);

Simulacres et Simulation (1981; *Simülakrlar ve Simülasyon*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2003); *Les Stratégies fatales* (1983; *Çaresiz Stratejiler*, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2011); *La Gauche Divine* (1984; *İlahi ol*, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2015); *Amérique* (1986; ***Ame ka***, Çev. Yaşar Avunç, Ayrıntı Yay., 1996); *La Transparence du Mal* (1990; ***Kötülüğün Şeffaflığı-Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme***, Çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yay., 2004); *Cool Memories I-II* (1980-1990; ***Cool Anılar I-II***, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 1999); *Le crime parfait* (1994; ***Kusursuz Cinayet***, Çev. Necmettin Sevil, Ayrıntı Yay., 1998); Cool Memories III-IV (1995-2000; ***Cool Anılar III-IV***, Çev. Yaşar Avunç, Ayrıntı Yay., 2002); *Le complot de l'art* (1996; *Sanat Komplosu*, Çev. Elçin Gen-Işık Ergüden, İletişim Yay., 2010); *Ecran total* (1997; *Tam Ekran*, Çev. Bahadır Gülmez, Yapı Kredi Yay., 2001);

L'Echange impossible (1999, ***İmkânsız Takas***, Çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 2005); *Mots de Passe* (2000; *Anahtar Sözcükler*, Çev. Oğuz Adanır-Leyla Yıldırım, Paragraf Yay., 2005); *Les objets singuliers & Architecture et philosophie* (Jean Nouvel ile, 2000; *Tekil Nesneler, Mimarlık ve Felsefe*, Çev. Aziz Ufuk Kılıç, Yem Yay., 2010); *D'un fragment l'autre-Entretiens avec François L'Yvonnet* (2001; *Bir Parçadan Diğerine-François L'Yvonnet ile Söyleşi*, Çev. Yaşar Avunç, İnkılap Kitabevi, 2005); *Le Pacte de lucidité ou l'intelligence du Mal* (2004; *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2005);

Cool Memories V (2000-2005; ***Cool Anılar V***, Çev. Yaşar Avunç-Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yay., 2006); *Porquoi tout n'a-t-il pas déjà disparu?* (2007; *Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi?* Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2012); *Carnaval et cannibal* (2008; *Karnaval ve Yamyam*, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Ü. Yay., 2012); *Lagonie de la puissance* (2015; *Can Çekişen Küresel Güç*, Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2017).

Ayrıntı: 156
İnceleme Dizisi: 81

Amerika
Jean Baudrillard

Çeviride kullanılan metinler
Amérique, Éditions Grasset, 1986
America, Çev. Chris Turner, Verso, 1988

Fransızcadan Çeviren
Yaşar Avunç

Yayına Hazırlayan
Ferda Keskin

Son Okuma
Mehmet Celep

© Éditions Grasset

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Richard Misrach

Kapak Düzeni
Arslan Kahraman

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Mat aacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Ma . Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No: 12156

Birinci Basım *1996*
İkinci Basım *2006*
Üçüncü Basım *2013*
Dördüncü Basım *2018*
Baskı Adedi *2000*

İSBN 978-975-539-052-9
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Jean Baudrillard

Amerika

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco

HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin

HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly

DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx

İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton

TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny

PROTESTO
Toplumsal Hareketlere
Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper

SOSYALİZMDE EĞİTİM
KÜBA
Celil Denktaş

HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında - Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault

YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman

LENİN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih

HERMENÖTİK VE SOSYAL
BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman

LENİN 2017
Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa
Yormak
Vladimir İlyich Lenin , Slavoj Žižek

EKİM
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville

DÜNYAYA VE KENDİMİZE DAİR
Zygmunt Bauman & Stanislaw Obirek

FAŞİZM VE KAPİTALİZM
Faşizmin Sosyal Kökenleri ve
İşlevleri Üstüne Teoriler
Angelo Tasca, Arthur Rosenberg,
Otto Bauer, August Thalheime

TANRI'YA VE İNSANA DAİR
Stanislaw Obirek, Zygmunt Baumane

İSTİSNA HÂLİ
Giorgio Agamben

BENLİK PRATİKLERİ
Zygmunt Bauman & Rein Raud

EŞYA VE İNSAN
Bir Pratik İlişkinin Felfesefesi,
Pedagojisi ve Sosyolojisi
Arnd-Michael Nohl

KUŞATILMIŞ TOPLUM
Zygmunt Bauman

KAPIMIZDAKİ YABANCILAR
Zygmunt Bauman

DEMİR KAFES
Max Weber ve Weberci Marksizm
Michael Löwy

YEMEK VE ULUSAL KİMLİK
Gündelik Yaşamdan Küresel Siyasete
Atsuko Ichijo & Ronald Ranta

KÜRESELLEŞMENİN ÇÖKÜŞÜ
Dünyanın Yeniden Keşfi
John Ralston Saul

AVRUPA
Bitmemiş Bir Macera
Zygmunt Bauman

AKIŞKAN HAYAT
Zygmunt Bauman

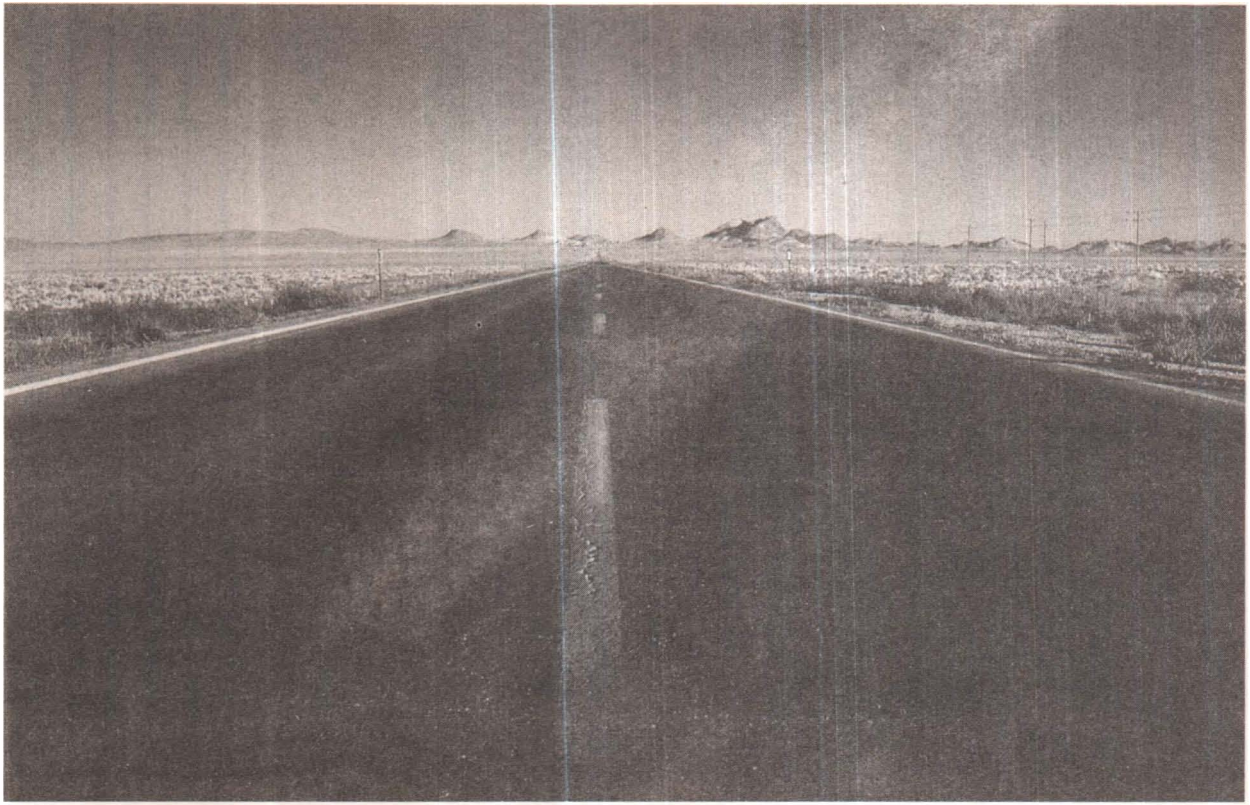
Jean Baudrillard

Amerika

İçindekiler

— Vanishing Point 9
— New York 23
— Yıldızsal Amerika 39
— Gerçekleşen Ütopya 93
— Gücün Sonu mu? 129
— Desert For Ever 145

— Dizin 155

Fotoğraf: Chris Richardson

Vanishing Point*

* Kaçış noktası (Geometri terimi). (ç.n.)

Fotoğraf: Chris Richardson

*Caution: objects in this mirror may be closer than they appear!**

Teksas tepelerinin ve New Mexico sıradağlarının uçsuz bucaksız olmalarından kaynaklanan özlem: Otoyollarda kayar gibi gidiş, Chrysler marka arabanın radyoteybinde çalınan süper "hit" parçalar ve sıcak dalgası. Enstantane fotoğraf artık yeterli değil. Yolculuğumuzun dayanılmaz sıcak ve müzikle birlikte tam bir filmi gerçek zamanda çekilmeli ve insan bu filmi evinde oynatıp karanlık odada her şeyi başından sonuna kadar yeniden izlemeli –otoyolun ve

* Dikkat: Bu aynada görünen şeyler göründüklerinden daha yakın olabilir. (ç.n.)

uzaklığın büyüsünü, çölde buz gibi soğuk alkolü ve hızı yeniden keşfetmeli; hepsini evinde, videoda gerçek zamanda yeniden yaşamalı–, bunu yalnızca anımsamanın vereceği haz için değil, saçma bir yinelemenin büyüsü yolculuğun soyutluğu içinde çoktan orada olduğu için yapmalı. Araba hızla giderken yayılan çölün uzunluğu filmin sonsuzluğuna adamakıllı yakın.

San Antonio

Amerikalıların Chicanos adını verdikleri Meksikalılar El Alamo ziyareti sırasında kendi atalarının o denli yiğitçe toptan öldürdükleri Amerikan ulusu yiğitlerini göklere çıkarmak için rehberlik yapıyorlar. Bu atalar çetin bir savaş vermişler ama işbölümünden kaçamamışlar; bugün onların torunları, torunlarının torunları, orada, dedelerinin savaştıkları aynı savaş alanında, topraklarını çalmış olan Amerikalıları göklere çıkarıyorlar. Tarih hilelerle, kurnazlıklarla dolu. Nitekim burada çalışmak için gizlice sınırı geçen Meksikalılar da hilede, kurnazlıkta aşağı kalmıyorlar.

Salt Lake City

Görkemli Mormon simetrisi. Her yerde mermer: Kusursuz ve iç karartıcı (Capitol ve Visitor Center'deki orglar), bunun yanında da Los Angeles'a özgü modernlik, dünyada görülmemiş bir minimal konforun gerektirdiği her türlü aygıt. Tepesinde İsa bulunan kubbe (burada bütün İsa heykelleri Thorwaldsen'den* kopya edildiği için Björn Borg'a benziyor) üçüncü tür ilişkiler gibi:** Din özel efekt olmuş. Gerçekten de bütün kentte başka yerlerden gelmiş bir şeyin saydamlığı ve insanüstü, dünya dışı temizliği göze çarpıyor. Simetrik, ışıl ışıl, baskın bir soyutlama. Bir guguklu elekt-

* Danimarkalı heykeltıraş (1170–1844). (ç.n.)

** Amerikalı film yönetmeni Spielberg'ün *Close Encounters of the Third Kind* (*Üçüncü Türden İlişkiler*) adlı filmine gönderme. (ç.n.)

ronik saat, güller, mermerler ve İncil pazarı ile kaplı Tapınak bölgesindeki kavşaklarda ötüyor; bu sıcakta ve çölün tam ortasında, suyu kurşun gibi ağır, tuzunun yoğunluğu başka yerde görülmemiş o gölün yakınında Püriten, şaşırtıcı bir saplantılı olma durumu. Daha uzakta Büyük Çöl ki burada salt yataylıkla başa çıkmak için yeni araba modellerine yeni hızlar bulmak gerekmiş... Ama kent bir mücevher gibi, hava temizliği ve Los Angeles'takinden daha da güzel kentsel perspektiflerin yukarıdan aşağıya gözüpekçe inişiyle. Zengin bankacı, müzisyen, uluslararası soy kütükleri bilgini, çokeşli Mormonların şaşırtıcı görkemi ve modern doğruculuğu (New York'taki Empire State'in, x gücüne yükselen o iç karartıcı Püritenliğe benzer bir yanı var). Çölün öteki yanındaki Las Vegas denen büyük orospunun büyüsüne karşılık olarak bu kentin büyüsünü yaratan, dönmelerin kapitalist, transseksüel gururu.

Monument Valley
Dead Horse Point
Grand Canyon

Sıradan engebelerin fiziksel yükseltisinin tersine, jeolojik, dolayısıyla metafizik anıtsallık. Rüzgârın, suyun, buzun derinliğine yontup oluşturduğu ters engebeler sizi zamanın başdöndürücülüğü içine, yavaş devinimli bir yıkımın acımasız sonsuzluğunun içine sürüklüyor. Burada toprağın yüzeyini yavaş yavaş bozmak için milyonlarca, yüz milyonlarca yılın geçmesi gerekmiş olduğunu ileri sürmek bile ters bir düşünce; çünkü bu düşünce insanın dünyaya gelişinden çok önce, doğa güçleri arasında yapılmış bir tür yıpranma ve erozyon anlaşmasından kaynaklanan birtakım göstergelerin bulunduğu önsezisini ansızın ortaya çıkarıyor. Tümüyle jeolojik nitelikli bu koskocaman göstergeler yığını içinde insanın herhalde hiçbir anlamı olmamıştır. Belki olsa olsa Kızılderililer bu göstergelerin

pek az bir bölümünü yorumlamışlardır. Bununla birlikte, bunlar göstergedir; çünkü çölün ekilmemişliği yalnızca görünüştedir. Bütün Navajolar ülkesi, Grand Canyon'a ulaştıran uzun plato, Monument Valley'den önceki yarlar, Green River'ın uçurumları (bütün bu ülkenin gizi belki de bir denizaltı engebesi olmasında ve açık havada bir okyanus engebesi olmanın gerçeküstü niteliğini hâlâ korumasında yatıyor), bütün bu yerlerde doğa ile hiçbir ilişkisi bulunmayan büyülü bir varlık göze çarpıyor. Çölün jeolojik ve göksel oluşumunun böyle bir kuramsal büyüklüğünden kurtulmak ve böyle bir çevrede yaşamak için Kızılderililerin çok fazla büyü yapmak zorunda kalmış oldukları anlaşılıyor. İnsanoğlundan önceki göstergelerin böylè bir gücü vardıysa, insanoğlu nedir? Bir insan ırkı çevresini saran doğal afet düzenine eşdeğerde özveriler icat etmek zorundadır.

Belki de doğal olmaktan çıktıkları için kültürün ne olduğu konusunda en iyi fikir veren bu engebelerdir. Monument Valley: Ansızın dikleşip, ardından önüne geçilmez bir aşınmaya maruz kalmış dil blokları; derinlikleri eskimeye, yıpranmaya bağlı (anlam sözcüklerin aşınmasından, anlatımlar da göstergelerin aşınmasından doğar) ve bugün bütün kültürler gibi yazgıları doğal parklar haline gelmek olan çok eski tortulaşmalar.

SALT LAKE CITY: Çöldeki mağaraların derinliklerinde Mormonların, o lüks ve Püriten konkistadorların* yönettiği dünya soykütüğü arşivleri ve bunların yanında, Büyük Tuz Çölü'nün tertemiz yüzeyindeki Bonneville yolu. Burada yeni model arabalar dünyanın en büyük hızlarını yapmak için hazırlanıyorlar. Zamanın derinliği olarak soyun yaratılışı ve arı yüzeysellik olarak sesin hızı.

* Amerika'yı fethetmeye giden İspanyol serüvencileri. (ç.n.)

ALAMOGORDO: White Sands'ın dekoru içinde ilk atom bombası denemesi; dağların soluk mavi renkli dekoru ve yüzlerce mil uzunluğunda beyaz kumun dekoru; toprağın göz kamaştırıcı ışığına karşı bombanın göz kamaştırıcı yapay ışığı.

TORREY CANYON: Salk Institute, DNA'nın ve bütün Nobel biyoloji ödüllerinin tapınağı; içinde bütün gelecek biyolojik kumandaların hazırlandığı, Büyük Okyanus'un enginliğine karşı, Minos Sarayı'na benzetilerek beyaz mermerden yapılmış bina...

Başka yerlerden daha şaşırtıcı, kurgunun gerçek olduğu olağanüstü yerler. Toprağın bozulmamış jeolojik büyüklüğü ile çok ileri, nükleer, yörüngesel, bilgi-işlemli bir tekniği birleştiren ve ülke yasalarının dışında sayılma niteliğini taşıyan, politika ötesi yüce yerler.

Ben *yıldızsal* Amerika'yı araştırdım, hiçbir zaman sosyal ve kültürel Amerika'yı değil; *otoyollarında* saçma ve salt özgürlüğü sergileyen Amerika'yı araştırdım; töreleriyle, zihniyetleriyle derin Amerika'yı değil, çöldeki hızıyla, motelleriyle, madensel yüzeyleriyle Amerika'yı araştırdım. Bunun için senaryonun hızını, televizyonun kaygısız refleksini, boş bir mekânda çekilmiş günlerin ve gecelerin filmini, göstergelerin, imgelerin, yüzeylerin ve yollardaki belirli, alışılmış davranışların şaşılacak derecede duygusuzca art arda gelişlerini, Avrupalı kulübelerine kadar gerçekte bizim olan nükleer ve çekirdeği çıkarılmış dünyaya en yakın şeyi araştırdım.

Toplumsalın geçmişteki yıkımı ile gelecekteki yıkımını jeolojide araştırdım; çizgili mekânların, tuzlu ve taşlı engebelerin, fosilleşmiş nehrin aktığı kanyonların, erozyon ve jeolojiye özgü yavaşlığın başlangıcı belirsiz boşluğunun tanıklık ettiği o derinlik değişiminde araştırdım; büyük kentlerin dikeyliğinde bile araştırdım.

Bu nükleer şekli, bu gelecekteki yıkımı, bütün bunları Paristeyken biliyordum. Ama anlamak için, Virilio'nun gözden kaybolmanın estetiği dediği şeyi gerçekleştiren yolculuğun biçimini almak gerek.

Çünkü çölün zihindeki bu şekli, gözünüzün önündeyken büyüyor; toplumdan kaçmanın arı şeklidir bu. Sevgisizlik, soğukluk, arıtılmış şeklini hızın yokluğunda buluyor. Toplumdan kaçmanın ya da toplumsal çekirdeksizleşmenin soğuk ve ölü yanı burada çölün sıcaklığında kendi düş ve düşüncelerine dalmış şekline kavuşuyor: Politika ötesi çölün enliliği içinde, jeolojinin alaycılığı içinde buluyor, türsel, zihinsel alanını. Toplumsal olmayan, yüzeysel, gelecek dünyamızın insanlık dışı olma niteliği, estetik şekliyle esrik şeklini burada hemen buluyor; çünkü çöl yalnızca şu: kültürün esrik bir eleştirisi, gözden kaybolmanın esrik bir şekli.

Çöllerin büyüklüğü bunların kuraklıklar içinde, yeryüzünün ve uygarlaşmış suyuklarımızın negatifi olmalarından ileri geliyor. Burası suyukların ve akışkan maddelerin azaldığı ve havanın çok temiz olması nedeniyle takımyıldızlarından yıldızların etkisinin doğrudan doğruya indiği yer. Hatta, antropolojiden daha önceki bir dönemin ortaya çıkması için Kızılderililerin çöllerden köklerinin kazınması gerekmiş. Bir mineroloji, bir jeoloji, bir yıldız nitelikli olma, insanlık dışı bir yapaylık, kültürle ilgili yapay kaygıları uzaklaştıran bir kuraklık, başka hiçbir yerde var olmayan bir sessizlik.

Çölün sessizliği aynı zamanda görsel bir şey. Yansıyacak hiçbir yer bulamayan bakışın genişliğinden kaynaklanıyor bu sessizlik. Dağlarda sessizlik olamaz; çünkü dağlar engebeleriyle uğuldar. Hatta, sessizlik olması için, zamanın da sanki yatay olması, gelecekte yankılanmaması; ancak jeolojik katmanların birbirlerinin üstünden kayması ve bundan artık yalnızca bir tür fosilleşmiş uğultunun çıkması gerekir.

Çöl: İnsanlık dışı bir zekânın, köklü bir aldırmazlığın; yalnızca gökyüzünün değil, içinde mekânın ve zamanın metafizik tutkularından başka bir şeyin kristalleşmediği jeolojik dalgalanmaların aldırmazlığının parlak ve fosilleşmiş ağı. Burada arzunun sınırları her gün altüst olur ve gece bunları yok eder. Ama siz fosilleşmiş gürültünün, hayvansal sessizliğin uyanmasıyla birlikte günün doğmasını bekleyin.

Hız arı nesneler yaratır; kendisi de arı bir nesnedir çünkü yeri ve yerle ilgili başvuru noktalarını siler; zamanın akışına gidip onu yok eder, kendi nedeninden daha çabuk gidip akışını keserek bu nedeni ortadan kaldırır. Hız sonucun nedene karşı zaferidir, bir anın derinlik olarak zamana karşı zaferidir, yüzeyin ve nesne olma niteliğinin arzunun derinliğine karşı zaferidir. Hız bir ilk alan yaratır ki bu alan ölüme neden olabilir ve tek kuralı ardından hiç iz bırakmamaktır. Unutmanın belleğe karşı zaferi; ilkel, bellek yitimine uğramışçasına esrime. Çölün arı geometrisi içinde arı bir nesnenin yüzeyselliği ve tersine çevrilebilirliği. Araba sürmek nesnelerde, bunları boşaltarak bir tür görünmezlik, saydamlık, enine olma durumu yaratır. Bu, şekillerin bitkinleşmesiyle, bir tür yavaş intihardır, şekillerin yok olmalarının çok hoş bir durumudur. Hız bitkisel değildir; minerale, kristale özgü bir kırılmaya daha yakındır ve zaten bir yıkımın, bir zaman harcamanın olduğu yerdir. Ama belki çekiciliği, çekicilik ancak gizde varsa da yalnızca boşluğun çekiciliğidir. Hız bizi boşluğa alıştırmadan başka bir şey değildir. Devingenliğin artmasının ardında şekillerin devinimsiz bir tersine dönme özlemi. Geometride canlı şekillerin özlemine benzeyen bir özlem.

Bununla birlikte burada, bu ülkede bir nükleer dünyanın gitgide büyüyen soyutlaması ile kökleşmeden değil,

köküyle sökülüp atılmadan ileri gelen ilkel, bilinçdışı, önüne geçilmez bir canlılık arasında güçlü bir karşıtlık var. Bu metabolik canlılık sekste, işte olduğu kadar bedenlerde ya da alım satımda da görülüyor. Aslında ABD yeri, teknik üstünlüğü, o hoyratça vicdan rahatlığıyla ve simülasyona açtığı alanlarda *şimdiki en ilkel toplumdur*. İnsanı büyüleyen şey, bu ülkeyi geleceğin ilkel toplumu olarak; karmaşıklığın, karışıklığın, en büyük izdihamın, korkunç ama yüzeysel çeşitliliğiyle güzel bir alışıklığın toplumu olarak; sonuçları önceden kestirilemeyen, içkinliği bizi hayran bırakan ama üstünde düşünülecek geçmişi olmayan, dolayısıyla temelden ilkel, tam bir meta sosyal olgu toplumu olarak dolaşmaktır... İlkellik, bizim ötemizde ve uzaktan kendi tinsel, toplumsal ya da ekolojik mantığını fazlasıyla aşan bir dünyanın abartılı, insanlık dışı karakterine geçmiş.

Yalnızca Püritenler bu ekolojik ve biyolojik korunma ahlakını, dolayısıyla adamakıllı ırkçı ayırımcılık ahlakını icat edip geliştirebildiler. Her şey burada aşırı derecede korunan doğal bir rezerv oluyor, öyle korunuyor ki bugün Yosemite'i, tıpkı Filipinler'deki Tasaday'lar gibi, biçimini değiştirip doğaya geri vermekten söz ediliyor. Özellikle artık toprak kalmayan bir yerde Püriten bir köken saplantısı. Özellikle her şeyin yıldızlara özgü bir aldırmazlık içinde olup bittiği bir yerde küçük bir yuva, bir ilişki bulma saplantısı.

Tam bir kültürün (kültürsüzlüğün) büyüklüğüne eriştikleri sürece yapay cennetlerin sönüklüğünde bir tür mucize var. Amerika'da mekân *suburb*lerin* ve *funky town*ların sıkıcılığına, sönüklüğüne bile bir büyüklük anlamı veriyor. Çöl her yerde ve anlamsızlığı önlüyor. İçinde araba, buz ve viski mucizesinin her gün yeniden ortaya çıktığı çöl: Çö-

* Varoş, dış mahalle. (ç.n.)

lün yazgısallığına karışmış kolay yaşama harikası. Tam anlamıyla Amerika'ya özgü müstehcenlik mucizesi: Tam bir kullanılabilirlilik, elde hazır bulunma; mekândaki tüm işlevlerin saydamlığı; ama mekân yine de genişliği içinde anlaşılamaz, derinliklerine varılamaz bir şey olmayı sürdürüyor ve ondan yalnızca hız sayesinde kurtulabilmek olanaklı.

İtalyan mucizesi: Sahne mucizesi.
Amerikan mucizesi: Müstehcenlik mucizesi.*
Anlamsızlık çöllerine karşı anlam bolluğu.

Büyülü olan, başkalaşıma uğramış şekiller. Orman denecek bitkisel orman yok; taşlaşmış, mineralleştirilmiş orman var. Tuz çölü burası; kardan daha beyaz, denizden daha yatay. Hiçbir şeyin ne tasarlandığı ne de düşünüldüğü yerde anıtsallık, geometri ve mimarlık etkisi bu. Canyonsland, Split Mountain. Ya da tersi: Çamur tepelerin (Mud Hills) engebesiz, şekilsiz engebesi, eski denizaltı diplerinin tekdüze kıvrıntılı, Ay'ı anımsatan hoş ve fosilleşmiş engebesi. White Sands'ın beyaz dalgalanması... Doğa güzelliğini yok etmek için öğelerin bu gerçeküstülüğü gerekli, tıpkı geçilen yolların doğal güzelliğini yok etmek için hızın o metafiziğinin gerekli olması gibi.

Gerçekten de amaçsız, dolayısıyla sonu olmayan bir yolculuk düşüncesi yavaş yavaş gelişiyor. Turistik, hoş, çekici turlara katılmayı, ilginç yerler görmeyi, hatta güzel görünümler izlemeyi reddediyorum (kavurucu sıcağın prizmasında yalnızca bunların soyutluğu kalıyor). Arı yolculuğa turizm ya da hafta sonu gezileri kadar yabancı olan başka hiçbir şey yoktur. Bu yüzden böyle bir yolculuk çöllerin ya da metropollerin çöllerinkinden aşağı kalmayan yaygın bayağılığı içinde en iyi şekilde gerçekleşiyor (metropoller eğ-

* Burada yazar Fransızcadaki *scène* (sahne) ve *obscène* (müstehcen) sözcüklerini kullanarak sözcük oyunu yapıyor. (ç.n.)

lence ya da kültür ağırlıklı yerler olarak değil, ama televizyon açısından *scenery* [dekor], senaryo olarak ele alınmışlardır.) İşte bu nedenle bu tür yolculuk aşırı sıcakta bedenin yersiz-yurtsuzlaşmasının* cinsel haz verici şekli olarak gerçekleşiyor. Sıcakta moleküllerin hızlanması, anlamın anlaşılması güç bir biçimde yok olmasına yol açıyor.

Keşfedilecek törelerin çok ötesinde, geçilecek mekânların töredışılığı önem taşıyor. Bu töredışılık ve arı mesafeden, toplumsaldan kurtuluş önemli. Burada, en töresel olan toplumun içinde, mekân gerçekten töredışı. Burada en uygun toplumun içinde boyutlar töredışı. Mesafeyi aşılması kolay, yolculuğu bitmez tükenmez yapan bu töredışılık; kasları yorgunluklarından arındıran da bu.

Araba sürmek şaşırtıcı bir bellek yitimi biçimi. Her şey keşfedilmeye, her şey yok edilmeye hazır. Elbette çöllerin ve California şaşkınlığının birincil şoku var, ama bu şok ortadan kalkar kalkmaz yolculuğun ikincil görkemi; aşırı uzaklığın, kaçınılmaz uzaklığın, yüzlerin ve adsız uzaklıkların sonsuzluğu ya da nihayet şaşkınlık imgesini bozmayarak, herhangi bir insan iradesinin varlığını belirtmeyen kimi mucizevi jeolojik oluşumların ikincil görkemi başlıyor. Bu yolculuk biçimi hiçbir ayrılığı kabul etmez. Tanıdık bir yüze, bildik bir görünüme ya da anlaşılabilir herhangi bir şeye rastlandığında büyü bozulur; gözden kaybolmanın bellek yitimine, çileciliğe, sonuşmaza özgü büyüsü, ilk duygusal durumda ve dünyasal semiyoloji karşısında yok olur.

Bu tür bir yolculuk kendine özgü bir olay ya da sinirlenmeyi, dolayısıyla da özel bir yorgunluğu doğurur. Sanki aşırı sıcak ve aşırı hız yüzünden; görülüp okunan şeylerin, içinden geçilip unutulan yerlerin çokluğu yüzünden çizgili kasların kasılması gibi bir şey bu. Anlamsız işaretlerle, işlevsel jestlerle, gökyüzünün kör edici parlaklığı ve uyurgezerlere özgü uzaklıklarla çok yorgun düşmüş olan bedenin

* Yazar burada Gilles Deleuze ve Félix Guattari'nin geliştirdiği *déterritorialisation* (yersiz-yurtsuzlaşma) kavramına gönderme yapıyor. (ç.n.)

gevşemesi çok yavaş bir süreç. Kültürün, bizim kültürümüzün etkisi azaldıkça her şey ansızın hafifleşiyor. Amerikalıların icat ettikleri bu hayaletimsi uygarlık şekli, geçici ve yok olmaya çok yakın bu şekil; olasılığa, bizi bekleyen yaşamın tek olasılığına en iyi uygulanmış bir şekil olarak ortaya çıkıyor. Batı Amerika'ya ve kuşkusuz bütün Amerikan kültürüne egemen olan şekil depremlere özgü bir şekildir: Kırıklı, çatlaklı, Eski Dünya ile bir faydan doğmuş bir kültür; dokunsal, kırılgan, devingen yüzeysel bir kültür; nasıl etkili olduğunu anlamak için burada onun kurallarına göre dolaşmak gerekir: sismik kayma, yumuşak teknolojiler.

Bu yolculukta ortaya çıkan tek sorun şu: Anlamın yok olmasında nereye kadar gidilebilir; çölün hiçbir şeye gönderme yapmayan şekli içinde çatırdamadan ve kuşkusuz yok olmanın gizli büyüsünü sürdürmek koşuluyla nereye kadar gidilebilir? Burada artık yolculuk niteliğini yitirmiş, dolayısıyla bir temel kuralı, dönüşü olmayan nokta kuralını içeren bir yolculuğun nesnel koşullarında somutlaşmış kuramsal bir soru bu. Bütün sorun buradadır. En önemli an, bu yolculuğun sonu olmadığı, sona ermesi için neden bulunmadığı gerçeğinin ortaya çıktığı o hoyrat andır. Belli bir noktadan sonra değişen devinimin kendisidir. Kendi iradesiyle uzayı geçen devinim, uzayın kendisi tarafından bir soğrulmaya dönüşür; direnmenin sonu, yolculuğun gerçek sahnesinin sonu (tıpkı jet motorunun artık uzaya girme enerjisi olmayıp, geleneksel biçimde havanın direncinden destek alacak yerde, önünde kendisini emen bir boşluk yaratarak ilerlemesi gibi). İşte böylece merkezkaç, dış-merkezli noktaya ulaşılmıştır; burada devinim sizi içine çeken bir boşluk oluşturur. Bu baş dönmesi anı, aynı zamanda gizil bir çöküntü anıdır. Pek de uzaklığa ve sıcağa, uzayın görünen çölünde ilerlemeye değil, zamanın çölünde geri dönüşü olmayan bir ilerlemeye bağlıdır.

*Tomorrow is the first day of the rest of your life.**

* Yarın geri kalan ömrünüzün ilk günüdür. (ç.n.)

New York

Fotoğraf: Raymond Depordon, Magnum

Sessiz çoğunlukların ve kaçınılmaz stratejilerin havacı misyoneri olarak bir havalimanından ötekine kediler gibi sıçrayarak gidiyorum; şimdi New Hempshire'ın sanki alevler içinde ormanları New England'ın aynasında kısa bir süre yansıyor; dün gökdelenlerin o dikey hoşluğu ile karşı karşıyaydım; yarın Minneapolis'te olacağım; adında art arda dizili o yarı Yunan, yarı Cheyenne sesli harfleriyle, ışıl ışıl bir geometrik şekli andıran buz kitlelerinin kenarında, oturulan dünyanın ufkunda adı güzel Minneapolis'te... Kitlelerin sessizliğinden ve tarihin sona erişinden söz ederek, gölün uçsuz bucaksızlığına ve ışığına bir göz atarak, doğuda gecenin çöktüğü yerde, gölün üstünde dinmek bilmeyen bir rüzgâr eserken... Uçaklar geçiyor, rüzgâr gibi sessizce; otelin pence-

relerinin arkasından ve ilk ışıklı reklam panoları yavaş yavaş kentin üstünde dönmeye başlıyor. Ne harika yer şu Amerika! Çepeçevre pastırma yazı; tatlılığı karın geleceğinin önbelirtisi. Ama Rockies Kayalık Dağları'nın sınırında bir Yunan sitesi ütopyası olan on bin göller nerede? Minneapolis! Wisconsin'deki pastırma yazının soylu zarifliğinden ve kadınsı latifliğinden sonra Minneapolis siloların ve av alanlarının ortasında, yalnızca kışı ve soğuğu bekleyen ve bu kıştan, soğuktan gurur duyan karanlık bir köy yerinden başka bir şey değil. Ne var ki derin Amerika'nın çukurunda dünyanın en güzel *art déco* örneği Commodore Bar var; buraya Fitzgerald, söylendiğine göre, her akşam içmeye gelirmiş. Ben de içiyorum burada. Yarın uçakla doğrudan doğruya o pırıl pırıl, yüzeysel, karışık ırklarla dolu estetik ve egemen öteki uca, Atina'nın, İskenderiye'nin, Persepolis'in mirasçısı New York'a gideceğim.

New York

Gece gündüz daha çok canavar düdüğü sesi duyuluyor burada. Arabalar daha hızlı gidiyorlar, reklamlar daha saldırgan. Fuhuş adamakıllı yaygın. Elektrik ışığı da öyle. Oyuna gelince, her çeşit oyun yoğunlaşıyor. Dünyanın merkezine yaklaşıldığında, bu hep böyledir. Ama insanlar gülümsüyorlar, hatta gitgide daha çok gülümsüyorlar; ama hiçbir zaman birbirlerine değil, her zaman yalnız kendileri için gülümsüyorlar.

Yüzlerin korkutucu çeşitliliği, şaşırtıcılığı; hepsi anlaşılmaz bir ifadeye yönelik. Arkaik kültürlerde yaşlılığın ya da ölümün neden olduğu yüz ifadelerini burada gençler yirmi yaşında, on iki yaşında alıyorlar. Kentin kendisi de öyle. Başka kentlerin yüzyıllar boyunca kazandıkları güzelliği bu kent elli yılda kazanmış.

Kıvrım kıvrım dumanlar, yıkandıktan sonra saçlarını kıvıran kadınları andırıyor. Afro ya da Raffaello öncesi mo-

deli saçlar. Bayağı, çok ırklı. Firavunlara özgü kent, tümüyle dikilitaşlardan oluşmuş gibi. Central Park'ın çevresindeki kocaman yapılar payandaları andırıyor; uçsuz bucaksız park bunlar sayesinde bir asma bahçe görünümünde.

Burada beyaz ve külrenginde olan bulutlar değil, beyinler. Rüzgârın kovaladığı bulutlar kentin üstünde dolaşıyor, sanki beyin yarımküreleri gibi. İnsanların kafalarının içinde de saçak bulutlar var ki sıcak yağmurlardan çatlamış topraktan çıkan süngerimsi dumanlar gibi bu insanların gözlerinden çıkıyor. Gökyüzündeki bulutların cinsel yalnızlığı, yeryüzündeki insanların dilsel yalnızlığı.

Burada sokaklarda tek başına düşünen, tek başına şarkı söyleyen, tek başına yiyip kendi kendine konuşan insanların sayısı ürkütücü. Ama yine de bir araya gelmiyor; tersine birbirlerinden kaçıyorlar; dolayısıyla birbirlerine benzemeleri kuşkulu.

Ancak belli bir yalnızlık var ki başka hiçbir yalnızlığa benzemiyor. Herkesin önünde, bir duvarın, bir arabanın motor kapağı üstünde, bir parmaklık boyunca yemeğini tek başına hazırlayan adamın yalnızlığı. Burada her yerde görülüyor bu; dünyada görülen en üzücü sahne; yoksulluktan daha üzücü; herkesin içinde yalnız başına yemek yiyen bir kişi, dilenen bir kişiden daha çok üzücü. Hiçbir şey bundan daha çok insan ya da hayvan yasalarıyla çelişkili değil; çünkü hayvanlar yiyeceği paylaşmaktan ya da almak için çekişmekten her zaman onur duyarlar. Tek başına yemek yiyen insan ölmüştür (ama içki içen insan ölmemiştir, neden acaba?).

İnsanlar neden New York'ta yaşıyorlar? Aralarında hiçbir bağ yok. Ama yalnızca iç içe yaşamanın neden olduğu bir elektriklenme dışında.Yapay bir merkeziyet için büyük bir yakınlık ve çekim duygusu. New York'u kendi kendini

çekici bir çevre yapan işte bu; bu çevreden çıkmak için de hiçbir neden yok. Burada bulunmanın hiçbir insani nedeni yok; iç içe, birbirine yakın yaşamanın verdiği esrime dışında.

New York'ta zenci kadınların, Porto Rikolu kadınların güzelliği. Birçok ırkın iç içe yaşamasının yol açtığı cinsel istek uyandırma dışında, zenci ırkların pigmenti olan siyah renk, solgun yüzlerde ne yazık ki bulunmayan, cinsellik dışı hayvansal ve yüce bir güzellik oluşturmak için yüze sürülen yapay makyaj malzemesinden daha doğal bir makyaj malzemesi; bunu belirtmek gerek. Beyazlık, fiziksel süsün azalması gibi, belki bu yüzden Söz'ün tüm dışrak güçlerini elde eden, ancak aslında yapayın içrek ve belirli alışılmış gücüne hiçbir zaman sahip olmayacak bir yansızlık gibi görünüyor.

New York'ta şu çifte mucize var: Büyük binaların her biri şimdi kente egemen ya da vaktiyle egemen olmuş; etnik grupların her biri şimdi kente egemen ya da vaktiyle egemen olmuş, kendine göre. Burada birbirine yakın yaşama kendisini oluşturan maddelerden her birine parlaklık veriyor. Oysa başka yerlerde bu, farklılıkları yok etmeye yönelir. Montreal'de bütün aynı öğeler -etnik gruplar, büyük binalar, Kuzey Amerika mekânı- bulunur; ama bu öğeler sönüktür, parlak değildir ve bunlarda ABD kentlerindeki şiddet yoktur.

Avrupa'da bulutlar gökyüzümüzü berbat eder. Kuzey Amerika'nın iri bulutlarla kaplı uçsuz bucaksız gökleriyle karşılaştırıldıklarında; bizim öbek öbek bulutlarla kaplı göklerimiz, öbek öbek bulutlarımız, onlar gibi öbek öbek düşüncelerimize benziyor; bunlar geniş alanlara yayılan düşünceler değildir. Paris'te gökyüzü hiçbir zaman havalanmaz, hiçbir zaman üstümüzde süzülmez, birbirlerini gölgeleyen iç karartıcı binaların dekoru içinde sıkışıp kalmıştır,

küçük bir ev gibi; büyük kent New York'takilerin tersine, baş döndürücü aynalı cepheleriyle birbirlerine yansımaz binalar Paris'te... Avrupa hiçbir zaman bir anakara olmamıştır: Göklerde görülür bu. Kuzey Amerika'ya ayak basar basmaz tam bir anakaranın varlığını hissedersiniz; burada mekân düşüncenin ta kendisidir.

Amerikan *downtown** alanları ve bunların gökdelen blokları karşısında La Défense,** büyük binaları İtalyan stili bir sahne içine, kendini çevreleyen bir bulvarla çemberlenmiş kapalı bir tiyatro içine sıkıştığı için dikeylikte ve ölçüsüzlükte mimari üstünlüğünü yitiriyor. Sanki Fransız stili bir bahçe: Çevresi kurdeleyle sarılmış bir binalar demeti. Bütün bunlar sözü edilen dev binaların yanında sonsuza kadar başkalarının ortaya çıkması, bu rekabet yüzünden (New York, Chicago, Houston, Seattle, Toronto) dramatik duruma gelmiş bir mekânda birbirlerine meydan okumaları olasılığını yok ediyor. Böyle bir yerde arı bir mimari nesne doğuyor, mimarların kontrolü dışında; kenti ve kullanımını aslında kesinlikle reddeden, topluluğun ve bireylerin çıkarını hiçe sayan, çılgınlığında direten bir nesne doğuyor; bu nesneyle eşdeğerde olan yalnızca bir şey var: Rönesans kentlerinin kibir ve meydan okuması.

Hayır, mimarlığı insanlaştırmak gerekmez. Gerçek mimarlık olan, mimarlık karşıtı mimarlık, çölün ortasında yumuşak teknolojileri içinde toplayan Arcosanti, Arizona mimarlığından uzak, vahşi, insanlık dışı, insanı aşan mimarlık, burada, New York'ta kendi kendine oluşmuş; baş sokulacak küçük bir yuva, huzur ve ideal çevre düşüncesi göz önüne alınmadan. Sert teknolojileri yeğlemiş bu mimarlık biçimi, bütün boyutları abartmış, cennet ve cehen-

* İş merkezi. (ç.n.)
** Paris'te modern iş merkezinin bulunduğu semt. (ç.n.)

nem üstüne bahse girmiş... Eko-toplum gibi eko-mimarlık da yavaş yavaş çökmekte olan Roma İmparatorluğu'ndaki cehennem gibi havayı andırıyor.

Modern yıkımların şaşırtıcılığı. Bir füze fırlatılışı görünümünün tersi bir görünüm. Yirmi katlı büyük bir bina bütünüyle düşey olarak yerin dibine doğru kayıyor. Bir terzi mankeni gibi dikey duruş biçimini yitirmeden, sanki döşemede açılmış küçük bir kapıdan içeriye giriyormuş gibi çöküyor ve yıkıntıları yerdeki kendi alanı içinde yok olup gidiyor. İşte modernitenin şaşılacak bir becerisi, tıpkı çocukluğumuzdaki havai fişeklerin becerisi gibi.

Deniyor ki Avrupa'da sokaklar canlıdır, Amerika'da ise ölü. Bu doğru değil. New York sokaklarında olduğu kadar başka hiçbir yerde hiçbir şey daha yoğun, daha elektrikleyici, daha hayati ve hareketli değil. Kalabalık, arabalar ve reklamlarla dolu bu sokaklar; kimi zaman şiddet kimi zaman da saygısızlık sergileyerek milyonlarca insan dolaşır buralarda avare, uyuşuk, sinirli sinirli, sanki yapacak başka işleri yokmuş gibi; kuşkusuz gerçekten de kentin sürekli senaryosunu oluşturmaktan başka yapacak işleri yoktur. Her yerde müzik var, hareketlilik yoğun, bir dereceye kadar hızlı ve sessiz (İtalya'da olduğu gibi heyecanlı ve teatral değil). Sokaklar, caddeler hiçbir zaman boşalmıyor; ama kentin açık ve geniş geometrisi Avrupa'nın dar sokaklarında görülen türden sevimsiz bir ana cadde sıkışıklığına meydan vermiyor.

Avrupa'da sokaklar devrim, barikat kurma gibi tarihsel anlarda, kısa süreli akınlarla canlanır; bunların dışında insanlar sokaktan çabucak geçer, hiç kimse geçerken oyalanmaz (artık avare avare dolaşılmıyor). Avrupa'da arabalar da öyledir: İçlerinde gerçekten yaşanmaz çünkü yeterince yer yoktur. Kentlerin içinde de yeterince alan yoktur ya da daha doğrusu bu alan kamuya ait sayılır; kamuya ait bir alan ol-

manın tüm izlerini taşır ki bir çöl ya da önemsiz bir alanmış gibi buradan geçmek ya da burada dolaşmak yasaktır.

Amerikan sokakları belki tarihsel anları bilmez; ama her zaman canlı, yaşam dolu, kinetik, kinematiktir ülkenin kendisi gibi. Buralarda tam olarak tarihsel ve siyasal sahne pek az önem taşır; ama değişikliğin gücü teknoloji, ırkların farklılığı, medyayla beslenmiş olsa da büyüktür. Bu, yaşam biçimindeki şiddetin ta kendisidir.

New York'ta kentin topaç gibi fırıl fırıl dönmesi öylesine şiddetli, merkezkaç gücü de öylesine büyük ki; iki kişi olarak birlikte yaşamayı, bir kişinin yaşamını paylaşmayı düşünmek insanüstü bir şey. Yalnızca kabileler, sokak çeteleri, mafya, gizli dernekler ya da sapkın toplulukların üyeleri birlikte yaşamayı sürdürebilirler, çiftler değil. Burası, içine hayvanların cinslerini tufandan kurtarmak için ikişer ikişer bindikleri Nuh'un gemisi karşıtı bir gemi. Burada şaşılası ikinci Nuh'un gemisine herkes, erkek ya da kadın, tek başına binmiş; her akşam son "parti" için hayatta kalanları bulmak o erkek ya da kadına düşüyor.

New York'ta delileri salıvermişler. Kentin içine koyverilen bu insanlar burada dolaşan punk'lardan, junkie'lerden, uyuşturucu kullananlardan, alkoliklerden ya da sefillerden farklı değil. Bu derece çılgın bir kent delilerini neden içeride tutsun, aslında tüm kenti çeşitli biçimlerde saran bir çılgınlığın örneklerinin dolaşımını neden engellesin ki?

Rap jimnastiği bir tür akrobatik beceri; bunun dans çeşidi olduğu ancak sonunda; gevşek, tembel tasasız bir duruşta (dirsek yerde, baş elin içine gevşekçe dayanmış olarak, tıpkı Etrüsk mezarlarında görüldüğü gibi) donduğu sırada

anlaşılıyor. Bu ani devinimsizlik insanın aklına Çin operasını getiriyor. Ne var ki Çinli savaşçı eylemin doruğunda, yiğitçe bir jest içinde kımıldamaz duruma geliyor; oysa rap'çı deviniminin gevşeme anında gülünç bir jest içinde kımıldamaz durumda oluyor. Yerde böyle kendi üstlerinde kıvrılarak ve helezonlaşarak sanki bedenlerinin içinde kendi çukurlarını kazıyorlar, bu çukurların dibinde de gülünç ve tembel bir duruşu, ölüm duruşunu alıyorlarmış gibi görünüyorlar.

New York maratonunun insanı ağlatacağını hiç sanmazdım. Kıyamet günü görünümünü andırıyor bu maraton. Gönüllü acı çekmeden, gönüllü kölelikten söz ediyormuşuz gibi söz edebilir miyiz? Şiddetli bir yağmurun ve helikopterlerin altında, alkışlar arasında, başlarında birer alüminyum başlık ve gözleri kronometrelerinde ya da gövdeleri çıplak, gözleri dönmüş durumda, bu koşucuların hepsi ölümü arıyorlar; unutmayalım, iki bin yıl önce bir zafer mesajını Atina'ya götüren maratoncunun ölümü gibi, bitkinlikten ölümü arıyorlar. Bunlar da kuşkusuz bir zafer mesajını iletmeyi düşlüyorlar ama sayıları çok fazla ve mesajlarının anlamı yok artık; bu mesaj, yalnızca onların güçlerinin tükendiği noktada varışlarının mesajı; insanüstü ve boşuna bir çabanın sönük mesajı. Topluca, daha çok, insan soyunun yıkımının mesajını getiriyorlar sanki, çünkü hâlâ gücü yerinde ve koşabilir durumda olup koşuyu ilk bitirenlerden tutun, arkadaşlarının varış yerine kadar tam anlamıyla taşıdıkları döküntülere ve koşuya tekerlekli sandalyeleriyle katılan özürlülere kadar, bu soyun her saat, yarış boyunca, gitgide çaptan düştüğü görülüyor. Bu koşucuların sayısı 17.000 ve insanın aklına gerçek Maraton Savaşı geliyor, o zaman savaşçıların sayısı 17.000 bile değildi; oysa bugün koşucular 17.000 kişi ve her biri tek başına, hatta aklında bir zafer düşüncesi bile olmaksızın, yalnızca

yaşadığını duyumsamak için koşuyor. "Kazandık!" diye fısıldıyordu Maraton savaşçısı Yunanlı ölürken. Şimdiki bitkin maratoncu ise Central Park'ın çimenleri üstüne yığılırken, "I did it"* diyor iç çekerek.

I Did It!

Yeni bir tanıtım etkinliği biçiminin, bir otistik performans biçiminin sloganı; arı ama boş bir biçim; rekabette, çabada ve başarıda Prometheus'a özgü esrimenin yerini almış bir kendine meydan okuma. New York maratonu bu fetişist performansın, boşuna bir zafer çılgınlığının, önemsiz bir yiğitlik coşkusunun bir tür ulusal simgesi olmuş.

New York maratonuna katıldım: *I did it!*

Annapurna'yı** fethettim: *I did it!*

Ay'a gitmek de aynı şey: *We did it!****

Aslında olay o kadar şaşırtıcı değildi; ilerlemenin ve bilimin akışı içinde önceden programlanmış bir şeydi. Bunu yapmak gerekiyordu, yapıldı da. Ama bu olay çok eski o uzayı keşfetme düşünü yeniden başlatmadı, bu düşü bir bakıma sona erdirdi.

Yapabileceğimizi kendi kendimize tanıtlamak için yaptığımız her işte olduğu gibi (çocuk yapmak, dağa tırmanmak, büyük bir cinsel başarı elde etmek, intihar) herhangi bir programı uygulamakta da aynı gereksizlik var.

Maraton göstermelik, reklam için yapılan bir intihar biçimi. Bu, insanın gücünün sonuna kadar koşması, kanıtlamak için... Ama neyi kanıtlamak için? Yarışı bitirebileceğini kanıtlamak için. Duvarlara yazılan yazılar, çiziktirilen resimler de şundan başka türlü mesaj vermezler ki: Ben falanım ve varım! Varolmanın bedava reklamını yapar bunlar!

---

* Başardım. (ç.n.)

** Himalaya dağlarında kütle. (ç.n.)

*** Başardık. (ç.n.)

İnsanın yaşamını sürekli olarak kanıtlaması mı gerekli? Garip bir zayıflık belirtisi, yeni bir fanatizmin önbelirtisi, yüzü olmayan bir performansın belirtisi, sonu gelmeyen bir apaçıklığın belirtisi.

Mystic Transportation Incorporated*

Gök yeşili renkli, madeni parçaları pırıl pırıl parlayan bir kamyon, kar yağdıktan hemen sonra, sabahın ilk ışıkları içinde 7. Cadde'den aşağıya doğru gidiyor. Kasasının iki yanında altın sarısı metalik harflerle yazılmış şu yazı görülüyor: *Mystic Transportation.*

Bu, bütün New York'u ve onun çöküşle ilgili mistik görünüşünü özetliyor. Yüce dikeylikten, yatay, yerdeki kokuşmuşluğa kadar, her tür özel etki, ırkların ve imparatorlukların bir arada bulunması sonucu her tür özel etki var burada; kentin dördüncü boyutu bu.

Gelecekte kentler daha genişlemiş ve kentlikten çıkmış olacaklar (Los Angeles), yine gelecekte kentler toprak altında yitecek, adları bile kalmayacak. Her şey yapay ışık, yapay enerjiyle dolu altyapıya dönüşecek. Parlak üstyapı, çılgın dikeylik yok olacak. New York yatay parçalanmanın ve onun ardından gelen yeraltı patlamasının gerçekleşmesinden önce bu barok dikeyliğin, bu merkezkaç tuhaflığın son sınırıdır.

New York, tüm halkın şaşılacak bir suç ortaklığıyla yakın yıkımını komediymiş gibi görüyor; ama bu onun çöküşünün bir sonucu değil, kendi gücünün bir sonucu; bu gücü de üstelik hiçbir şey korkutmuyor; çünkü korkutan hiçbir şey yok ortada. Yoğunluğu, yapay elektrikliliği herhangi bir savaş düşüncesini yok ediyor. Bir gün önce o kadar çok enerji harcanıyor ki, ertesi sabah yaşamın yeniden başla-

* Mistik Taşımacılık A.Ş. (ç.n.)

ması bir tür mucize. Voltajı onu tüm dış tehlikelerden koruyor, tıpkı bir volta pilinin tepesi gibi. Ancak 1976 karartması örneği, iç kazalardan değil; bu iç kazaların çapı bunları dünya çapında olay durumuna getiriyor ve kentin ününü daha çok artırıyor. Bu merkezlilik ve merkezden uzaklık yalnızca kendisiyle ilgili çılgınca bir düşünce doğurabilir; bu düşünceyi New York "sahnesi" estetik olarak çılgınlıklarıyla, şiddetli dışavurumculuğuyla ortaya döküyor, ancak tüm kent bu düşünceyi topluca dikeyliğin aşırı teknik düşkünlüğünde, bayağılığın hızlanmasında, yüzlerin mutlu ya da mutsuz canlılığında, salt dolaşım için insanların gösterdiği özverinin küstahlığında geliştiriyor.

Kimse size bakmıyor: Herkes kişisel olmayan rolünün şiddetli gerginliğine kaptırmış kendini. New York'ta polis yok; başka yerlerde polisler yarı yarıya köy durumundaki kentlere uygar ve modern bir hava vermek için hazır bulunur (Paris iyi bir örnektir). Burada ise kentlilik öyle bir aşamada ki, bunu anlatmaya ya da buna politik* bir nitelik vermeye gereksinim yok. Zaten New York bir politik kent olmaktan çıkmış ve falan ya da filan ideolojik grubun gösterileri ender ve her zaman da gülünç bir nitelik taşıyor (etnik gruplar varlıklarını eğlence ve ırkçı gösteri şeklinde belirtiyor). New York'ta şiddet sosyal ilişkilerin şiddeti değil, *bütün ilişkilerin* şiddeti ve kendiyle çarpılarak büyüyor. Cinsellik de bir bakıma anlatım biçimi olarak aşılmış: Her yerde sergileniyorsa da, insan ve aşk ilişkileri olarak somutlaşmak için artık zamanı yok; her anın birlikteliği içinde, daha geçici birçok başka ilişki biçimleri içinde yok olup gidiyor. New York'ta bir övünme duygusu keşfedersiniz, şu anlamda ki, herkesin enerjisi ile dolu hissedersiniz kendini-

* Yazar burada Yunanca aynı kökten gelen polis ve politika sözcükleriyle oynuyor. (ç.n.)

zi; bu, Avrupa'daki gibi iç karartıcı bir değişiklik görünüşü değil, bir değişimin estetik biçimidir.

Avrupa'da biz, olaylar üzerinde düşünmeyi, derin düşünmeyi, onları incelemeyi çok iyi biliriz. Hiç kimse bu tarihsel ustalığımızı ve bu kavramsal imge gücümüzü tartışamaz; bu konuda Atlantik ötesi düşünürleri bile bizi kıskanırlar, ne var ki apaçık gerçekler, şimdiki olağanüstü o sonuçlar Büyük Okyanus'un sınırında ya da Manhattan'da. New York, Los Angeles dünyanın merkezindeler; bunu söylemeliyiz, burada bir şey hem bizi coşturuyor hem de düş kırıklığına uğratıyor olsa da. Bu toplumun budalalığından, değişime yatkın olma niteliğinden, safça ölçüsüzlüğünden ve toplumsal, ırkla ilgili, ahlaksal, morfolojik, mimari ayrıksılığından yana umutsuzca geri kalmışız. Hiç kimse bunu inceleyecek güçte değil; özellikle de kampüslerin içine kapanmış, çevrelerinde oluşan bu somut, inanılmaz mitolojiye acı bir biçimde yabancı kalmış aydınlarda bu güç yok.

Zenginlikle, güçle, yaşlılıkla, aldırmazlıkla, katı ilkecilikle, zihinsel sağlık bilgisiyle, yoksullukla, yağmacılıkla, teknolojik övüngenlikle, boşuna şiddetle tümüyle kokuşmuş bu çevrede dünyanın doğuşunu andıran bir hava bulmaktan kendimi alamıyorum. Belki de bütün dünya bu çevreyi düşlemeyi sürdürüyor, bu çevre bütün dünyaya egemen olup onu sömürse bile.

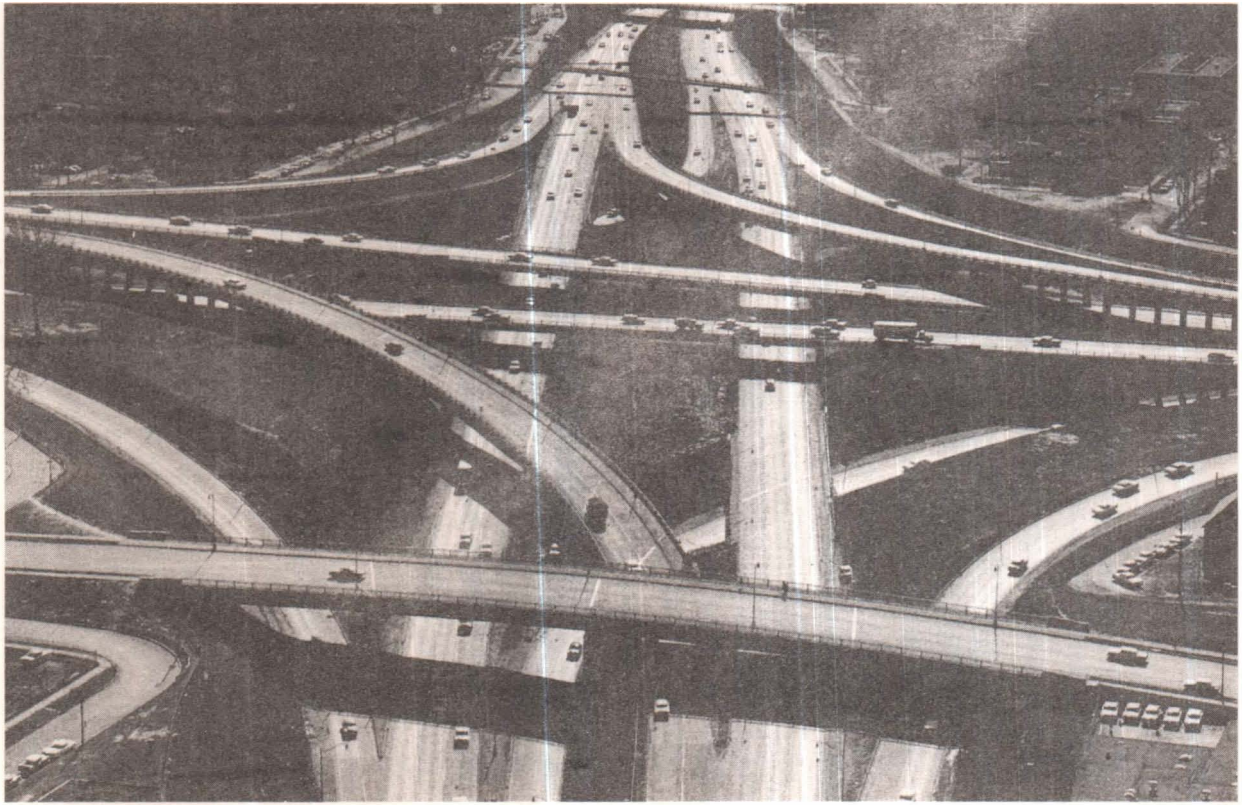
On bin metre yükseklikte ve saatte bin kilometre hızla uçarken, altımda Grönland'ın bankizlerini görüyorum; kulaklıklarda *Indes Galantes** müziği, ekranda Catherine Deneuve ve yaşlı bir adam, Yahudi ya da Ermeni, neredeyse dizlerimin üstünde uyuyor. "Evet, aşkın bütün şiddetini hissediyorum..." şarkısını söylüyor olağanüstü bir ses, bir saat diliminden öteki saat dilimine geçilirken. Uçakta yolcular

* Fransız besteci Rameau'nun opera-balesi. (1735)

uyuyor, hızın aşkın şiddetinden haberi yok. Bir geceden bir sonraki geceye, kalkış sırasındaki geceden iniş sırasındaki geceye kadar gün yalnızca dört saat sürmüş olacak. Ama o olağanüstü ses, uykusuzluğun sesi daha da hızlı gidiyor, okyanus aşırı dondurucu atmosferin ortasından geçip, sanatçının uzun kirpiklerinin üstünde, doğan güneşin lacivert renkli ufkunda, jetin o sıcak tabutunun içinde koşuyor ve sonunda İzlanda'nın açıklarında duruyor.

İşte yolculuk bitti.

Yıldızsal Amerika

Fotoğraf: Elliott Erwitt, Magnum

Yıldızsal Amerika. Arı dolaşımın lirik niteliği. Avrupa'daki çözümlemelerin melankolisine karşı. Vektörle, dış biçimle, dikeylikle, uzayla ilgili olan şeylerin doğrudan doğruya yıldızlardan etkilenmesi. Kültürel bakışın ateşli uzaklığına karşı.

Avrupa'da yalnızca yasını tuttuğumuz eğretilemenin yok olmasının sevinci. Açık saçıklığın neşesi, apaçıklığın açık saçıklığı, gücün apaçıklığı, simülasyonun gücü. Düş kırıklığına uğramış eldeğmemişliğimize karşı yapmacık uçurumlarımız.

Yıldızların etkisi. Yatay olarak otomobillerdeki, yükseklikle ilgili olarak uçaklardaki, elektronik olarak televizyondaki, jeolojik olarak çöllerdeki, stereolitik olarak megalopollerdeki, politika ötesi olarak güç oyunundaki, güç müzesindeki etkisi. Tüm dünya için güç müzesi oldu Amerika.

Benim için Amerikan gerçeği yok. Ben Amerikalılardan Amerikalı olmalarından başka bir şey istemiyorum; onlardan zeki, sağduyulu, özgün olmalarını istemiyorum; onlardan istediğim yalnızca benim alanımla hiçbir benzerliği olmayan bir alanda yaşamaları; benim için en yüksek yıldızsal yer, en güzel yörüngesel alan olmaları. Neden Fransa'ya gidip merkezde toplanmanın kırıntılarından, kalıntılarından başka bir şey olmayan etniğin ve yerelin içinde kendimi merkezsizleştirecekmişim? Ben kendimi dış-merkezli yapmak istiyorum, dış-merkezli olmak istiyorum; ama dünyanın merkezi konumundaki bir yerde. Bu anlamda da son *fast-food*, en bayağı *suburb*, o kocaman Amerikan arabalarının en sevimsizi ya da çizgi filmin bando önünde caka satarken yürüyen en tatsız kızı, yaşlı Avrupa'nın herhangi bir kültürel gösterisinden daha çok dünyanın merkezinde bulunuyor. Burası size bu derece kaba bir biçimde saf olma olanağını veren tek ülke: Eşyalardan, yüzlerden, göklerden, çöllerden yalnızca oldukları gibi kalmalarını istiyorsunuz, *Just as it is.**

Amerika bende her zaman gerçek bir çile ülkesi izlenimi bırakır. Kültür, politika ama aynı zamanda cinsellik burada özellikle çölle ilgili bir gözle görülür; çöl ilkel sahne durumundadır. Bu görünüm önünde her şey ortadan kaybolur; beden bile beslenme bozukluğu gibi arkadan gelen bir nedenle saydam bir şekil alır, gözden kaybolmaya yakın

* Olduğu gibi. (ç.n.)

bir hafiflikte. Çevremizdeki her şey bu çölleşmeden payını alıyor. Ama yalnızca bu köklü deneyim benim ortasından geçmemi sağlıyor ve başka hiçbir yerde bulmadığım bu yıldızlara özgü niteliği ortaya çıkarıyor.

Amerika ne bir düş ne de bir gerçeklik; o, bir hipergerçeklik. Bir hiper-gerçeklik çünkü başlangıçtan bu yana gerçekleşmiş gibi yaşanmış bir ütopya. Burada her şey gerçek, pratik ve şaşırtıcı. Ola ki Amerikan gerçeğini yalnızca Avrupalı görebiliyor; çünkü taklidin en iyisini, bütün değerlerin içkinliğinin ve somut uygulamasının taklidini o buluyor burada. Amerikalılarda hiç simülasyon kavramı yok. Simülasyonun en güzel örneği kendileri; ama kendileri örnek olduklarına göre, bunu anlatma yollarından yoksunlar. Öyleyse modern dünyanın olası tüm varyantlarının incelenmesi için ideal bir malzeme oluşturuyorlar. Zaten ilkel toplumların kendi zamanlarında oluşturduklarından ne az ne de çok bir malzeme bu. Vaktiyle gözlerimizi bu ilkel toplumlara çeviren aynı efsane ve çözümleme coşkusu şimdi bizi aynı tutkuyla ve aynı önyargılarla Amerika'ya bakmaya itiyor.

Gerçekte burada, umduğum gibi, Avrupa'yla ara açılmıyor, Avrupa'ya oranla daha olağandışı bir görüş elde edilmiyor. Dönüp arkaya baktığımızda, Avrupa yalnızca ortadan kaybolmuştur. Çünkü Avrupa'yla ilgili eleştirel bir görüş belirtmek söz konusu değil. Bu Avrupa'da bile pekâlâ yapılıyor ve zaten, vaktiyle bin kez eleştirilmemiş şeyin eleştirilecek nesi var ki? Yapılması gereken şey, Amerika'nın kurgusal evrenine girmek, kurgusal evren olarak Amerika'nın içine girmek. Aslında Amerika bu niteliğiyle dünyaya egemen. Her ayrıntısı anlamsız olsa da, Amerika hepimizi aşan bir şey...

Amerika dev gibi bir hologram; şu anlamda ki, öğelerin her biri bütünle ilgili tam bilgi içeriyor. Çölde herhangi bir yeri, Middle West'te herhangi bir sokağı, bir otoparkı, California'da bir evi, bir Burgerking'i ya da bir Studebaker'ı ele alınız; Güney, Kuzey, Doğu ve Batı, bütün Amerika'yı bulursunuz. Laserin tutarlı ışığı anlamında holografik; aynı ışın demetleri tarafından taranan basit öğelerin homojenliği. Görsel ve plastik açıdan da öyle: Nesnelerin daha gerçekdışı bir maddeden yapıldıklarını, sanki özel bir ışık efektiyle boşlukta dönüp yer değiştirdiklerini sanıyorsunuz, sanki farkına varmadan ince bir derinin ortasından geçiyorsunuz. Bu elbette çöl için geçerli; ama Las Vegas, reklamlar için de; insanların etkinlikleri, *public relations*,* günlük yaşamın elektroniği için de; her şey ışıklı bir sinyalin plastik özelliği ve basitliğiyle beliriyor. Hologram fantasmaya yakın; üçboyutlu bir düş ve içine düşün içine girer gibi girilebilir. Her şey nesneleri taşıyan ışık demetine bağlı; bu ışık kesilirse, bütün etkiler dağılır, gerçeklik de. Oysa Amerika'nın benzer öğelerin olağanüstü bir biçimde birbirlerine bağlanmalarından oluştuğu ve her şeyin gözlerimizin önünden Amerikan gerçeğini silen ışık demetinin ipliğiyle bir laser ışığının ipliğine bağlı olduğu izlenimi bizlerde gerçekten de vardır. Burada görüntü gibi olan şey hayaletler ya da hortlaklar dansı değil, ışığın dağılmasının görüntüsüdür.

Santa Barbara'nın güzel kokulu tepelerindeki bütün villalar *funeral homes*** sanki. Gardenya ve okaliptüs ağaçları arasında bir sürü bitki türü ve insan soyunun tekdüzeliği içinde gerçekleşmiş ütopyanın ölümcül yazgısı yatıyor. Zenginliğin ve özgürlüğün ortasında hep aynı soru yinele-

* Halkla ilişkiler. (ç.n.)
** Ölülerin cenaze işlemlerinin yapıldığı yer. (ç.n.)

niyor: "*What are you doing after the orgy?*"* Her şey, seks, çiçekler, yaşam ve ölümle ilgili basmakalıp düşünceler elde bulunurken ne yapmalı? İşte bu, Amerika'nın sorunu ve Amerika dolayısıyla da bütün dünyanın sorunu oldu.

Her evin, mezarı, ölümü anımsatan kasvetli bir yanı vardır; burada ise evlerde tam bir yapay dinginliğe tanık oluyorsunuz. Her zaman yeşil ev bitkilerinin gelişigüzel her yerde bulunuşu, Pamuk Prenses'in tabutuna benzeyen camlı büyük kapılar, dokuları sertleşmiş gibi uzanan solgun, cüce çiçek kümeleri; evin içinde, altında, çevresinde bir sürü çeşitli aygıtlar bir hastanenin yoğun bakım servisindeki serum şişeleri, aygıtları gibi; öteki dünyayla iletişimi sağlayan TV, stereo, video; alışverişlerin cenaze merkezi olan süpermarketle iletişimi sağlayan araba, arabalar; son olarak, başarının parlak belirtisi kadın ve çocukları... Burada her şey ölümün sonunda ideal yerini bulduğuna tanıklık ediyor.

Mikrodalga fırın, çöp öğütme makinesi, halıların cinsel heyecan verici esnekliği: Bu yumuşacık, deniz kenarında bir dinlenme yeri kadar hoş uygarlık biçimi ister istemez insanın aklına dünyanın sonunu getiriyor. Burada bütün etkinliklerin kıyamete özgü bir havası var: Yalnızca Latin uygarlığı, Latin dünyası ya da Marksizm konularına düşkün bu büyük Californialı bilginler; yalnızca dürüstlük ya da suç işleme konularına düşkün bu çeşitli mezhepler; Platon'un mağarasından kaçmış karaltılar gibi, sisler içinde bu jogging'ciler, akıl hastanelerinden kaçmış gerçek geri zekâlı ya da mongoloitler (delilerin kentin içine böyle salıverilmesi bana dünyanın sonunun geldiğinin, Vahyin** son mührünün kaldırılmasının kesin belirtisi gibi görünüyor);

* Sefahat âleminden (orjiden) sonra ne yapacaksınız? (ç.n.)
** Aziz Yuhanna'nın vahyi. (ç.n.)

kendi bedenlerinin hormon laboratuvarından kaçmış bu şişkolar ve gece açıkta bekleyen, lüks gazinolar ya da başka dünyalardan gelmiş uzay gemileri gibi bu petrol platformları: *oil sanctuaries...**

Tatlı bir hiper-gerçekçilik
İnsanı kendinden geçirici çilecilik

Çok süreçli *travelling***
Karşılıklı etkili çok boyutluluk
Düşlere daldırıcı şeyler

Western Digitals
Body Building Incorporated
Mileage illimited
Channel Zero

Santa Barbara'da karanlık, kuşkulu bir bar. Bilardo oyuncusunun pantolon askıları kırmızı renkli. Foucault, Sartre, Orson Welles, üçü de orada, bardalar; sohbet ediyorlar; asıllarına şaşılacak derecede benziyor, son derece inandırıcı görünüyorlar. *Cocktail scenery*. Şiddet kokusu, pis bira kokusu. *Hustling is prohibited.****

Seks, plaj ve dağ. Seks ve plaj, plaj ve dağ. Dağ ve seks. Birkaç kavram. Seks ve kavramlar. *Just a life.*****

Her şey taklit olarak yeniden ortaya çıkıyor. Görünümler fotoğraf, kadınlar seks senaryosu, düşünceler yazı, terör

* Petrol tapınakları anlamında. (ç.n.)
** Raylar üzerinde yer değiştiren kameranın hareketi (sinemacılık terimi.) (ç.n.)
*** Fuhuş yasaktır. (ç.n.)
**** Yalnızca bir yaşam. (ç.n.)

moda ve medya, olaylar televizyon olarak. Her şey yalnızca bu tuhaf amaç için varmış gibi görünüyor. İnsan kendi kendine acaba dünyanın kendisinin de başka bir dünyada yapılabilen reklamı dolayısıyla mı var olduğunu sorabilir.

Tek fizik güzellik, bedenlerin estetik cerrahisiyle ortaya çıkan güzellik; tek kent güzelliği, yeşil alanların cerrahisiyle ortaya çıkan güzellik, tek görüş kamuoyu yoklaması cerrahisiyle ortaya çıkan görüş olunca... şimdi sıra genetik marifetiyle insan soyunun estetik cerrahisine geldi.

Aynı zamanda insan bedenlerinin bir araya gelip birbirlerine dokunması için uzmanlaşmış kurumlar ve içlerindeki su diplerine dokunmayan tencereler icat eden bir kültür. Söz konusu tencereler öyle türdeş, kuru ve yapay bir maddeden yapılmışlardır ki bir damla su bile bunların tabanına yapışmaz; tıpkı *feeling** ve tedavi edici aşk içinde birbirlerine sımsıkı sarılmış bedenlerin bir an bile birbirlerine dokunmamaları gibi. Buna ortak yüzeylilik ya da etkileşim deniyor. Bu, karşılıklı konuşmanın ve eylemin yerini aldı; buna da iletişim deniyor, çünkü *iletiyor*: Mucize şurada: Tencerenin dibi suya dokunmadan sıcaklığı suya iletiyor; bir tür uzaktan kaynamayla, tıpkı bir bedenin bir başka bedene kendi akışkan maddesini, erotik gücünü, onu baştan çıkarmadan, tedirgin etmeden, bir tür moleküllere özgü kılcallıkla *iletmesi* gibi. Ayırma kodu öyle iyi çalıştı ki; suyu tencereden ayıracak aşamaya, tencerenin sıcaklığı bir mesaj gibi iletmesi ya da herhangi bir bedenin bir başka bedene isteğini şifresi çözülecek *bir mesaj gibi*, bir akışkan madde gibi iletmesi aşamasına gelindi. Buna bilişim (*information*) deniyor ve bu, cinsel ilişkileri olduğu kadar mutfak aletlerini de etkileyen fobya ve manya türü bir leitmotiv olarak her yere sızdı.

---

* Duygu. (ç.n.)

Bu mikroptan uzaklaşma manisine başka örnekler: Getty müzesi: Burada eski resimler yeni, parlak, oksijenli suyla yıkanmış, her türlü kirden pastan temizlenmiş, çatlakları onarılmış durumda, çevrelerindeki "*pompeian fake*"* dekoru gibi yapay bir parlaklık içinde görünüyorlar. Philadelphia'da tuhaf kuralları olan MOVE adlı bir ırkçı mezhep var. Kurallarından biri hem otopsi yapılmasını hem de çöplerin toplanmasını reddetmek. Mezhep polis tarafından temizleniyor. Polisler on kişiyi üzerlerine ateş ederek öldürüyor ve çevredeki otuz evi, mezhebin yok edilmesini istemiş olan komşuların tüm evlerini (şu işe bakın!) ateşe veriyorlar.

Burada da bir temizleme operasyonu söz konusu; çöpler kaldırılıyor, çatlaklar gideriliyor, her şey başlangıçtaki temizliğine kavuşturuluyor, her şey onarılıyor. *Keep America clean.***

Yoldan geçerken herkesin size yönelttiği, insan sıcaklığının etkisiyle çene kemiklerinin sempatik kasılması olan gülümseme. Bu, iletişimin sonsuz gülümsemesidir; bu, yanında başkaları varken uyanan çocuğun uyandığında başkalarının varlığını fark ederek gülümsemesi gibi ya da çocuğun "Bu yanımdakiler kim?" diye umutsuzca kendi kendine sorduğu sırada gülümsemesi gibi; dünyada tek başına kalan insanın ilkel çığlığına eşdeğerde bir gülümseme. Ne olursa olsun, burada size gülümsüyorlar; ama bu incelik göstermek ya da hoşunuza gitmek için yapılmıyor. Söz konusu gülümseme yalnızca gülümsemek zorunluluğunu anlatıyor. Biraz da Chester kedisinin gülümsemesi gibi bir şey. Yüzlerde uzun süre hâlâ gezinmeye devam eder her türlü heyecan yok olduktan sonra da. Her an ortaya çıkmaya hazır durumdadır; ama varlığını göstermekten, kendini ele vermekten de adamakıllı sakınır. Art düşüncesi yoktur ama sizden uzak

* "Yapay Pompei". (ç.n.)
** Amerika'yı temiz tutunuz. (ç.n.)

durur. Heyecanların soğumasına benzer; zaten ölünün öteki dünyada bile ilişkiyi sürdürmek umudunu yitirmeyerek *funeral home*unda yüzünde beliren gülümsemedir. Bağışıklık, reklam gülümsemesi: "Bu ülke iyidir, ben iyiyim, en iyi biziz." Bu aynı zamanda Reagan'ın gülümsemesidir, öyle ki bunda bütün Amerikan ulusunun kendi halinden memnun olması doruk noktasına varır ve bu gülümseme tek yönetim ilkesi olmak üzeredir. Kehanet türünden gülümseme, reklamlardaki bütün semboller gibi: Gülünüz, size de gülümsenecektir. Saydamlığınızı, yürek temizliğinizi göstermek için gülümseyiniz. Söyleyecek bir şeyiniz yoksa gülümseyiniz, özellikle söyleyecek hiçbir şeyiniz olmadığını ya da başkalarına aldırış etmediğinizi gizlemeyiniz. Bu boşluğun, gülümsemenizdeki bu derin aldırmazlığın kendiliğinden görünmesine izin veriniz; bu boşluğu, bu aldırmazlığı başkalarına bağışlayınız; yüzünüzü neşenin ve hazzın sıfır derecesinde aydınlatınız, gülümseyiniz, gülümseyiniz... Amerikalıların kimlikleri yoktur ama hayran olunacak kadar güzel dişleri vardır.

İşe de yarıyor. Reagan bu gülümsemeyle, herhangi bir Kennedy'nin akılla ya da politik zekâyla elde edebileceğinden çok daha iyi bir konsensüs elde ediyor. Hayvanlara ya da çocuklara özgü olsun, bu tür bir kompliman yapma biçimi çok daha başarılı oluyor ve tüm Amerikalılar bunun diş macununun yaptığı etkiye benzer bir etki yaptığında birleşiyor. Hiçbir zaman hiçbir fikir, hatta yalnızca ulusal değerler bile böyle bir etki yapmamıştı. Reagan'ın inandırıcılığı, onun şeffaflığı ve gülümsemesinin hiçliğiyle tam olarak eşdeğerdedir.

Walkman'iyle kaykayı üstünde kayan kişi, *word-processor*uyla* çalışan aydın, Roxy ya da başka bir yerde

* Kelime-işlemcisi (bilgisayar). (ç.n.)

deli gibi dönen Bronx rap dansçısı, jogging yapan kişi, vücut geliştiren kişi (*body-builder*): Her yerde aynı anlamsız yalnızlık; ister bedene ister zihinsel yetilere yönelik olsun, her yerde özseverliğe özgü aynı kırılma, doğrultu değiştirme.

Beden kültü her yerde olağanüstü; beden bütün dikkatin üstünde toplandığı bir nesne ama haz kaynağı olarak değil, çılgınca ilgi gösterilen bir nesne olarak; ölümün belirip önceden fark edilmesi, yani bir güçsüzlük ve düşük performans saplantısı içinde. O ölüm ki kimse ona sürekli önlenmesi gereken bir şey olmaktan başka bir anlam veremiyor. Beden, yararsızlığının ahlakdışı olduğu gerçekliği ve öldükten sonra dirilme olanaksızlığının tam gerçekliği içinde üstüne titrenen bir şey. Oysa haz, bedenin dirilmesinin bir sonucudur; böylece beden kendisini içine kapatmak istediğimiz hormonal, damarsal ve diyete ilişkin saplantılı dengesini, bu sağlıklı olma ve sağlığı koruma büyüsünü aşar. Demek ki bedene şu anki iyilik olarak hazzı, bu hazzın olası başka şekillere dönüşmesini unutturmak ve onu ütopik, ne olursa olsun, yitmiş bir gençliğin korunmasına adamak gerekir. Çünkü kendi varlığından kuşkulanan beden şimdiden yarı yarıya ölmüştür ve onun şimdi yarı Yoga'ya, yarı esrimeye özgü inancı, tapınması ölümcül bir saplantıdır. Canlıyken kendisine gösterilen özen, *funeral home*larda ölüyken kendisine yapılabilecek makyajın, sanki ölümün üstünde takılı o gülümseyen yüzün habercisidir.

Çünkü her şeyin anahtarı burada, bu takılı olmadadır. Ne beden olmak ne de bir bedene *sahip olmak* değil, bedenine takılı olmak söz konusudur. Sekse takılı olmak, kendi isteğine takılı olmak. Kendi fonksiyonlarına bağlı olmak, tıpkı enerji diferansiyellerine ya da video ekranlarına bağlı olmak gibi. Takılı hazcılık: Beden öyle bir senaryo ki; onun o tuhaf tekdüze hijyenist ezgisi Venice'den Tupanga Canyon'a kadar uzanan ve toplu bir cinsiyetsiz saplantıya

tanıklık eden sayısız vücut geliştirme, kas geliştirme, uyarım ve simülasyon stüdyolarında dolaşır.

Öteki saplantı, kendi beynine takılı olma saplantısı buna yanıttır. İnsanların *word-processor*larının ekranı karşısında izledikleri şey, kendi beyinlerinin işlemidir. Artık ne karaciğeri, ne bağırsakları, hatta ne yüreği ya da bakışları değil, yalnızca beyni keşfetmeye çalışıyoruz; beynin milyarlarca bağlantısını görünür duruma getirmek ve çalışmasını bir *video-game** izler gibi izlemek istiyoruz. Bütün bu beyinsel ve elektronik züppelik çok yapmacıklı bir şey, üstün bir antropolojinin belirtisi olmaktan çok uzak; ancak basitleştirilmiş, omuriliğin en son çıkıntısına indirgenmiş bir antropolojinin belirtisi. Ama içimiz rahat etsin: Bütün bunlar düşünüldüğünden daha az bilimsel ve işlevsel. Bizi büyüleyen şey, yalnızca beynin ve onun çalışmasının *gösterisidir*. Düşüncelerimizin işleyişini film izler gibi izleyebilseydik ne iyi olurdu; ama bu da bir boş inanç.

İşte, bilgisayarıyla durmadan uğraşarak düzeltme, değişiklik yapan; bu işi giderek bir tür bitmek bilmeyen psikanaliz durumuna getiren; en son ulaşılacak sonuçtan kaçmak, ölümün ve yazının kaçınılmaz vadesini makine ile sonu gelmez bir *feed-back* sayesinde uzatmak için her şeyi belleğe yükleyen bir üniversite öğretim üyesi böyledir. Harika bir büyülü aygıt bu bilgisayar; herkesin kullanıp anlayacağı bir biçimde. Gerçekten, bütün etkileşimler her zaman yine makine ile sürekli bir diyaloğa dönüyorlar; okulda bilgisayarının önünde bir çocuğu düşününüz: Onun etkileşim içinde biri durumuna getirildiğini ve dünyaya açıldığını sanırsınız, öyle değil mi? Bir çocuk-makine entegre devresi oluşturulması tam tamına başarılmıştır. Aydın ise sonunda, yeniyetmenin stereo'sunda, walkman'ında bulduğu şeye eşdeğer bir şey bulmuştur: Düşüncenin şaşırtıcı desüblimasyonu, kavramlarının videoda görüntülenmesi olayı!

* Video oyunu. (ç.n.)

Roxy kulübünde ses geçirmez duruma getirilmiş bar, dans pistinden yüksekte; pisti bütünüyle görüyor; uçakta ekranların bir hava kontrol kulesini ya da teknisyenler odasının bir televizyon stüdyosunu tam olarak görmesi gibi. Salon projektör ışıklarıyla, elektronik flaşlı efektlerle, ışık demetlerinin izlediği dansçılarıyla tam bir fluoresan ortam; bütün bu efektleri ekranlarda bulabilirsiniz. *Herkes de bunun bilincinde.* Bugün hiçbir insan bedeni sahnelemesi, hiçbir performans kontrol ekranı olmadan gerçekleşemez, burada mesafe ve aynanın büyüsüyle kendini görmek ya da buraya yansımak için değil, hayır. Burada bir anlık ve derinliği olmayan bir kırılma söz konusudur. Videonun tek amacı vardır: O, esritici bir kırılma ekranıdır. Böyle olunca da görüntüyle, sahneyle ya da geleneksel tiyatro özellikleriyle ilgili hiçbir yanı yoktur ve amacı hiç de oynamak ya da kendini izlemek değil; kendi üstüne takılı olmaktır. Bu dairesel takılma olmadan; bir beynin, bir nesnenin, bir olayın, bir konuşmanın kendi kendilerine takılarak yarattıkları bu kısa ve anlık ağ olmadan, bu sürekli video olmadan bugün hiçbir şeyin anlamı yok. Video evresi ayna evresinin yerine geçti.*

Burada özseverlik söz konusu değil ve bu sonucu betimlemek için bu terimi kötüye kullanmak haksızlıktır. Videonun ya da stereo kültürünün çevresinde gelişen, özseverlikle ilgili bir imgelem değil, çılgınca bir kendi kendine gönderme yapmanın sonucudur; bu, kendiyi kendi ile dolaysız olarak bağlantılandıran ve böylece onun yüzeydeki yoğunluğu ile derindeki anlamsızlığını vurgulayan bir kısa devredir.

Zamanımızın özel efekti, Polaroid hayranlığı da aynı şey: Burada obje ile onun görüntüsünü neredeyse aynı zamanda tutmak söz konusu; sanki içinde her objenin gözü-

* Yazar burada Lacan'ın çocuğun gelişimindeki "ayna evresi" (*stade de miroir*) kavramına gönderme yapıyor. (ç.n.)

müzle gördüğümüz kendi kopya ve negatiflerini ürettiği ışıkla ilgili eski fizik ya da metafizik yasası gerçekleşiyor. Bu bir düş. Bu büyülü bir sürecin optik açıdan gerçekleştirilmesi. Polaroid fotoğraf gerçek objeden düşen esrimiş bir film gibi.

Gemi azıya almış bir atı durdurursunuz ama jogging yapan birini durduramazsınız. Ağzından köpükler saça saça, içinden geriye doğru saymaya, üst bir bilinç düzlemine geçeceği ana aklını vermiş olan böyle birini özellikle saati sormak için durdurmayınız çünkü size kızabilir. Dişlerinde gem yoktur ama belki ellerinde halterler ya da bel kayışında asılı ağırlıklar vardır (kızların ayak bileklerinde taşıdıkları halhallar nerede kaldı?). 3. yüzyılda bir *stylite*'in* yoksunluk ve gururlu bir dinginlik içinde aradığı şeyi, jogging yapan kişi kaslarının bitkinliği içinde arıyor. Bu kişi bilinçli olarak kendilerini vücut geliştirme salonlarında, kromajlı makaralarıyla karışık birtakım aletler ve korkutucu yapay tıbbi mekanizmalar üstünde yoran kişilerin çile arkadaşıdır. Ortaçağın işkence aletlerinden seri üretim için sınai çalışma şekillerine, mekanik protezlerle vücut geliştirme tekniklerine kadar giden bir doğru çizgi var. Diyet bilgisi gibi, *body-building*** ve daha başka bir sürü şey gibi jogging de yeni bir gönüllü kölelik şekli (aynı zamanda yeni bir zina şekli).

Hiç kuşku yok, jogging yapanlar gerçek Ahir Zaman Azizleri ve yavaş yavaş kopacak kıyametin öncüleridir. Bir plajda kendisini walkman'ının müziğine kaptırmış, enerjisini yalnız başına harcamaya kilitlenmiş, kendi gözünde

* Düşünceye dalmak ya da dünyadan el etek çekmek için bir sütunun üstünde tek başına yaşayan çileci. (ç.n.)

** Vücut geliştirme. (ç.n.)

yararsız bir bedenin enerjisini tüketmekten daha çok, yok olmasını kendinden beklediği için yıkımına karşı kayıtsız durumda yapayalnız, dosdoğru koşan birinden daha iyi hiçbir şey kıyameti akla getirmez.

Umutsuzluğa kapılan ilkel insanlar enginde güçleri tükeninceye kadar yüzerek intihar ediyordu; jogging yapan kişi ise deniz kıyısında gidip gelerek intihar ediyor. Gözleri evinden uğramış gibidir, ağzından salyası akar; ama durdurmayın onu, sizi dövebilir ya da önünüzde cin çarpmış biri gibi dans edebilir.

Buna benzer tek sıkıntı kentin göbeğinde ayakta yalnız başına yemek yiyen insanın sıkıntısıdır. Böyle insanları New York'ta görebilirsiniz, herkesin gözü önünde yemek artıklarını atıştırmaktan bile çekinmeyen bu yemek düşkünlerine rastlayabilirsiniz. Ne var ki bu da bir kentsel, sınai yoksulluk. Her biri kendisi için, başkalarına aldırış etmeden, kafalarında stereofonik sıvı (ki bu, gözlerinden dışarıya sızıyor) tek başına koşan binlerce insan; burası *Blade Runner*'ın* evreni, burası *yıkım sonrası evren*. Ne California'nın doğal ışığına ne de sıcak rüzgârların enginde on mil mesafeye kadar ittiği dumanıyla kıyıdan uzaktaki petrol platformlarını saran bu dağ yangınına karşı duyarlı olmak, bunların hiçbirini görmemek ve bu tür bir lenfatik kırbaçlanmanın etkisiyle bir kurban gibi bitkin düşünceye kadar inatla koşmak; bu, öteki dünyaya özgü bir belirti. Durmadan şişen bir şişman gibi, aynı iz üzerinde durmadan dönen bir plak gibi, durmadan çoğalan kanser hücreleri gibi, nasıl duracağının formülünü yitirmiş her şey gibi. Burada bütün bu toplum, etkili ve üretken olma payı dahil, herkes durma formülünü yitirdiği için dosdoğru koşuyor.

* Ünlü bilimkurgu filmi. (ç.n.)

Bütün bu koşu giysileri, bu *jogging suit*ler,* bu garip şortlar ve gevşek pamuklular, *easy clothes*,** bütün bunlar eski püskü gece giysileridir ve koşan ama aslında yürüyen bu gevşemiş insanlar gerçekte gecenin havasından çıkmamışlardır: Bu dalgalanan giysileri giye giye, bunların içinde dalgalanan kendi bedenleri; kendi bedenleri içinde kendileri dalgalanıyor.

İştahsız kültür: İğrenme, dışarı atma, insanı reddetme belirtileriyle iştahsız kültür. Çok şişmanlığın, doymanın, çok dolu olmanın özellikleri.

Burada iştahsız sözcüğü, bu kültürü büyüleyerek daha çok şiirsel bir biçimde simgeliyor. İştahsız, eksikliği reddedip şöyle diyor: Hiçbir şeyim eksik değil, öyleyse yemiyorum. Şişkonun durumu ise, tersi: O doluluğu, doygunluğu reddedip şöyle diyor: Her şeyim eksik, öyleyse ne bulursam yiyorum. İştahsız, eksikliği boşlukla önlüyor; şişman ise doluluğu fazlalıkla önlüyor. Bunların ikisi de homeopati yöntemiyle tedaviye özgü son çözüm yollarıdır; yok etme, kökünü kazıma yollarıdır.

Jogging yapanın çözüm yolu başkadır; bu kişi bir bakıma kendi kendini kusar; koşarken enerjisini harcamaktan çok, kusar. Yorgunluğun esrikliğine, mekanik bir tükenmenin "yüksek noktasına" ulaşmalıdır; tıpkı iştahsızın organik bir tükenmenin "yüksek noktasını", boş bedenin esrikliğini; şişmanın boyutsal tükenmenin "yüksek noktasını", dolu bedenin esrimesini amaçlaması gibi.

Amerikan kamuoyunun son saplantısı: Çocuklara cinsel taciz (*sexual abuse*). Bir kararname küçük yaştaki çocuklara verilecek hizmetlerin, kontrolü olanaksız cinsel tacizler nedeniyle, iki bakıcı tarafından yerine getirilmesini öngö-

* Jogging giysisi. (ç.n.)
** Rahat giysiler. (ç.n.)

rüyor. Aynı zamanda kaybolmuş çocuk portreleri süpermarketlerdeki ambalaj torbalarının üstünü süslüyor.

Her şeyi korumak, her şeyi bulup ortaya çıkarmak, her şeyi sınırlamak; saplantılı toplum.

*Save time. Save energy. Save money. Save our souls**; fobili toplum.

*Low tar. Low energy. Low calories.*** *Low sex. Low speed*; iştahsız toplum.

Ne tuhaftır ki içinde her şeyin bol bol bulunduğu bu evrende her şeyi korumak, her şeyi biriktirmek gerekiyor. Geleceğini korumak kaygısı içinde genç bir toplumun saplantısı mı söz konusu acaba? Alınan izlenim şu: Daha çok bir tehdidin, doğrulanmadığı için de o ölçüde yalancı bir tehdidin önsezisi söz konusu. Aslında homeopatik disiplinlerle önlenmesi gereken, yokluğun ve kıtlığın geri geleceği sanrısını yaşayan bolluktur. Yoksa bu diyetin, bu toplu diyet bilgisinin, çevre kontrolünün, bu bedenlerin ve hazların körletilmesinin başka nedeni yok. Bütün bir toplum bolluğun aşırı beslediği, boğduğu tanrıların öcünü engellemek amacıyla organize oluyor. Elbette bizim temel sorunumuz bugün şişmanlığa karşı koymaktır.

Her şeyin sayımını yapmak, her şeyi stoklamak, her şeyi belleğe yerleştirmek.

Sıvı asfaltın içine gömülüp onun kara ve madensel yapışkanlığında kemikleri fosilleşmiş filler ve vaktiyle Los Angeles'ın ovalarında dolaşmış, tarihöncesi ilk petrol alanlarının kurbanları aslanlar, mamutlar, kurtlar bu yüzden bugün Hancock Park'ta, bir prehistorya müzesinde ikinci kez ilaçlanmış durumda bulunuyor. Bütün bunlar geçerli ahlak yasasına göre inançla sunuluyor; Amerikalılar inanmış insanlar, her şeye inanmış ve inandırmaya çalışan in-

* Zamanı iyi kullan. Enerjiyi iyi kullan. Parayı iyi kullan. Ruhumuzu kurtar. (ç.n.)

** Düşük katran. Düşük enerji. Düşük kalori. Düşük seks. Düşük hız. (ç.n.)

sanlar. İyi niyetlerinin özelliklerinden biri de kendilerine ait olmayan, ancak büyük ölçüde yok ettikleri ya da aşırdıkları bir geçmişin, bir tarihin her şeyini yeniden oluşturmakta ayak diretmeleri. Rönesans şatoları, fosilleşmiş filler, kendilerine ayrılmış özel yerlerde yaşayan Kızılderililer, hologramlı sekoyalar vb.

Bütün uygar (beyaz) bölgelerin ünlü kişilerini bilgisayarlarına kaydeden Salt Lake City'nin Mormonları, böylece bütün Amerikalıların o misyoner ruhlarıyla her yerde sürekli olarak yaptıklarından başka bir şey yapmıyor. İnsanın kökenlerini yeniden canlandırması için hiçbir zaman çok geç değildir. Bu, Amerikalıların yazgısı; çünkü tarihin ilk sahibi olamadılar ama yeniden oluşturma yöntemleriyle her şeyi ölümsüzleştirmeyi ilk gerçekleştiren onlar olacaklar (doğanın milyonlarca yılda gerçekleştirdiği bu fosilleştirmeyi Amerikalılar bugün anında müzeye koyma yoluyla gerçekleştiriyorlar). Ama bu insanların müze anlayışı bizimkinden çok daha geniş. Onlara göre her şey korunmaya, ilaçlanmaya, onarıma değer. Her şey ikinci kez doğmaya adaydır, her zaman taklidinde yeniden doğar. Amerikalılar yalnızca misyoner değil, aynı zamanda ikinci kez vaftiz yanlısıdır. İlk vaftizi kaçırdıkları için her şeyi ikinci kez vaftiz etmek isterler ve bilindiği gibi ilkinin yeniden, ama *daha gerçek* baskısı olan bu sonraki kutsallaştırmaya önem verirler. Söz konusu daha gerçek baskı, taklidin çok güzel bir tanımıdır. Bütün ikinci kez vaftizciler yobazdırlar ve kimi zaman şiddete başvururlar; Amerikalılar da bu kuralın dışında kalmazlar. Her şeyi yeniden ilk şekline tam olarak getirmek, bunları Kıyamet Günü ortaya çıkarmak için yıkmaya ve yok etmeye hazırdırlar; Thomas Münzer* ikinci kez vaftizciydi (anabaptist).

* Alman reformcu ve anabaptizmin kurucusu (1498?-1525).

Mormonların dünyanın en büyük bilgisayarlaştırma projesini ellerinde bulundurmaları bir rastlantı değildir. Burada bütün dünya ülkelerindeki yirmi kuşak canlının bilgisayara işlenmesi söz konusudur. İkinci kez vaftiz ve ahret mutluluğu vaadi gibi bir süreç bu. Hıristiyanlaştırma bir değişime uğramışlar, bir başka dünyadan gelmişler misyonuna dönüştü ve böyle geliştiyse(?) bu, hafızaya yüklemeyle ilgili en son teknikler sayesinde olmuştur; eğer bu olduysa, adamakıllı Kalvinist ve Presbiteryen bir disiplin olan ve ahret mutluluğu tekniklerinin evrensel ve bilimsel katılığını miras olarak devralan bilgi-işlemin derin ve katı ilkeciliği sayesinde olmuştur. Katolik kilisenin karşı reformcu yöntemleri ve o saf kutsama uygulamaları, ayinleri, daha arkaik ve halka yönelik inançları bu modernlikle hiçbir zaman rekabet edememiştir.

Executive Terminal
Basic Extermination
Metastatic Consumption

Yaşamda kalma sorunu her yerde gündemde; sanki yaşamdan anlaşılmaz bir tiksinti nedeniyle ya da toplu bir yıkım isteğiyle ortaya çıkmış gibi bu sorun (ama bunu fazla ciddiye almamalı; çünkü bu da bir yıkım oyunu). Elbette bütün bu yaşama, sağ kalma sorununa bağlı şeyler; diyet bilgisi, çevrebilim, sekoyaların, fokların ya da insan soyunun korunması dahil, bal gibi hayatta olduğumuzu tanıtlamayı amaçlıyorlar (tıpkı bütün o düş ürünü peri masallarının gerçek dünyanın bal gibi gerçek olduğunu tanıtlamayı amaçlamaları gibi). Bunun doğru olduğu ise o kadar kesin değil; çünkü yalnızca yaşamak olgusunun gerçekten tam tamına kanıtlanmamış olması yüzünden değil, toplumun

şu paradoksu yüzünden doğru sayılmaz: İnsan toplum içinde daha önce ölmüş olduğuna göre artık onun bir kez daha aynı toplum içinde ölmesi söz konusu bile değildir... İşte gerçek belirsizlik budur. Bu da yalnızca nükleer çağda yaşamaktan değil, aynı zamanda yaşamanın kolaylığından ileri geliyor ki, böylece sağ kalmamız sağlanıyor. Nükleer silahlar kullanılırsa, ölmek için ne zamanımız olur ne de ölmenin bilincine varırız. Ama şimdiden aşırı derecede korunmuş bu toplumda artık ölümün bilincinde değiliz; çünkü fazla bir yaşama kolaylığı sürecine çok ustaca geçmişiz.

Yok etme, kökünü kazıma da bunu önceleyen şekliyle böyle bir şeydi. Ölüm kamplarındaki insanlar kendi ölümlerinin kontrolünü ellerinde bulundurmak; ölümü bir oyun, bir miza, bir özveri durumuna getirmek olanağından bile yoksun bırakılmışlardı: Ölme özgürlükleri yoktu. Bu, sistemlerimizin gelişmesi sayesinde hafif, homeopati yöntemine uygun dozlarla hepimizin başına geliyor. Patlamalar ve yok etme sürüyor (Auschwitz ve Hiroşima), bunlar şimdi yalnızca cerahatli, bölgesel ve sürekli bir şekil aldılar ama zincirleme tepki durmadı; temasla bulaşma, virüse bağlı bakteriyolojik yayılma. Tarihin çıkış yeri tam olarak bu zincirleme tepkinin başlangıcı.

Sağ kalma hırsı (yaşama hırsı değil) bu durumun bir belirtisi ve kuşkusuz insan soyunun bayağılaştığının en kaygı verici göstergesidir. Bu hırsın bugün aldığı şekiller düşünülecek olursa -atom bombasına karşı sığınaklar, soğukla tedavi, yüksek basınçla tedavi- bunların tam tamına yok etme şekilleri oldukları görülür. Ölmemek için, ne olursa olsun, bir koruyucu kabarcık içine çekilmek yeğleniyor. Bu anlamda halkların atom bombasına karşı korunmaya ilgi göstermekten çabucak vazgeçmeleri avundurucu bir işarettir (Sığınak yapımı piyasası, usta tabloları ya da lüks yat piyasaları gibi önemsiz bir piyasa oldu). Atom bombası şantajından bıkan insanlar, belki de ne kadar az gerçek ol-

duğunun bilinci içinde, bu şantaja boyun eğmeme ve yok edilme tehdidini kendi haline bırakma kararı almış gibi görünüyorlar. Katlanma görünüşü altında yaşamsal tepki için güzel bir örnek. "Ölmek gerekiyorsa, yeraltı mezarlarında ölmektense, açık havada ölmek daha iyi." Sağ kalma şantajı hemen sona eriyor ve yaşam sürüyor.

Atom bombası tehdidiyle ilgili büyük senaryo; teatral tartışmalar, görüşmeler; "yıldızlar savaşı"; herkes dünyanın sonunu akla getiren bu kadar çok şeyden usandı ve gerçekte bunlara karşı kendini hayal gücü eksikliğiyle koruyor. Bu hayal gücü filmlerle -*The Last Day* vb.- uyandırılmak istendi ama yine de yürümedi; hiçbir şey bu nükleer sahneyi ya da bu nükleer edepsizliği inandırıcı yapamadı. Böyle nazik konularda (kanser gibi) ölümün düşlenmesi, o kaçınılmaz olayı yakınlaştırmak gibi bir sonuç doğurur. Öyleyse kitlelerin nükleer etkililiğe karşı (ister nükleer ister antinükleer güçlerden kaynaklansın) sessizce kayıtsız kalmaları büyük bir umut belirtisi ve çok önemli bir siyasal olgudur.

Bir bilimkurgu öyküsünde, çok zengin birkaç kişi lüks dağ evlerinde bir sabah uyandıklarında kendilerini saydam ve aşılmaz bir engelle, geceleyin ortaya çıkmış bir cam duvarla kuşatılmış olarak bulur. Camla çevrili bu konforlu derin yerden dış dünyayı; koptukları gerçek, oysa ansızın yeniden ideal olmuş dünyayı yine de az çok görürler. Ama artık çok geçtir. Bu zengin insanlar akvaryumları içinde kırmızı balıklar gibi yavaş yavaş ölecektir. Kimi kampüsler bende aynı izlenimi bırakıyor.

Çam ağaçları, kırlar, ırmaklar arasında yitmiş (burası üniversiteye armağan edilmiş eski büyük bir çiftlik), içinde yaşayan insanlar gibi, birbirlerini görmeyen küçük bitişik

binalarla dolu; burası Santa Cruz. Biraz Bermuda Üçgeni, Santa Barbara gibi: Burada her şey gözden kayboluyor, her şey soğurulmuş. Tam bir merkezsizlik, tam bir cemaat. İdeal kentten sonra ideal yuva. Hiçbir şey bir noktada birleşmiyor; ne trafik ne mimarlık ne de otorite. Ama aynı nedenle gösteri yapmak da olanaksız. Nerede toplanmalı ki? Gösteriler ancak ormanda döne döne gerçekleşiyor, yalnızca göstericilerin gözü önünde. Mekânları ve güzellikleriyle ünlü bütün California kampüsleri içinde buradaki en ideal, en doğal duruma getirilmiş olanı. Bütün güzellikler burada toplanmış. Ünlü mimarlar binalarının projelerini çizmişler; çepeçevre Carmel ve Monterey körfezleri uzanıyor. Geleceğin şenlik ve ziyafetleri, eğlenceleri şimdiden bir yerde gerçekleşiyorsa, bu yer burasıdır. Ama gelin görün ki gerek bitkilerin güzelliği gerek üniversitede açıkyüreklilikle korunan bu özgürlük, yeniden kendi kendinin tutsağı olup aşırı bir doğal ve toplumsal korunmanın içinde kapalı kalıyor ki bu da sonunda hapishane gibi bir çevrenin boğucu sıkıntılarını doğuruyor (hapishane sistemi, duvarları sayesinde, kimi koşullarda açık toplumsal sistemlerden daha çabuk bir biçimde ütopyaya doğru gelişebilir). Burada toplum başka hiçbir yerde olmadığı kadar özgürleşmiş. Akıl hastanelerinin kapıları açılmış, kamu taşıtlarına bedava biniliyor ve usa aykırı olarak bu ideal yeniden kendi içine kapanmış, sanki camdan bir duvarın arkasına kapanmış gibi.

Cennet kuruntusu, içedönüklük kuruntusu; Lyotard'ın kullandığı bir deyimi yineleyerek söyleyelim, "Pasifik Duvarı", California'yı ahret mutluluğuna benzeyen bir mutluluk içine kapatan belki de bu kristal duvar. Ancak mutluluk isteği eskiden okyanusa özgü ve özgürleştirici bir şeydiyse de burada bu istek daha çok dölyatağındaki dölütün dinginliğine benzer bir dinginlikle kuşatılmış. Bu garip, sanki keçeyle, tahtayla kaplanmış, barışa kavuşturulmuş, şen cumhuriyette hâlâ tutkular, adam öldürmeler, şiddet var

mı? Evet ama içe yönelik, tepkisel bir şiddet bu. Aşk cinayetleri yok; ama ırza geçmeler ya da iki yılda, katili bulununcaya kadar, yaklaşık on kadının öldürülmesi olayları var. Bu otomatik yazı kadar nedensiz olan ve gerçek bir saldırganlıktan çok, eski yasakların özlemini düşündüren dölüte özgü bir şiddet (ırza geçmelerin sayısı neden cinsel özgürlük derecesiyle orantılı olarak artıyor?).

Ormana bakan o karma yatakhanelerin duygusallığı yok mu! Sanki doğanın kendisi güleryüzlü, anne sevecenliğiyle yüklü olabiliyormuş, cinsel gelişmenin ve ahlak ekolojisinin kefili olabiliyormuş gibi; sanki doğa herhangi bir insan topluluğuna sempatiyle bakabiliyormuş gibi; sanki insan, büyünün haşin evreninin dışına çıktığında, doğayla *stoacı* olmayan bir uyum içinde olabiliyormuş gibi; sanki doğayla stoacıların tanımladıkları biçimde önceden kestirilemez, acımasız bir zorunluluk nedeniyle değil, daha büyük bir meydan okumayla, daha büyük bir özgürlükle buna karşı çıkarak, bir uyum içinde olabiliyormuş gibi. Burada yiğitçe bir yazgıya inanma duygusunun her türlü belirtisi yok olmuş. Her şey doğayla, seksle, çılgınlıkla ve ayrıca tarihle (yeniden gözden geçirilip düzeltilmiş bir Marksizm yoluyla) duygusal bir uzlaşma içinde yüzüyor.

Santa Cruz, çağdaş Amerika'nın birçok başka görünümleri gibi *zevk ve eğlence sonrası bir dünya*, toplumsal ve cinsel sarsıntılar sonrası bir dünya görünümünde. Zevk ve eğlenceden kurtulanlar –seks, siyasal şiddet, Vietnam Savaşı, Woodstock konseri ama aynı zamanda etnik ve antikapitalist savaşımlar, aynı zamanda da para tutkusu, başarılı olma tutkusu, ağır teknolojiler vb; bütün bunlar modernliğin zevk ve eğlencesiydi– kısacası, bunlardan kurtulanlar Silicon Valley'in elektronik kabileciliğine benzer bir kabilecilik anlayışı içinde gezinip duruyorlar burada. Yoğunluğun azalması, merkezden uzaklaşma, havalandırma düzeni, hafif teknolojiler. Cennet. Ama çok az bir değişme, diyelim

birkaç derecelik bir sapma, bu cenneti cehennem olarak düşünmek için yeterli.

Cinsellik alanında yeni bir gelişme. Zevk ve eğlenceye, özgürleşmeye paydos; artık kimse seks aramıyor, herkes "cinsiyetini" (*gender*), yani hem "*look*"unu (görünüş) hem de bunun genetik formülünü arıyor. Artık hiç kimse arzu ile tatmin olma arasında değil, genetik formülü ile (bulunacak) cinsel kimliği arasında kuşku ve kararsızlık içinde kalıyor. İşte size, yasaklanmaya dayalı bir kültürden sonra bir başka erotik kültür: ("*What are your prerequisites for sex? –The door has to be locked, the lights have to be out, and my mother has to be in another State*").* İşte burada da insanın kendi tanımı üstüne kendini sorgulaması: "Benim bir cinsiyetim var mı? Hangi cinstenim ben? Eninde sonunda, cinsiyet zorunlu mu? Cinsel farklılık nerede?" Özgürleşme herkesi tanımsız bir durumda bırakmış (Her zaman aynı şey olur: Bir kez özgür kaldınız mı, kendinize kim olduğunuzu sormak zorundasınız). Büyük bir başarı döneminden sonra, kadın cinselliğinin savı erkek cinselliğinin savı kadar zayıf kaldı. Hiç kimse bu işin neresinde olduğunu bilmiyor. İşte bu yüzden ne kadar çok aşk yapılıyor ya da bu kadar çok çocuk yapılıyor: Bu da hiç olmazsa iki kişi olmak zorunluluğunun kanıtı; *demek ki hâlâ bir ayrım var*. Ama uzun süre için değil. Yalnızca vajina kaslarını çalıştırarak erkeğin içine girme olayına tam tamına öykünen *muscle-women* (kas kadın) bile özgöndergeselliğin ve farklılık ekonomisinin iyi bir örneğidir; en azından cinsiyetini belirten etiketi bulmuştur.

Ancak, daha genel olan sorun cinsel özelliklerde gerilemeye bağlı farklılık eksikliği sorunudur. Erkeklik belirtileri

* (Seks için önkoşullarınız nelerdir? – Kapı kilitlenmeli, ışıklar söndürülmeli ve annem başka bir eyalette olmalı.) (ç.n.)

sıfır dereceye doğru yöneliyor, ancak kadınlık belirtileri de öyle. İşte bu konjonktür içinde, belirsizliğe meydan okuyan ve cinsiyetleri karıştırma oyunu oynayan, herkesin gözbebeği durumuna gelmiş yeni idollerin ortaya çıktığını görüyoruz: *Gender benders.** Ne erkek ne kadın; ama eşcinsel de değil. Boy George, Michael Jackson, David Bowie... Daha önceki kuşağın kahramanları seksin ve hazzın çarpıcı tipleri oldukları halde, şimdiki kuşağın kahramanları herkese farklılık oyunu sorusunu ve kendi tanımsızlıkları sorusunu soruyor. Bu idoller istisna. Çoğunluk ise kimlik eksikliği nedeniyle, bir "cinsiyet modeli", bir jenerik formül arayışı içindedir. Bir özgünlük biçimi bulmak gerek. Bu biçimi neden modada ya da kalıtımbilimde bulmamalı? Giysilere dayalı bir *look* (görünüş) ya da hücrelere dayalı bir *look* (görünüm). Ne tür bir budalalık, ne tür bir deyim olursa olsun, iş görür. Farklılık sorunu haz duyma sorunundan daha önemli. Burada artık geçmişte kalmış bir cinsel özgürleşmenin (herhalde modası geçmiş) özel, postmodern bir versiyonu mu, yoksa bütün modern çağın belirgin özelliği olmuş cinselliğin önceliğinin ortadan kalkmasına dayalı, insanın kendisini algılamasının biyososyolojik bir değişimi mi söz konusu? *Gender Research: a new Frontier?* (Cinsiyet Araştırması: Acaba Yeni Bir Sınır mı?)

En uç noktada, denilebilir ki artık ne erkeklik ne dişilik kalacak, yalnızca kendi kendilerine gönderme yapan, her biri kendini özerk bir firma yönetir gibi yöneten bireysel sekslerin yayıldığı görülecektir. Baştan çıkarmaya, cinsel farklılığa paydos, bir başka değerler sistemine doğru kayma. Şaşırtıcı çelişki: Cinsellik yeniden, daha önceki toplumlarda görüldüğü gibi ve daha güçlü başka sembolik sistemlerle (doğum, hiyerarşi, çile, ün, ölüm) hiçbir benzerliği bulunmayan ikinci derecede bir soruna dönüşebilir. Cinselliğin sonuçta, yalnızca olası modellerden biri

* Cinsiyetle oynayabilenler. (ç.n.)

olduğu ama en önemlisi olmadığı kanıtlanabilir. Ama bugün bu yeni modeller neler olabilir (çünkü bütün öteki modeller bu arada yok oldu)? Şöyle bir görünür gibi olabilen model, bir performans ideali modeli, insanın kendi formülünü kalıtımsal olarak gerçekleştirmesi modelidir. İş yaşamında, duygusal yaşamda, girişimlerde ya da eğlencelerde herkes kendine en uygun olan programı geliştirmeye çalışacaktır. Herkesin kendi kodu, kendi formülü olacaktır. Ama aynı zamanda herkesin kendi *look*u, kendi imajı da olacaktır. Öyleyse kalıtımsal *look* gibi bir şey mi elde edeceğiz?

Irvine: Yeni Silicon Valley. Entegre devreler gibi, dış dünyaya açılan kapıdan yoksun elektronik fabrikaları. İyonlara ve elektronlara adanmış insanlık üstü bir yer, insanlık dışı bir kararın ürünü çöl bölgesi. İşin tuhafı, *Maymunlar Cehennemi* adlı film burada, Irvine tepelerinde çevrilmiş. Ama çimenlikte Amerikan sincapları bize her şeyin yolunda gittiğini, Amerika'nın hayvanlarla, kendisiyle, dünyanın geri kalan ülkeleriyle arasının iyi olduğunu ve herkesin gönlünde bir sincabın yattığını söylüyor. Walt Disney'in bütün felsefesi, gri kürklü bu güzel küçük duygusal hayvanlarla sizin elinizden besleniyor. Ben tam tersine bu hayvanların her birinin o gülümseyen gözlerinin gerisinde korkutucu, soğuk, yırtıcı bir yaratığın gizlendiğini sanıyorum... Üstünde sincapların koşuştuğu aynı çimenlikte bilmem hangi İsa Peygamber derneğinin bir panosu dikili: *Vietnam, Cambodia, Lebanon, Grenada - We are a violent society in a violent word!**

* Vietnam, Kamboçya, Lübnan, Graneda - Şiddet yüklü bir dünyada şiddet yüklü bir toplumuz. (ç.n.)

Halloween'in* hiçbir eğlenceli yanı yok. Bu alaylı festival daha çok çocukların, yetişkinlerin dünyasından korkunç bir biçimde öç alma isteğini yansıtıyor. Çocuklara bağlılığı ölçüsünde, bu dünyanın üstünde uğursuz bir gücün tehdidi dolaşıyor. Kılık değiştirmelerin ve armağanların gerisinde çocukların yaptığı bu büyücülük kadar sağlıksız başka hiçbir şey yoktur; büyükler, ışıkları söndürüp hırpalanmak korkusuyla gizleniyor. Kimilerinin ise, elmaların ya da pastaların içine iğne ya da jilet koyarak çocuklara dağıtmaları bir rastlantı değil.

Amerikan televizyonlarında gülmeler Yunan tragedyasındaki koronun yerini aldı. Bu acımasız, katı gülmeler yalnızca *news* (haberler), borsa raporları ve hava durumu bültenleri sırasında pek duyulmuyor. Ama insanlar bunları, saplantı durumuna geldikleri için, Reagan'ın sesinin ya da Beyrut'taki çıkarma birlikleri kazası haberinin, hatta reklamların gerisinde duymayı sürdürüyorlar. Bu, uzay gemisinin her yerinde dolaşan Alien canavarıdır. Bu, Püriten bir kültürün katıla katıla alaylı gülmesi. Başka ülkelerde gülüp gülmemek izleyiciye bırakılır. Burada izleyicinin gülmesi gösterinin içine sokularak ekrana getirilmiştir; gülen ekrandır, eğlence ekrandır. Size de ancak üzülmek kalıyor.

Televizyonda Vietnam (böyle demek gereksiz; çünkü Vietnam zaten televizyona alınmış bir savaştı). Amerikalılar başlıca şu iki silahla savaşıyor: havacılık ve bilgi (*information*). Yani düşmanın fiziksel bombardımanı ve dünyanın geri kalan bölümünün elektronik bombardımanı. Bunlar ülke toprakları dışında kullanılan silahlar; oysa Vietnamlıların bütün silahlarını, bütün taktiklerini üreten Vietnam halkıdır.

* 31 Ekim akşamı çeşitli kıyafetlere - girerek eğlenceler düzenlenen hortlaklar bayramı. (ç.n.)

Bu yüzden savaş her iki tarafça da kazanılmıştır: Vietnamlılarca arazi üstünde, Amerikalılarca zihinsel alanda. Bir taraf ideolojik ve politik bir zafer kazandıysa, öteki taraf da *Apocalypse now* (Kıyamet) adlı filmi yaptı, film bütün dünyayı dolaştı.

Amerikalıların saplantı durumuna gelmiş korkusu, ışıkların sönmesi. Evlerde ışıklar bütün gece yanıyor. Çok yüksek binalarda, boş bürolar her zaman ışıl ışıl. Otoyollarda (*freeways*) arabalar güpegündüz bütün farlarını yakıp öyle gidiyor. Palms Avenue'da (Venice, California) bira satan küçük bir *grocery* (bakkal dükkânı). Akşam saat yediden sonra kimsenin sokakta dolaşmadığı bir semtte bulunan bu dükkânın yeşil ve portakalrengi neonlu reklam panosu bütün gece boşlukta aralıklı yanıp sönüyor. Yirmi dört saat üzerinden yirmi dört saate programlanmış, genellikle evlerin boş odalarında ya da tutulmamış otel odalarında şaşırtıcı bir biçimde çalışan televizyon da cabası: Porterville otelinde de böyle; otelin perdeleri yırtık, suyu kesikti; kapılar kendiliğinden kapanıyordu, ama her odadaki fluoresan ekranda spiker uzay mekiğinin havalanışını anlatıyordu. Boş bir odada çalışan bir televizyon kadar gizemli hiçbir şey yoktur. Bir erkeğin kendi kendine konuşmasından ya da bir kadının tencerelerin önünde düş görmesinden çok daha tuhaf bir şey bu. Sanki başka bir gezegenden size sesleniliyor da, ansızın televizyonun ne olduğu anlaşılıyor. Bir başka dünyaya ait olan ve aslında hiç kimseye seslenmeyen, görüntülerini ayrım gözetmeksizin veren ve kendi mesajlarına karşı kayıtsız bir video (insanlığın yok olmasından sonra da yine çok iyi çalışacağı akla geliyor). Kısacası, Amerika'da ne gece olması ya da dinlenme zamanının gelmesi ne de teknik sürecin durması kabul edilebiliyor. Her şeyin her zaman çalışması, insanın yapay gücünün hep aynı kalması, doğal çevrimlerde (mevsim-

ler, gece ve gündüz, soğuk ve sıcak gibi) görülen kesintinin olmaması gerekiyor, genellikle saçma bir işlevsel süreklilik yararına (doğru ile yanlış arasındaki kesintiyi kabul etmeme olayı da temelde bunun aynısı: her şey doğrudur; iyi ile kötü arasındaki kesintide de aynı şey söz konusu: her şey iyidir). Bunu korkuyla ya da saplantıyla açıklayabilir ve bu verimsiz harcamanın üzüntülü bir iş olduğunu söyleyebilirsiniz. Ne var ki burada saçma olan bir şey aynı zamanda hayran olunacak bir şey. Gecenin ortasında kentin aydınlatılmış, ışıklar içindeki profilleri (*skylines*); çöldeki boş motelleri soğutan klima cihazları; güpegündüz yanan yapay ışıklar; bütün bunların saçma ama aynı zamanda hayran olunacak bir yanı var. Işıkların söndürülmesi konusunda ilk kez gece avına çıkan bir avcı kadar kaygılı, zengin bir uygarlığın budalaca lüksü mü? Bütün bunlar da belli bir gerçekliği yansıtıyor. Ancak asıl dikkati çeken şey, yapaylığın, enerjinin, mekânın büyüleyici oluşu Mekânın büyüleyici oluşu ama yalnızca doğal mekânın değil: Mekân, Amerikalının kafasında da geniş.

Dünyanın bütün büyük devletleri günün birinde anıtsal caddelerini yapıp imparatorluğun sonsuzluğuna ilişkin minyatür bir perspektif örneği vermiştir. Ama Teotihuacan'daki Aztekler ya da Krallar Vadisi'ndeki Mısırlılar ya da Versailles Sarayı'ndaki 14. Louis bu sentezi kendilerine özgü bir mimari tarzıyla yarattı. Burada, Washington'da ise Lincoln Memorial Anıtı'ndan Capitol'e kadar uzanan çok geniş perspektifi, Yontmataş Çağı'ndan Uzay Çağı'na kadar dünyamızı özetleyen yan yana dikili müzeler oluşturuyor. Bu her şeye bir bilimkurgu havası veriyor, sanki uzaylı bir ziyaretçinin görmesi için, dünyanın bütün serüveni ve kültürün bütün belirtileri burada toplanmak istenmiş gibi. Aynı şekilde bunların yanında bulunan ve her şeye gizlice göz kulak olan Beyaz Saray bir müze gibi, uzaktan ve koruyucu bir beyazlıkla donanmış durumda dünya gücünün müzesi olarak ortaya çıkıyor.

Geceleyin Los Angeles'ın üstünde uçmanın yerini hiçbir şey tutamaz. Bulutların arasında ansızın ortaya çıkan bir tür ışıklı, geometrik, akkor halinde, göz alabildiğine bir sonsuzluk. Yalnızca Hieronymus Bosch'un* cehennemi, insana böyle bir kor yığını izlenimini verir. Bütün köşegenlerin donuk ışınırlığı: Wilshire, Lincoln, Sunset, Santa Monica. San Fernando Walley üstünde uçarken şimdiden bütün yönlerde yatay bir sonsuzluğu görüyorsunuz. Ama dağı geçince, on kez daha büyük bir kent göze çarpıyor. İnsan daha önce hiç böyle büyük bir genişlik görmemiştir; deniz bile bu izlenimi vermez çünkü geometrik olarak bölünmemiştir. Avrupa kentlerinin düzensiz, dağınık, titrek ve parlak ışıklarında aynı paralel çizgiler, aynı birleşme noktaları, aynı hava perspektifleri yoktur. Bunlar ortaçağ kentleridir. Bu kent ise, geceleyin soyutlukları içinde parıldayan, enginliği içinde ışıl ışıl, alabildiğine çoğalmalarıyla yıldızsal olan insan ilişkileri ağlarının gelecekteki bütün geometrisini yoğunlaştırır. Geceleyin Mulholland Drive, Dünya'ya inmiş uzaylı için uygun bir bakış noktası ya da tam tersine Galaksi metropolü üstünde bir dünyalı için uygun bir bakış noktası.

Los Angeles'ta Hollywood tepeleri üstünde günün ağarması. İnsan güneşin Avrupa'yı yalnızca hafifçe yalayıp buraya, ışığın henüz yepyeni, çölün sınırlarının ışığı olduğu sırada, bu düzlem geometrinin üstünde doğmaya geldiğini açıkça hissediyor.

Elektronik ilan panosunun (*billboard*) önünde uzun saplı palmiyeler bu düzlem geometrisindeki tek dikeylik belirtileri.

Sabah saat altıda adamın biri Beverly Terrace karşısındaki bir telefon kulübesinden telefon ediyor bile. Neonlu

* Flaman ressam (1450'ye doğru-1516). (ç.n.)

gece reklam panolarının ışıkları sönüyor, gündüz reklam panolarının ışıkları yanmaya başlıyor. Işık her yerde mimarinin yokluğunu ortaya çıkarıp aydınlatıyor. Ne derlerse desinler, bu kenti cana yakın ve sıcak yapan da bu; New York dikeyliğine âşık olabilirse, burası da uçsuz bucaksız yataylığına âşık.

Los Angeles Otoyolları
(*Los Angeles Freeways*)

Araba gidişgelişinin kendiliğinden dev gibi görünümü. Bütün nüfusun sahneye koyduğu, günde yirmi dört saat kesintisiz, tam bir kolektif eylem. Düzenin genişliği ve bütün bu canlı ağı birbirine bağlayan bir tür ortaklık sayesinde burada trafik dramatik bir gösteri ve simgesel bir organizasyon düzeyine ulaşıyor. Arabaların kendileri de akıcılıkları ve otomatik vitesleriyle; kendilerine benzeyen, içine yavaşça girilen, bir televizyon kanalına bağlanır gibi kendilerine bağlanan bir çevre yaratmışlar. Yönelici, başkalarını dışlayan eksenler oluşturan ve her zaman dışlanma yerleri olan bizim Avrupa otoyollarımızın (Virilio) tersine, burada otoyol sistemi (*freeways*) bütünleşme, birleşme yeridir (hatta arabayla çekilebilen tekerlekli evlerde (*mobile home*) oturup hiç dışarıya çıkmadan bu yollarda gidip gelen aileler olduğu söyleniyor). Bu sistem değişik bir anlayış yaratıyor, öyle ki Avrupalı araba sürücüsü burada saldırgan ve becerikli alışkanlıklardan, kişisel tepkilerden çabucak vazgeçip bu kolektif oyunun kuralına uyuyor. Çöllerdeki dolaşım özgürlüğüne benzer bir şeye burada rastlanıyor; Los Angeles, yaygın yapısı gereği, yalnızca oturulan yer olarak, çölün bir parçası. Kısacası otoyollar (*freeways*) kentin ya da kırların doğasını değiştirmiyor, ortalarından geçip, metropolün çöl niteliğini bozmadan bunları ayırıyor; hem de araba sürmek gibi derin bir hazza ideal bir biçimde yanıt veriyor.

Amerikan otoyollarını bilen bir kişi için bu yollardaki işaretler nakarat haline gelmiştir. *Right lane must exit.** Bu *must exit* yazgının bir işaretiymiş gibi her zaman dikkatimi çekmiştir. Bu cennetten çıkmam, kendimi dışarıya atmam gerekiyor, hiçbir yere ulaşmayan, ancak üstünde herkesle birlikte olduğum bu Allahın lütfu, güzelim yolu bırakmam gerekiyor. Tek gerçek toplum, tek sıcak toplum burada; bir itici güç, kolektif bir zorlama, lemming'lerin** topluca suya intihar dalışları yapmaları gibi bir zorlama toplumu bu. Neden buradan kurtulup kişisel bir yörüngenin, boşuna bir sorumluluğun içine yeniden düşecek mişim? *Must exit*: Bu bir ceza; kolektif yaşamın tek biçiminden; yararsız ve görkemli biçiminden uzaklaştırılan bir oyuncuya verilen ceza gibi bir şey. *Through traffic merge left:*** Size her şey söyleniyor, her şey bildiriliyor. Yalnızca, sağ kalmanız için zorunlu işaretleri okumak bile zihne olağanüstü bir açıklık, olağanüstü bir refleks, ani ve yumuşak bir "katılma" duygusu veriyor. İşlevsel bir katılma duygusu ki kimi kesin jestlere aynen yansıyor. Ventura otoyolu ile San Diego otoyoluna doğru yönelen trafik akışları birbirlerini bırakmıyor, yalnızca birbirlerinden ayrılıyor. Günün her saatinde neredeyse aynı sayıda kimi arabalar Hollywood'a, kimileri de Santa Monica'ya gitmek üzere sapıyor. Arı, istatiksel enerji, belirli ve alışılmış bir gelişme; bu trafik akışlarının düzenliliği, gidilecek kişisel yönleri ortadan kaldırıyor. Burada törenlere özgü bir çekicilik var: Önünüzde alabildiğine geniş bir alan bulunuyor, tıpkı törenlerin önünde alabildiğine uzun bir zaman bulunması gibi.

---

* Sağ şeritten zorunlu çıkış. (ç.n.)

** İskandinav dağlarında yaşayan ve tarla faresine çok benzeyen kemirici. (ç.n.)

*** Trafik boyunca sol şeritte birleşin. (ç.n.)

Otomobilin sosyolojisini ya da psikolojisini yazmak söz konusu değil. Söz konusu olan, toplumla ilgili bütün akademik disiplinlerin öğrettiğinden daha çok bilgi elde etmek için arabayla gitmek, araba sürmek.

Amerikan arabalarının o kalkış biçimi, yumuşak fırlayış biçimi otomatik vitese ve direksiyonun gücüne bağlı. Çaba harcamadan kalkmak, yolları sessizce aşmak; sarsıntısız kayar gibi (yolların ve otoyolların yüzeyi dikkat çekici, arabaların performansına uygun) neredeyse anında ama tatlı fren yapmak, bir hava yastığı üstünde gider gibi gitmek, önünüze çıkacak ya da sizi geçecek bir şeye rastlama kaygısını taşımadan (burada "zımni" bir kolektif araba sürme sözleşmesi, Avrupa'da ise trafik yasası var); bütün bunlar mekânla, aynı zamanda da toplumsal sistemle ilgili yeni bir deneyim kazandırıyor. Amerikan toplumunu anlamak tamı tamına bu toplumun araba kullanma geleneklerini bilmeye bağlı; bunları bilmek politik düşüncelerini bilmekten daha çok öğretici. Amerika içinde arabayla on bin mil yol yaparsanız, bu ülke hakkında sosyoloji ya da siyasal bilimler enstitülerinde öğreneceğiniz şeylerin daha fazlasını öğrenirsiniz.

Kuşkusuz kent, otoyol sistemi yokken de vardı; ama şimdi sanki metropol bu anayol ağı çevresinde kurulmuş gibi. Aynı şekilde Amerikan gerçekliği ekrandan önce de vardı; ama bugünkü durumuna bakılırsa, insan ister istemez bu gerçekliğin ekrana bağlı olarak ortaya çıktığını ve dev gibi bir ekranın yansıması olduğunu düşünüyor. Ama Platon'un gölgeler oyunu gibi değil, sanki her şey getirilip ekranın ışığıyla çevrilmiş gibi. Akışı, devingenliğiyle ekran ve yansıması günlük olayların başlıca belirleyici öğesidir. Kinetik ile sinematik'in karışımı, bizimkinden farklı zihinsel bir yapı, global bir algılama biçimi ortaya çıkarıyor. Çünkü devingenliğin ve ekranın böyle gerçeklikten önde gitmesine Avrupa'da hiçbir zaman aynı biçimde rastlamaz-

sınız; Avrupa'da nesneler çoğunlukla arazinin durağan biçiminin ve maddelerin gözle görünür biçiminin içinde kalır.

Gerçekten de burada sinema düşündüğünüz yerde değil ve özellikle, Disneyland'ın şubeleri olan Universal Studios, Paramount gibi kalabalık halinde ziyaret edilen stüdyolarda değil. Bütün Batı'nın Amerika'da, Amerika'nın California'da ve California'nın MGM ve Disneyland'da toplandığını düşünürsek, burası Batı'nın mikro dünyasıdır.

Gerçekten de burada stüdyolarda size sunulan, sinema düşünün yozlaşması ve alaya alınmasıdır. Tıpkı Disneyland'da sunulanın düş dünyasının parodisi olması gibi. Görüntülerin ve starların görkemli dönemi birkaç yapay kasırgaya, birkaç yapay binaya ve çocukça film hilelerine indirgendi. Halk düş kırıklığından fazla acı çekmemek için bunları yutuyormuş gibi yapıyor. Hayalet kentler, hayalet insanlar (*Ghost towns, ghost people*). Sunset ya da Hollywood Boulevard ile aynı eskimişliği sergiliyor burada her yer; insan buradan sanki çocuklara uygulanan yalandan yapma testi size de uygulanıyor gibi bir duyguyla çıkıyor. Sinema nerede? Dışarıda, her yerde; kentin içinde, her yerde sürekli ve harika filmler, senaryolar. Her yerde ama burası dışında.

Sinema salonlarının dışında bile bütün ülkenin sinemasal olması Amerika'nın en az çekici yanı değil. Çölü bir kovboy filmi dekoru, metropolleri bir gösterge ve formüller ekranı izler gibi dolaşıyorsunuz. Bir İtalyan ya da Hollanda müzesinden çıkıp da gördüğünüz resimlere sanki tam olarak benzeyen bir kente girme duygusu gibi bir duygu bu; sanki bu kent bu resimlere bakılarak yapılmış, tersi olmamış gibi. Amerikan kenti de tam tamına sinemadan kaynaklanmışa benziyor. Gizini anlayabilmek için kentten

ekrana değil, ekrandan kente gitmek gerek. Sinemanın olağanüstü bir biçim almadığı, ancak sokakları, bütün kenti efsanevi bir havayla sardığı bir yer burası; sinema burada gerçekten sürükleyici, coşturucu bir şey. İşte bu yüzden yıldızlar kültü ikinci derecede bir olay değil; sinemanın yüce bir biçimi, onun efsanevi bir biçim değiştirmesi, modernliğimizin büyük efsanesidir. Özellikle şu nedenle ki idol yalnızca bulaşıcı arı bir imgedir, zorlu bir biçimde gerçekleştirilmiş bir idealdir. Yıldızların sizi düş dünyasına sürükledikleri söylenir; ama düşlere dalmak başka, imgelerle büyülenmek başkadır. Oysa ekranın idolleri yaşamın imgeler halinde gelişmesinin içinde kendiliğinden vardır. Bunlar lüks bir prefabrikasyon sistemine aittirler, yaşam ve aşkla ilgili basmakalıp düşüncelerin parlak sentezleridirler. Bir tek tutkuyu simgelerler: *Bu da imge tutkusudur* ve arzunun imge içinde kendiliğinden var olmasının somut örneğidir. Bunlar insanı düşlere daldırmazlar; kendileri düştür, düşün bütün belirtici özelliklerini taşırlar: Güçlü bir yoğunlaşma (billurlaşma), bitişiklik (hemen bulaşırlar) etkisi doğururlar ve özellikle arzunun görsel olarak anında somutlaşması (*anschaulichkeit*) özelliğini taşırlar; bu düş'ün de özelliğidir. Demek ki romanesk ya da cinsel imgelemi beslemezler; anında görünürlük, anında kaydetme, maddi yapıştırma, arzunun ivecenliğidirler. İmgesel olanla değil, *imgenin maddi kurgusuyla* ilgili fetişler, fetiş nesneler.

1989'da Los Angeles'ta Devrimci Olimpiyat Oyunları yapılacak, Fransız Devrimi'nin iki yüzüncü yıldönümü dolayısıyla. Tarihin meşalesi Batı kıyısına geçiyor, bu normal; Avrupa'da yok olan her şey San Francisco'da yeniden ortaya çıkıyor. Dev gibi hologramlar halinde devrimci büyük sahnelerin, çok özenli arşivlerin, en iyi oyuncuların, en iyi tarihçilerin yeniden ortaya çıktıklarını varsayalım; bir yüz-

yıl sonra artık fark görülmeyecek, sanki Devrim burada yapılmış gibi olacak. Malibu'daki Getty villası ansızın toprak altında kalsaydı, birkaç yüzyıl sonra Pompei yıkıntılarıyla ne farkı kalırdı?

Bugünden 1989'a kadar yeni bir devrim gerçekleşseydi iki yüzüncü yüzyıl kutlamalarının öncüleri ne yaparlardı? Ama böyle bir şey söz konusu değil. Bununla birlikte insan belki taklidin yerine gerçek olayın meydana gelmesini ya da taklidin felakete dönmesini canı gönülden isteyebilir. Böylece Universal Studios içinde her an özel film hilelerinin gerçek drama dönmesi umut ediliyor. Ama bu, sinemanın kendisinin sömürdüğü son nostalji (*Westworld, Future World*).

Olimpiyat oyunları; tam bir *happening*, ulusun kendi kendini kutlamasına kolektif bir katılım. *We did it*. Biz en iyiyiz. Reagan modeli. Bu yeni Berlin 1936'yı filme çekmek için bir yeni Leni Riefenstahl gerekir herhalde. Tam olarak sponsorlu, tam olarak keyifli, tam olarak *clean*; tam olarak bir reklam olayı. Kaza yok, felaket yok, terör yok, otoyollarda (*freeways*) tıkanma yok, panik yok ve... Sovyetler Birliği yurttaşı yok. Kısacası, bütün dünyaya sunulmuş bir ideal dünya imgesi. Ama ulusal orgazmdan sonra Angelinos'ları bir tür kolektif melankoli sarıyor ki; bu da metropolün hâlâ taşralı olduğunu gösteriyor.

Bu merkezkaç metropolde arabadan inip de yürümeye başlar başlamaz kamu düzeni için bir tehlike oluşturursun, yollardaki başıboş köpekler gibi. Yalnızca Üçüncü Dünya ülkelerinden göç edenler yürüme hakkına sahip. Bu, bir bakıma onların, metropollerin boş merkezlerini işgal etme ayrıcalığına bağlı bir ayrıcalık. Yürüme, yorgunluk, kas çalıştırma, başkaları için ender bulunan pahalı mallar, hizmetler durumuna gelmiş. İşte böylece burada işler gülünç bir biçimde tersine yürüyor. Aynı şekilde, lüks lokantalar

ya da moda gece kulüpleri önündeki kuyruklar yoksullara parasız çorba dağıtan mutfakların önündeki kuyruklardan daha uzun. Demokrasi işte bu; en kötü yoksulluğun göstergeleri moda olmak için her zaman en azından bir şansa sahip.

ABD'ye özgü sorunlardan biri de kısmen günümüzde son derece ender olması; ama aynı zamanda son derece bayağılaşmış olması nedeniyle, ün sorunu. "Bu ülkede herkes en aşağı on dakika ünlü oluyor ya da ünlü olacaktır" (Andy Warhol). Gerçekten de öyle; yanlış uçağa binip, San Francisco yakınındaki Oakland yerine, Yeni Zelanda'daki Auckland'a giden bir adam buna örnektir. Bu beklenmedik olay adamı günün kahramanı yapmıştır; her yerde kendisiyle röportajlar yapılıyor, kendisiyle ilgili bir film çekiliyor. Gerçekten de bu ülkede insanı ünlü yapan ne en yüce erdem ne yiğitçe bir eylem; yalnızca talihin cilvesi. Bu şans demek ki herkes için kesinlikle var; çünkü sistemin bütünü uygun olunca, o ölçüde de en küçük bir anormalliğin ayrıştırdığı milyonlarca bireye rastlanıyor. İstatistiksel bir modelin en ufak bir titreşimi, bir bilgisayarın en ufak bir kaprisi anormal bir davranışı en bayağı türden de olsa, geçici bir üne kavuşturmak için yetiyor.

İşte, Venice'deki Main Street'te ağır bir haç taşıyan bu bembeyaz İsa heykeli de böyle. Hava çok sıcak. İnsan İsa'ya şöyle söylemek istiyor: Bu iş yapılalı iki bin yıl geçti bile. Ama yeni bir şey yaptığı yok onun; başkaları nasıl arabalarının üstünde *Jesus saves*, *Know Jesus** vb yazılı plaketler taşıyorlarsa, o da yalnızca haçını taşıyor. Ona kimsenin kesinlikle kendisini görmediği, geçerken hiç kimsenin kendisine aldırış etmediği, kendisini alaya aldığı anlatılabilir. Ama o şöyle yanıt verecektir: Bu, iki bin yıl önce de tamı tamına böyle oldu.

* İsa kurtarır, İsa'yı tanı. (ç.n.)

Bonaventure otelinin tepesi. Metal yapısı ve çıkmalı pencereleri Cocktail-bar'ın çevresinde ağır ağır dönüyor. Gökdelenlerin dışarıdaki devinimi ise ancak hissediliyor. Daha sonra insan devinen şeyin barın tabanı olduğunu, binanın geri kalan bölümünün kıpırdamadığını fark ediyor. Sonunda, bütün kentin otelin bu devinimsiz tepesi çevresinde döndüğünü görebiliyorum. Baş döndürücü bir duygu; otelin içinde de sürüyor bu duygu, labirent gibi kıvrımlı mekânlar yüzünden.. Salt hokkabazlık bu mimari; şeytanca uydurulmuş mekân-zaman kutusu; buna mimari mi demeli? Oyuncak gibi, sanrı uyandırıcı; ama postmodern mimari bu mu yoksa?

İç/dış ara yüzey yok. Cam cepheler yalnızca çevreyi yansıtıp ona kendi imgesini geri gönderiyor. Öyleyse bunlar herhangi bir taş duvardan daha çok aşılamaz türden. Tıpkı siyah gözlük takan insanlar gibi. Bakış geride gizlenmiştir, karşıdaki ancak kendi yansımasını görür. Her yerde ara yüzeyin saydamlığı iç kırılmada sona erer. Walkman, siyah gözlükler, elektrikli otomatik ev aletleri, yüksek teknikle donatılmış arabalar, hatta bilgisayarla sürekli diyalog, tantanayla iletişim ve etkileşim diye adlandırılan her şey her monadın kendi formülünün gölgesine, kendi kendini yöneten küçük köşesine ve yapay bağışıklığının içine çekilmesiyle sona eriyor. Bonaventure gibi binalar, kendi kendine yeten tam bir minyatür kent olduklarını ileri sürüyor. Ama kentle etkileşimde olmaktan çok, ondan kopuyorlar. Görmüyorlar onu. Bir kara yüzey gibi kırıp yansıtıyorlar onu. Binadan çıkamıyoruz da artık. Binanın iç mekânı zaten karmakarışık ama gizemli değil; tıpkı hiçbir çizgi bir başka çizgiyi kesmeksizin, bütün noktaları birleştirmek gereken oyunlarda olduğu gibi. Burada da her şey iletişim kuruyor ama hiçbir şey göz göze gelmiyor.

Dışarıda da aynı şey var.

Uzun gagası, tüyleri ve yüzü örten, gözleri açık bırakan sarı renkli kukuletasıyla kendini kamufle etmiş bir adam, kılık değiştirmiş bir deli, kent merkezinde (*down town*) kaldırımlarda dolaşıyor ve kimse bakmıyor ona. Burada kimse başkalarına bakmıyor. Birinin üstünüze atlayıp sizden dayanılmaz, cinsel bir istekte bulunmasından, sizden para ya da dostluk istemesinden herkesin ödü kopuyor. Her şey uyurgezer bir şiddetle yüklü ve bu potansiyel şiddetin patlamasından kurtulmak için her türlü ilişkiden kaçınmak gerekiyor. Deliler serbest bırakıldıklarına göre, herkes bir başkasının gözünde potansiyel bir deli. Her şey o derece kuralsız ki, o derece az ağırbaşlılık ve kibarlık var ki, (çok küçük bir koruma sağlayan, bitmez tükenmez bir gülümseme filmine benzeyen gülümseme dışında) herhangi bir olayın her an patlak verebileceği ve bir zincirleme tepkinin ansızın bütün bu gizli isteriyi elektriklendirebileceği hissediliyor. New York'ta da aynı duygu içindesiniz. Burada panik, kent sokaklarının karakteristik bir parfümü sanki; bu panik kimi zaman 1976 yılındaki gibi çok büyük bir aksaklık şeklini alıyor.

Çepeçevre, binaların füme camdan cepheleri insan yüzlerine benziyor. Donuklaşmış yüzeyler bunlar. Sanki içeride hiç kimse yokmuş gibi, sanki yüzlerin gerisinde hiç kimse yokmuş gibi. Gerçekten de kimse yok. İşte, ideal kent dediğin böyle olur.

First International Bank. Crocker Bank. Bank of America. Pentecostal Savings (hayır, hayır; burası bir kilise). Hepsi de kentlerin merkezinde toplanmış, büyük havayolu şirketleriyle. Para su gibi akıyor. Tanrı'nın lütfu gibi, hiçbir zaman size ait değil. Gelip para istemek Tanrı'ya hakaret. Bu iyiliği hak ettiniz mi? Kimsiniz siz? Hem ne yapacaksınız bu parayla? Onu kullanmak istediğinizden kuşkulanılıyor; ister

istemez iğrenç bir iş için kullanacaksınız; oysa o akıcı ve zamana bağlı olmayan durumuyla para o kadar güzel ki; bankada bulunurken, harcanacak yerde yatırıma yöneltilmiş olarak. Utanın ve onu size veren eli öpün.

Paranın mülkiyetinin, iktidar gibi, parmaklarınızı yaktığı; ama bu riski göze alacak insanların da bulunması gerektiği doğrudur. Bu gibi insanlara sonsuza dek minnettar kalmalıyız. İşte bu yüzden bankaya para yatırmaktan çekiniyorum, hiçbir zaman paramı çekmek cesaretini gösteremem diye korkuyorum. Günah çıkarmaya gidip, günahlarınızı papaza emanet olarak bıraktığınızda, hiç bu günahlarınızı geri almaya geldiğiniz oluyor mu? Zaten bankadaki ortam günah çıkarma yerindeki ortam gibi (bankadan daha Kafka'ya özgü bir durum yok): Paranız olduğunu itiraf ediniz, bunun normal bir şey olmadığını itiraf ediniz. Bu, doğrudur da: Parası olmak yanlış bir durumdur; bu durumdan sizi banka kurtarır: "Paranız bizi ilgilendiriyor"; size şantaj yapar, isteklerinin sonu gelmez. Edepsizce bakışları size ayıp yerlerinizi gösterir ve onu tatmin etmek için teslim olmak zorunda kalırsınız. Bir gün hesabımı kapatıp bakiyesinin tamamını nakit olarak almak istedim. Banka memuru bu kadar parayı alıp gitmeme izin vermek istemedi. Bu edebe aykırı, tehlikeli ve töredışı bir şeydi. Hiç olmazsa seyahat çeki almak istemez miydim? Hayır, hepsini nakit istiyordum. Deliydim ben. Amerika'da paraya ve onun o harika akışkanlığına inanacak yerde, onu üstünüzde nakit olarak taşıyacağınızı öne sürüyorsanız, siz zırdelinin birisiniz. Para pistir, kirlidir; bu doğru. Bizi ondan koruyacak bu beton ve metalden kutsal yerlere gerçekten gereksinimimiz var. Banka demek ki çok önemli bir toplumsal işlev yapıyor; banka binalarının kentlerin anıtsal merkezlerini oluşturmaları çok mantıklı.

Tan ağarırken görülebilecek en güzel şeylerden biri: Santa Monica *dalgakıranı*, kırılan beyaz dalgalarıyla, Venice ufkunda gri gökyüzü, soluk yeşil ya da türkuvaz renginde, kumsala bakan otel ve lambaları kirli, duvarları çiziktirilmiş yazılar, resimlerle dolu, yan yana, kendi hallerine bırakılmış köhne motellerle. Uykusuz birkaç "sörf"çünün karşılaştığı ilk dalgalar, çılgınlık yıllarının güzelliği içinde öylesine melankolik palmiyeler ve *marry-go-round* (atlıkarınca). Long Beach'e doğru bir eğri çizerek giden koy. Rio'daki Ipanema Koyu kadar geniş. Ipanema Koyu'na benzetilebilecek tek yer burası. Ancak gururlu, lüks, iddialı (ama yine de güzel) deniz cepheli Rio'dan farklı olarak, burada kent neredeyse okyanusta boş bir yer şeklinde sona eriyor, plajları olan bir banliyö gibi; kent böyle bir banliyönün sisler içindeki güzelliğini her zaman koruyor. Burada gün doğarken dünyanın en anlamsız kıyılarından biri karşınızdadır; neredeyse gidip balık tutulacak bir kıyı bu. Batı burada anlamdan yoksun bir kıyıda son buluyor; bittiğinde anlamını yitiren bir yolculuk gibi. Los Angeles'ın uçsuz bucaksız metropolü denizde, bir çöl gibi, aynı uyuşukluk içinde tükeniyor.

LIVE OR DIE*: Santa Monica dalgakıranının üstüne çiziktirilmiş gizemli yazı. Çünkü sonunda yaşam ile ölüm arasında seçim yok. Yaşıyorsan, yaşıyorsun; ölüyorsan, ölüyorsun... Bu sanki şöyle söylemek gibi bir şey: Kendi kendin ol ya da olma. Budalaca bir söz ama yine de gizemli. Yoğun bir biçimde yaşamak ya da yok olmak gerekir diye anlaşılabilir; ama bu bayağı bir şey. *Pay or die!*** modeline uygun. Paranız ya da yaşamınız! Bu, yaşamınız ya da yaşamınız şekline dönüşüyor. Yine budalaca bir şey; yaşam yaşamla değiştirilmez. Bununla birlikte bu acımasız totolojide şiirsel bir güç var, tıpkı anlaşılacak bir şey bulunmayan

* Yaşa ya da öl. (ç.n.)
** Öde ya da öl. (ç.n.)

her yerde olduğu gibi. Sonunda, dalgakıranın üstündeki o yazının verdiği ders belki de şudur: Benden daha budala olursan, ölürsün!

Kimi insanlar zamanlarını başka yerlerde kitaplıklarda geçirirken, ben zamanımı çöllerde ve yollarda geçiriyorum. Onlar başka yerlerde konularını düşünceler tarihinden seçerken, ben konumu burada yalnızca günlük olaylardan, sokaklardaki hareketlilikten ya da doğal güzelliklerden seçiyorum. Bu ülke saf; burada saf olmak gerek. Burada her şey hâlâ ilkel bir toplumun izlerini taşıyor. Teknolojiler, medya, tam simülasyon (biyo, sosyo, stereo, video), hepsi ilkel durumda, ilk durumda gelişiyor. Anlamsızlık büyük çapta ve çöl hep ilkel sahne durumunda; metropoller bile. Alabildiğine mekân, basit dil, basit karakterler...

Benim avlanma alanlarım çöller, dağlar, *freeways* (otoyollar), Los Angeles, *safeways* (güvenli yollar), *ghost towns* ya da *down towns* (ölü kentler ya da kent merkezleri); yoksa üniversite konferans salonları değil. Çölleri, çöllerini onlardan daha iyi bilirim; Yunanlıların sırtlarını denize çevirmeleri gibi, onlar da sırtlarını kendi alanlarına çeviriyorlar. Çölden Amerika'nın somut, toplumsal yaşamı üstüne çok şey öğreniyorum; bu kadar şeyi hiçbir zaman resmi ya da entelektüel toplantılardan öğrenemem.

Amerikan kültürü çöllerin mirasçısıdır ama çöller kentlere göre tanımlanan doğa parçaları değildirler; boşluğu, tüm insan yerleşimlerinin arka planındaki köklü çıplaklığı belirtirler. Aynı zamanda insan kurumlarını, bu boşluğun bir mecazı; insan yapıtlarını, çölün bir devamı; kültürü, bir taklidin sürekliliği ve serabı olarak belirtirler.

Doğal çöller beni gösterge çölleri konusunda aydınlatıyorlar. Bana aynı zamanda yüzeyi, devinimi, jeolojiyi ve

devinimsizliği öğretiyorlar. Geri kalan her şeyle, kentlerle, ilişkilerle, olaylarla medyayla ilgili arıtılmış bir görüş yaratıyorlar. Göstergelerin ve insanların çölleşmesiyle ilgili coşku verici bir görüş ortaya atıyorlar. Uygarlık girişimlerinin başarısızlığa uğradığı zihinsel sınırı oluşturuyorlar. Arzuların alanı ve çevresi dışındadırlar. Kültürdeki anlam, amaç ve iddia aşırılığına karşı çöllere başvurmak gerekir. Çöl bizim efsanevi operatörümüzdür.

Romero Saddle-Camino Cielo–Blue Canyon–Quick Silver Mine–Sycamore Canyon–San Raphaël Wilderness

Ortalık kararırken, üç saat süren yolculuktan sonra San Raphaël Wilderness'te kayboldum. Günün son ışıklarına doğru durmadan ilerleyerek, sonra da ırmak yatağının kumları içinde farlarımı yakıp araba sürerken gidiyor muyum, gitmiyor muyum? Çepeçevre koyu karanlık bastırıyor; geceyi burada geçirme olasılığı var, ama viski insana tatlı bir aldırmazlık duygusu veriyor. Sonunda, iki saat yol alarak, cehennem gibi yerlere inip gökyüzünde, *Camino Cielo* tepesinde, Santa Barbara'nın ışıklarının geceleyin havadan görünüşüyle yeniden doğmuş gibi oluyorum.

Porterville

Yaprakları derin ve geometrik renkli, bir hizada portakal ağaçlarını geçerek, Toscana tepeleri gibi vahşi, hayvan kürkü gibi dalgalanan otlarla kaplı vahşi tepelerin eteğine varış. Kenarlarında aynı yükseklikte ve tam bir simetri içinde elli palmiye ağacı dizili bir yol, başkalarına göre çok küçük, bütün panjurları kapalı bir tarım işletmecisi evine götürüyor. Burası bir sömürge izlenimini verebilir; ama gerçekte Kayalık Dağları'nın batı yakasında, Sequoia National Park'ın eteğinde bir yer. Yol bir kente iniyor, ama burası kente benzemiyor; portakal ağaçları gibi bir hizada ve 50'li

yılların eski Chevrolet arabalarını efendilerinden satın almış Meksikalı kölelerin oturduğu bir yer. İniş, kenarlarında zakkum ağaçları bulunan bir yoldan gerçekleşiyor. Ama asıl keşfettiğim şey, kentin kendisi; tam olarak ve biz Avrupalılar için anlaşılmaz bir biçimde, merkezi olmayan bir kent. Bütün sokakları dolaşıp geri dönüyorsunuz, ama bir merkez noktasına benzeyen herhangi bir şey saptayamıyorsunuz. Hatta bankalar, resmi binalar, belediye bile yok; kentin adresi, gidilecek yerleri bilinmiyor; sanki büyük bir tarım işletmesi gibi bir yer burası. Tek canlı göstergesi Amerikan bayrağı, ölü merkezin, otelin hemen yanında. Otel üç katlı tek bina; yırtık perdeleri öğleden sonra esen sıcak rüzgârda camları kırık pencerelerden dalgalanıyor. Oda kapıları açılmıyor: Meksikalı otelci anahtarları bulamıyor. Fiyatlar çok düşük. Yirmi dolara bir hafta kalabilirsiniz burada. Ama yine de şilteleri delik deşik, aynaları tozdan donuklaşmış her odada televizyon sürekli olarak açık, ancak her yandan rüzgâr alan ve kapıları bile açılmayan odalarda hiçbir müşteri için çalışmadığı besbelli. Televizyonları, en azından perdeler arasından parıltılarını sokaktan görebilirsiniz. Yer halıları lime lime olmuş bütün koridorlarda bir tek işaret var: EXIT. Her yandan dışarıya çıkılabilir. Sıradan bir otelin bir gecelik fiyatına burada bir hafta kalabilirsiniz. Burası kuşkusuz kırk yıl önce Bakersfield'in zengin sosyetesine göre bir otelmiş, o zaman bu zengin insanlar burada kendilerini dağların serinliğine atarlarmış. Bugün hâlâ kesinlikle bozulmuş, bayağılaşmış haliyle Porterville'in merkezi. Ama hava bu konuda kaygılanmaya meydan bırakmayacak kadar sıcak.

Gece yavaş yavaş Porterville'in üstüne çöküyor ve Saturday Night'ın (Cumartesi Gecesi) coşkusu başlıyor. *American Graffiti* 85. Bütün arabalar iki millik anayolda gidip geliyorlar, ağır ama canlı bir kalabalık halinde, topluca geçit resmi yapar gibi, içerek, dondurma yiyerek, bir arabadan öteki

arabaya seslenerek (oysa gündüzün herkes birbirini görmeden dolaşıyor), müzik, sono (*PA systems*), bira, *ice-cream*. Las Vegas'taki Strip üzerinde geceleyin ağır ağır gezinme gibi, ama daha küçük çapta aynı tören ya da Los Angeles'in otoyollarında taşraya özgü cumartesi akşamı eğlencesine dönüşen araba alayı. Tek kültür öğesi, tek devingen öğe: otomobil. Kültür merkezi yok, eğlence merkezi yok. İlkel toplum: Aynı devindirici kimlik, aynı belirli, alışılmış kolektif düşsel oluşum sırası: *breakfast* (kahvaltı), *movie* (sinema), aşk ve ölüm, hepsi arabada, bütün yaşam bir *drive-in** gibi. Görkemli. Işıklı ve sessiz dalgıç aygıtları defilesi gibi bir şey (çünkü her şey görece bir sessizlik içinde oluyor; vites değiştirme yok, sollama yok; bu arabaların çoğu otomatik vitesli, peş peşe, yağ gibi kayıp giden aynı akışkan canavarlar bunlar). Gece de bundan daha farklı şeyler olmayacaktır; kentin bir köşesinde projektörlerin ışığı altında, atların kaldırdığı tozun içinde, beysbol alanının yanında, 12-15 yaşındaki kız çocuklarının, gerçek Western kızların çılgınca koşusu, yarışı dışında. Ertesi sabah, pazar sabahı, çölden pek farkı olmayan ıssız sokaklar olağanüstü bir dinginlik içinde. Hava pırıl pırıl, çepeçevre portakal ağaçları. Gecenin otomobil töreninden sonra her şey çok geniş caddelerin, ölü gibi, cansız depoların (*store-houses*) yeni açılmış benzin istasyonlarının ışıklarına bırakılmış durumda. Doğal ışıklar bunlar; yetim; farlardan, ışıklı reklam panolarından yoksun, yalnızca birkaç Meksikalı şimdiden uzun arabalarıyla boş boş dolaşıp duruyor ve ilk Beyazlar açık verandalarının önünde arabalarını yıkıyorlar. Pazar sabahının ışıklı anlamsızlığı. Bütün Amerika'nın holografik küçük bir modeli.

Death Valley her zamanki gibi büyük ve gizemli. Ateş, sıcaklık, ışık; sungunun bütün öğeleri burada. Çöle sungu

* Müşterilere araba içinde servis yapma (restoran, sinema, banka). (ç.n.)

olarak her zaman bir şey getirip bunu ona kurban olarak sunmak gerek. Bir kadın. Eğer burada bir şeyin, çölün güzelliğine eşdeğerde bir şeyin yok olması gerekiyorsa, bu neden bir kadın olmasın?

Artık Amerikan çöllerine, yerli çöl kültürlerinde bulunabilen ortak yaşamdan (bol giysiler, ağır ritimler, vahalar) daha çok yabancı olan hiçbir şey yok. Burada insana özgü her şey yapay. Furnace Creek sentetik klima düzenli bir vaha. Ama sıcağın ortasında yapay serinlikten daha hoş bir şey var mı? Doğal mekânların ortasında yapay hızdan, güneşin alnında elektrik ışığından ya da uzak kumarhanelerde yapay bir biçimde oyun oynamaktan daha hoş bir şey var mı? Rainier Bunham haklı: Death Valley ile Las Vegas birbirinden ayrılamaz; hepsini birlikte kabul etmek gerekir, değişmeyen süreyi ve en çılgın apansızlığı. Geniş alanların verimsizliği ile oyunun verimsizliği arasında, hızın verimsizliği ile harcamanın verimsizliği arasında gizemli bir benzerlik var. Batı Amerika çöllerinin özgünlüğü işte burada, bu şiddetli ve elektrikli yan yana gelmede. Hem bütün ülke için aynı şey söz konusu: Her şeyi hep birlikte kabul etmek gerek; çünkü Amerikan yaşam biçiminin *illuminating, exhilarating** yanını bu iç içe girme sağlıyor, tıpkı çölde her şeyin çölün büyüsünün bir parçası olması gibi. Eğer bu toplumu ahlaksal, estetik ya da eleştirel bir yargıyla inceden inceye değerlendirirseniz, özgünlüğünü ortadan kaldırırsınız. Özgünlüğü de tam olarak yargıya meydan okuyup, sonuçların olağanüstü bir karışıklığını meydana getirmesinden kaynaklanıyor. Bu karışıklığı ve bu aşırılığı savmakla yalnızca size meydan okumasından kurtulursunuz. Aykırılıkların şiddeti, olumlu ya da olumsuz sonuçların belirsizliği; ırkların, tekniklerin, modellerin iç içe oluşu, görüntülerin ve imgelerin valsi burada öyle ki, bir düşün parçaları gibi, bunların, anlaşılmaz görünseler de art arda gelişlerini

* Aydınlatıcı, neşelendirici. (ç.n.)

kabul etmek zorundasınız; bu kaynaşmayı karşı konulmaz ve temel bir olgu gibi görmek zorundasınız.

Başka yerlerde yapılan ayrımlar burada pek az anlam taşıyor. Çoğu zaman gerçekten bizimkinden ("yüksek kültür" ülkesi) çok üstün olan Amerikan kibarlığının özelliklerini görüp, öte yandan Amerikalıların barbar olduklarını saptamak anlamsızdır. Death Valley'i yüce doğal bir olay ve Las Vegas'ı iğrenç bir kültürel olay olarak ileri sürmek anlamsızdır, çünkü biri ötekinin gizlenmiş yüzüdür ve çölün iki yanından birbirlerini yansıtıyorlar; biri gizliliğin ve sessizliğin doruğunda, öteki fuhşun ve gösterinin doruğunda olarak.

Bunu söyledikten sonra, Death Valley'in kendinde gizemli bir yanı ortaya çıkıyor. Utah ve California çöllerinin birlikte sergiledikleri yanında burası başka ve yüce bir yer. Burasını saran olağanüstü sıcaklıkta sis tabakası; deniz düzeyinin altında tersine derinliği; tuzlu yüzeyleri ve çamurlu tepeleriyle (*mudhills*) bu görünümün sualtı gerçekliği, çevresindeki yüksek dağlar; bu sayede bir tür kutsal yer, jeolojik derinlikleri, vaftiz olmadan ölen çocukların gittikleri yeri andıran, gizemli şeylerin öğrenileceği, hoş ve renkli bir yer olmuş. Burada her zaman dikkatimi çeken şeyler bu Ölüm Vadisi'nin *hoşluğu*, pastel renkleri, fosilleşmiş örtüsü, madensel ateş kırmızısı renginin sisler içindeki doğaüstü görüntüsü olmuştur. Ne ölüme ne hastalığa özgü bir şey var burada. İçinde her şeyin apaçık, elle tutulur olduğu bir havanın madensel hoşluğu, ışığın madensel maddesi, rengin cisimlere özgü akışkanlığı, sıcakta insan bedeninin tam olarak dışadönüklüğü gibi. Yüzeyinde sanki ağır bir suyun üstündeymiş gibi yüzdüğümüz, daha derin, bir başka zamanlılığın taşıyıcısı bir başka dünyanın (herhalde insan soyundan önce var olan) bir parçası. Duyuları, zihni ve insan soyuna ait olmanın her türlü duygusunu körelten şey; önünüzde arı, bozulmamış, 180 milyon yılın göstergе-

sinin ve dolayısıyla kendi varoluşunuzun acımasız gizeminin bulunması. Burası, renklerin fiziksel tayfı ile, aynı anda bizden önce meydana gelmiş insanlık öncesi başkalaşımlar tayfının, sırasıyla aldığımız tüm biçimlerin yeniden yaşanabileceği tek yerdir: Madensel, bitkisel, tuz çölü, kumul, kaya, maden filizi, ışık, sıcaklık, yeryüzünün olabildiği her şey, yeryüzünün aldığı, bir tek antolojik görüş içinde toplanmış bütün insanlık dışı şekiller.

Çöl, bedenin iç sessizliğinin doğal bir uzantısıdır. Eğer insanoğlunun dili, teknikleri, binaları onun yapıcı yetilerinin bir uzantısıysa, yalnızca çöl bir yerde olmama yetisinin bir uzantısıdır, yok olmuş biçiminin ideal şemasıdır. Mojave Çölü bölgesinden çıkınca, diyor Bunham, önünüzde on beş milden daha az uzaklığı görebilmek güç. Göz, yakındaki nesnelerin üzerinde duramıyor artık; eşyaların üzerinde tam olarak kalamıyor ve görüşü engelleyen bütün insan ya da doğa yapıları, ona bakışın tam genişliğini bozacak can sıkıcı engeller gibi görünüyor. Çölden çıkınca göz her yerde zihnen tam bir boşluk yaratmaya başlıyor yeniden; çölü bütün oturulan bölgelerin, bütün kırların filigranı gibi tasarlayabiliyor ancak. Alışkanlıktan kurtulma uzun sürüyor ve hiçbir zaman da tam bir kurtulma gerçekleşmiyor. Her maddeyi gözümün önünden uzaklaştırınız... Ama çöl her türlü maddeden arındırılabilecek bir alandan başka bir şey. Tıpkı sessizliğin her türlü gürültüden arındırılabilecek bir şey olmaması gibi; sessizliği duymak için gözleri kapamaya gereksinim yok. Çünkü o aynı zamanda zamanın sessizliğidir.

Burada Death Valley'de sinemadaki rakursi (kısa gösterme) etkisi bile eksik değil. Çünkü bütün bu gizemli jeoloji aynı zamanda bir senaryo. Amerikan çölü olağanüstü bir drama gibi, ama Alpler'in görünümleri gibi hiç de teatral değil; orman ya da kır kadar da duygusal değil. Avustralya Çölü gibi ne aşınmış ne tekdüze. İslam dünyasının çölleri

gibi de mistik değil. Yalnızca, en sivri ve kopmadan en çok uzayabilir şekilleri en hoş ne en şehvetli denizaltı şekilleriyle birleştirebildiği için, jeolojik olarak dramatik; yerkabuğunun bütün başkalaşımı burada bir sentez, şaşırtıcı bir rakursi içinde. Yeryüzü ve öğeleriyle ilgili bütün bilgi burada toplanmış; eşsiz bir gösteri sergiliyor: Bir jeolojik üstünyapım bu. Sinema bize çölün sinemasal bir görünümünü veren tek şey değil; doğanın kendisi burada insanlardan çok önce en güzel özel efektini gerçekleştirmiş.

Çölün asıl niteliğini bozmamak için, onu sinemasal olmaktan çıkarmaya çalışmanın yararı yok; sinemasal bindirme eksiksiz ve sürüyor. Yerliler, *mesas*lar, kanyonlar, gökler: Sinema her şeyi içine alıp eritmiş. Ama yine de dünyanın en ilginç gösterisi. "Otantik" çölleri, derin vahaları mı yeğlemeli? Yapmacığın içinde gerçek modernliğin gizini yakalamayı bilen Baudelaire için olduğu gibi, biz modern ve ultramodernler için aynı zamanda en heyecan verici derinliği ve bu *derinliğin tam bir taklidini sunan* doğal gösteri ilginçtir yalnızca. Zamanın derinliğinin sinema alanının derinliğinden göründüğü burada olduğu gibi. Monument Valley toprağın jeolojisidir, Yerlilerin anıtkabridir ve John Ford'un kamerasıdır. Erozyondur, yok etmedir; ama aynı zamanda kameranın kaydırılması (*travelling*) olayı ve göze, kulağa hitap etmedir. Üçü bunlardan edindiğimiz görüşün içinde karışmıştır. Her evre incelikle bir önceki evreye son veriyor. Yerlilerin yok edilmesi, bu insanların büyülü yaşamlarının binlerce yıldan bu yana bağlı olduğu görünümlerin doğal kozmolojik ritmine son veriyor. Son derece yavaş bir sürecin yerini öncü uygarlığın gelişiyle çok daha hızlı bir süreç alıyor. Ancak bu süreç de yerini elli yıl sonra sinemanın "travelling"ine bırakarak daha çok hızlandı ve *travelling* bir bakıma Yerlilerin yok olmalarına, bunları figüran olarak canlandırıp kullanarak son verdi. Bu görünüm böylece bütün jeolojik ve antropolojik olayların, en yenilerinin bile,

tanığıdır. İşte, Batı çöllerinin atalardan kalma en anlaşılmaz, okunamaz yazıyı; en parlak ışığı; en kusursuz yüzeyselliği bir araya getirerek olağanüstü bir sahnesel niteliğe sahip olmaları bundan kaynaklanıyor.

Renkler burada sanki incelmiş ve maddeden ayrılmış; havada ışınlar gibi kırılmış ve nesnelerin yüzeyinde yüzüyor. Bu görünümlerin hayalet gibi, *ghostly*, aynı zamanda örtülü, yarı saydam, dingin ve nüanslıymışlar gibi bir izlenim bırakmalarının nedeni işte bundan ileri geliyor. Ilgım etkisi, hem de tam yanılsamaya çok yakın zaman ılgımının nedeni de bu. Kayaların, kumların, kristallerin başı ve sonu yok, ölümsüz bunlar; ama aynı zamanda geçici, gerçekdışı ve özlerinden ayrılmış durumdalar. Çok az bitki var ama yok olmuyorlar. Sürüp gidiyor ve ilkyazda çiçeklerin mucizesi ortaya çıkıyor. Buna karşılık ışık; o zengin, havada toz halinde, bütün renklere sanki etten kemikten kurtulmanın, ruhun bedenden ayrılmasının imgesi gibi karakteristik pastel nüansı veriyor. Bu anlamda çölün soyutlamasından, organik bir kurtuluştan, bedenin tensel yokluğuna doğru iğrenç biçimde geçişin ötesinde organik bir kurtuluştan söz edilebilir. Kuru bir evre, içinde bedenin kokuşmuşluğunun tamamlandığı, ölümün ışıklı, aydınlık evresi. Çöl çürümenin bu kahrolası evresinin, bedenin bu ıslak evresinin, doğanın bu organik evresinin ötesinde.

Çöl her türlü toplumsallıktan, her türlü duygusallıktan, cinsellikten uzaklaşan yüce bir biçim. Sözler çölün yardımcısı olsalar bile, fazla geliyorlar hep. Okşamaların anlamı yok, kadının kendisinin de çölden olduğu, anlık ve yapay bir hayvanlıkla yüklü bulunduğu ve böylece tenselin kuruluğa ve bedensizliğe eklendiği zaman hariç. Ama bir baş-

ka anlamda ve sessizlik içinde Ölüm Vadisi'ne, kumullara bakan verandaya, motelin yıpranmış, bozuk koltuklarına karanlığın çökmesinin yerini hiçbir şey tutmaz. Sıcaklık azalmıyor; yalnızca gece oluyor, karanlık çöküyor, birkaç otomobil farı bu karanlığı deliyor. Sessizlik; duyulmadık, olağanüstü bir şey ya da sessizlik kulak kesilmiş sanki. Bu ne soğuğun ne çıplaklığın ne de yaşamın yokluğunun sessizliği; bu önünüzdeki madensel enginliğin, yüzlerce milin enginliğinin üstündeki bütün sıcaklığın sessizliği, Badwater'in tuzlu çamurlarının üstünde esen ve Telephon Peak'in maden yataklarını okşayan hafif rüzgârın sessizliği. Vadinin kendisinin içinde de sessizlik var: Deniz düzeyinin altında olduğu gibi zamanın su kesimi çizgisinin altındaki denizaltı erozyonunun sessizliği. Hiçbir hayvansal devinim yok; hiçbir şey düş görmüyor burada, hiçbir şey düşte konuşmuyor; burada her akşam toprak son derece dingin koyu karanlıklara, alkolik gebeliğinin karanlığına, doğurmasının neden olduğu mutlu bir depresyonun içine dalıyor.

Yola çıkmadan çok önce bile yalnızca Santa Barbara'nın anısıyla yaşıyorum. Santa Barbara düşün bütün evrelerini içeren bir düşten başka şey değil. Bütün arzuların usanç verici bir biçimde yerine gelmesi, yoğunlaşma, kaydırma, kolaylık... Bütün bunlar çabucak gerçekdışı oluyor. Ah, o güzelim günler! Bu sabah bir kuş gelip balkonda öldü; onun resmini çektim. Ama burada hiç kimse kendi yaşamına karşı kayıtsız değil ve yaşamında en ufak bir olay onu heyecanlandırıyor. Gelmeden çok önce imgeleminde buraya gelmiş gibiydim. Gelir gelmez de burada bulunmam daha önceki bir yaşamda buradaymışım gibi oldu. Son haftalarda zaman, şimdiden artık burada olmama ve her gün dayanılmaz güzelliği ve yavanlığı ile sonsuz bir dönüşün önceden

saptanmış yeri olarak Santa Barbara'yı yaşama duygusuyla sanki çoğalmış gibiydi.

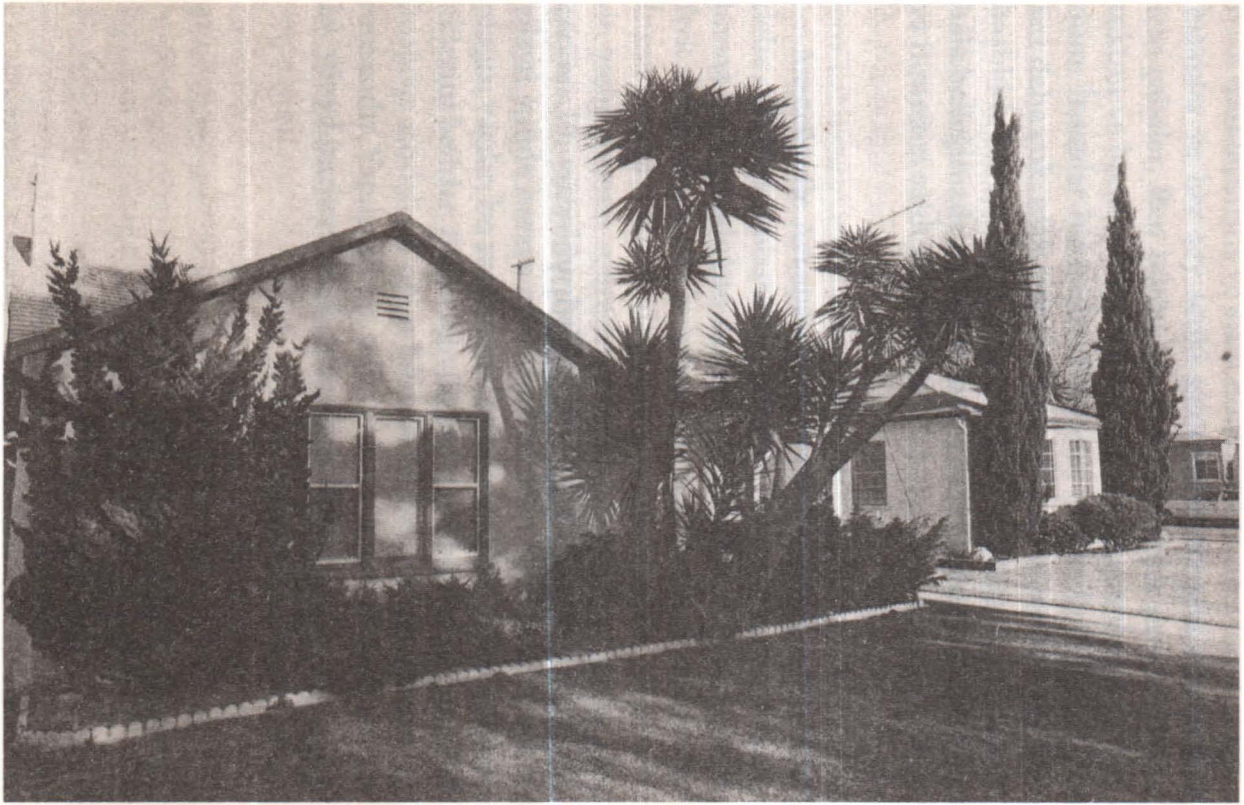
Her şey belleğin dikiz aynasında gitgide daha çabuk yok oluyor. İki buçuk ay, zihniniz sizi Avrupa'ya yeniden adapte edinceye kadar geçen birkaç saniye içinde *jet lag*dan daha çabuk siliniyor. Hayranlığı, sürprizin o ansızın alevlenmesini canlı tutmak güç; olayların gücünü, sürekliliğini ve sıklığını aynen korumak kolay değil. Olaylar meydana gelmeleri için gereken zamandan daha uzun zaman sürmezler kesinlikle. Eskiden filmleri yeniden izlemek güzel bir alışkanlıktı; şimdi yitiyor bu alışkanlık. İnsanın ölürken bir an içinde artık bütün yaşamını yeniden gördüğünden kuşku duyuyorum. Sonsuz Geri Dönüş olasılığı bile kuşkulu oluyor: Bu olağanüstü görüş olayların zorunlu ve kaçınılmaz, kendilerini aşan bir art arda geliş düzeni içinde gelişmelerini varsayıyor. Bugün hiç böyle bir şey yok; olaylar gevşek ve kısa süreli bir düzen içinde gelişiyor. Sonsuz Geri Dönüş sonsuz derecede küçüğün, fraktal olanın geri dönüşüdür; mikroskobik ve insanlık dışı bir aşamanın saplantı halinde yinelenmesidir; bu, ne bir iradenin yüceltilmesi ne bir olayın yüce bir biçimde doğrulanması ne de Nietzsche'nin istediği gibi değişmez bir göstergeyle benimsenmesi değil; kuşkusuz kaçınılmaz, ama hiçbir güçlü göstergenin imgelem için kaçınılmaz kılmadığı (ne nükleer patlama ne virüse bağlı iç patlama imgelem tarafından adlandırılamaz) virüse bağlı mikro süreçlerin geri dönmesidir. Çevremizdeki olaylar işte böyle mikro süreçlidirler ve anında yok olurlar.

California'ya gidip oradan geri dönmek; daha önce görülmüş, daha önce yaşanmış bir dünyaya yeniden girmek demek, ama daha önceki bir yaşamın büyüsünden yoksun olarak bu dünyaya girmek demek. Bu dünyayı sizin yokluğunuzda başkalaşacağı umuduyla bırakmışsınızdır, ne var ki hiç de böyle bir şey olmamıştır. Bu dünya artık sizden

iyice uzaklaşmıştır ve sizin dönüşünüze de iyice alışmıştır. İnsanlar ve her şey sanki gitmemişsiniz gibi davranmak için çabalar. Ben bütün bunları pişmanlık duymadan bıraktım ve bunlara büyük bir heyecan duymadan geri döndüm. İnsanlar bir başka dünyanın olağandışılığından bin kez daha çok, ufak tefek sorunlarıyla uğraşır. Öyleyse ağırbaşlılıkla karaya inmenizi, soluğunuzu tutarak ve kibarca, hâlâ belleğinizde parlayan kimi gözlemlerle, yeniden karaya inmenizi salık veriyorum.

Amerika ile Avrupa arasında bir benzerlik arayışından daha çok bir karşılaştırma yapılırsa bir uyumsuzluğun, aşılamaz bir kopukluğun varlığı ortaya çıkar. Bu yalnızca bir fark değil, aramızda bulunan bir modernlik uçurumudur. İnsan modern olarak doğar, sonradan modern olmaz. Biz de hiçbir zaman sonradan modern olmadık. Paris'te göze çarpan 19. yüzyıldır. İnsan Los Angeles'tan geldiğinde 19. yüzyıl içinde karaya ayak basıyor. Her ülkenin tarihsel bir yazgısı vardır; bu yazgı neredeyse kesinlikle o ülkenin özelliklerini belirler. Bizim için ülkemizin tablosunu çizen 1789 burjuva modeli ve onun bitmek bilmez bir dekadansa uğramasıdır. Yapılacak bir şey yok buna karşı: Burada her şey 19. yüzyıl burjuva düşü çevresinde dönüyor.

Gerçekleşen Ütopya

Fotoğraf: Chris Richardson

Avrupalının gözünde Amerika bugün de hâlâ bir tür sürgün yeri, bir göç etme, sürgüne gitme düşü ve dolayısıyla kendi kültürünü içine atma biçimidir. Aynı zamanda şiddetli bir dışadönmenin ve dolayısıyla aynı kültürün sıfır derecesidir. Hiçbir başka ülke Avrupa kültürlerimizin temel öğelerinin kendinden uzaklaşması ve toplu halde şiddetlenmesi ve sertleşmesinin bu ölçüde canlı simgesi değildir... Avrupa'da eleştirel ve dinsel bir içreklik olarak kalan şey zorla ya da beklenmedik bir biçimde -1787'de Amerikan Anayasa Kurultayı üyeleri için, insanın gönüllü olarak kendini vicdanına sürgün etmesine eklenen, coğrafi sürgünle- Yeni Dünya'da pragmatik bir dışraklığa dönüşmüş-

tür. Amerika'nın bütün kuruluşu, ikili bir devinime yanıt veriyor; bir yanda vicdanlardaki ahlak yasasının derinleştirilmesi, her zaman mezheplerden gelen bir ütopik talebin radikalleşmesi ve öte yanda bu ütopyanın işte, ahlakta, yaşam biçiminde doğrudan doğruya somutlaşması. Amerikan toprağına ayak basmak bugün de Tocqueville'in sözünü ettiği o yaşam biçimi "dini"ne girmek anlamına geliyor. Sürgün ve göç; bu yaşam biçimi, başarı ve eylemin somut ütopyasını ahlak yasasının derin bir örneği olarak kristalleştirdiler ve bu ütopyayı bir bakıma ilkel bir sahneye dönüştürdüler. Oysa bize Avrupa'da 1789 Devrimi damgasını vurdu, ama bu değişik bir damgaydı: Tarihin, devletin ve ideolojinin damgasıydı. Ütopik ve ahlaksal alan değil, politika ve tarih bizim hâlâ ilk sahnemiz. Bu Avrupai "aşkın" devrim bugün artık ne amaçları ne de araçlarıyla pek güven altında sayılmaz; oysa Amerikan yaşam biçiminin o içkin devrimi için dün olduğu gibi bugün de Yeni Dünya'nın dokunaklı, etkili yanını oluşturan bu ahlaksal ve pragmatik sav için aynı şey söylenemez.

Amerika, modernliğin özgün versiyonudur; bizler dublajı yapılmış, altyazısı yazılmış versiyonuz. Amerika köken sorununa boş veriyor; kökenle ya da efsanelere özgü bir otantik olmayla uğraşmıyor; ne geçmişi ne de kurucu bir gerçekliği var. Zamanla ilgili bir ilk birikimi olmadığı için sürekli bir güncellik içinde yaşıyor. Hakikat ilkesinin ağır ve yüzyıllardan bu yana sürüp gelen birikimine sahip olmadığı için, sürekli bir taklit içinde, göstergelerin sürekli güncelliği içinde yaşıyor. Atalardan kalma toprağı yok. Kızılderililerin toprağı bugün kendilerine ayrılmış yerlerle sınırlı; bu yerler Amerika'da Rembrandt'ların, Renoir'ların tablolarıyla dolu müzelerle eşdeğerde. Ama bu önemli değil; Amerika'nın kimlik sorunu yok. Oysa gelecekte güç;

kökeni olmayan, gerçekliği olmayan ve bu durumu sonuna kadar sömürebilecek ulusların elinde bulunacak. Japonya'yı ele alınız; bu ülke bu oyunu Amerikalılardan bile bir ölçüde daha iyi gerçekleştiriyor ve bize göre anlaşılmaz bir paradoks içinde mülkiliğin ve feodalitenin gücünü mülkiliği ve ağırlığı olmamanın gücüne dönüştürmeyi başarıyor. Japonya çoktandır Dünya denen gezegenin bir uydusu. Ama Amerika da vaktiyle Avrupa denen gezegenin bir uydusu olmuştu. İster istemez gelecek yapay uydulara doğru yer değiştirdi.

ABD, ütopyanın gerçekleştiği yerdir.

Buradaki bunalımı bizim bunalımımız, eski Avrupa ülkelerinin bunalımı gibi değerlendirmemek gerekir. Bizimki gerçekleştirilmesi olanaksız tarihsel idealler bunalımıdır. Onlarınki ise süre ve süreklilik sorunuyla karşı karşıya, gerçekleşmiş ütopya bunalımıdır. Amerikalıların dünyanın merkezi olduklarına, yüce güç ve herkes için salt örnek olduklarına ilişkin o saf, temiz kanıları yanlış değildir. Bu kanı doğal kaynaklar, teknoloji ve silahlardan çok, gerçekleştirilmiş bir ütopya, çekilmez denilebilecek bir saflıkla, başkalarının düşledikleri şeyleri –adalet, bolluk, hak, zenginlik, özgünlük– gerçekleştirdiği düşüncesi içinde bir toplum gibi inanılmaz bir varsayıma dayanıyor. Bu toplum bunu biliyor, buna inanıyor ve sonunda başka toplumlar da buna inanıyor.

Herkes, eninde sonunda, bugünkü değerler bunalımı içinde, beklenmedik bir biçimde bu değerleri hemen gerçekleştirmek cesaretini göstermiş kültüre, göçün yol açtığı coğrafi ve zihinsel kopukluk sayesinde uydurma bir ideal dünya yaratmayı düşünebilmiş bir kültüre doğru dönüyor; bütün bunların sinemayla düşsel bir biçimde benimsendiğini unutmamak gerekir. Ne olursa olsun, dolar ya da çoku-

luslu şirketler hakkında ne düşünülürse düşünülsün; bu, acı çektirdiği kimseleri bile dünya çapında büyüleyen bir kültürdür ve onları bütün düşlerini gerçekleştirmiş olduğuna içten ve çılgın bir biçimde inandırarak yapar bunu. Zaten bu o denli çılgınca bir inanış da değildir. Bütün öncü toplumlar az çok ideal toplumlar olmuşlardır. Paraguay Cizvitleri bile, Brezilya'daki Portekizliler bile bir bakıma ideal bir ataerkil köleci toplum kurdular, ama Güneyli modeli; Kuzeyli, Anglosakson ve aşırı ilkeci (Püriten) modelden farklı olarak, modern dünyada pek yaygınlaşamazdı. Kendisini dış ülkelere yayarak, denizlerin ötesine taşıyarak, ideal tarihinden arınıyor, somutlaşıyor, yeni bir kanla ve deneysel enerjiyle gelişiyor. "Yeni Dünyalar"ın dinamizmi bunların anavatanlarına göre üstünlüklerinin her zaman kanıtı oluyor: Başkalarının son ve gizlice olanaksız erek olarak gördükleri ideali bunlar uyguluyor.

Sömürgeleştirme bu anlamda dünya çapında beklenmedik bir olay oldu ve her yerde derin ve nostaljik izler bıraktı, ortadan kalktığı sırada bile. Sömürgeleştirme, Eski Dünya için, neredeyse bir bilimkurgu romanında olduğu gibi (ki çoğunlukla bunun ABD'deki gibi bir havasını yansıtır), değerlerin idealleştirilmiş bir yer değiştirmesini, bu değerlerin yazgısına ortaya çıktıkları ülkelerde ansızın kısa devre yaptıran bir yer değiştirmenin tek deneyimini simgeler. Bu toplumların bir kenarda ortaya çıkmaları tarihsel toplumların yazgısını ortadan kaldırır. Bunlar, özlerini sert bir biçimde denizler ötesine genelleştirerek, gelişmelerinin kontrolünü yitirirler. Ürettikleri model kendilerini yok eder. Artık hiçbir zaman gelişim derece derece sıralanma biçiminde yeniden başlamayacaktır. O zamana kadar aşkın olan değerlerin gerçekleştiği, bunların gerçek içinde yansıdığı ya da yok olduğu an (Amerika), geri döndürülemez bir andır. Ne olursa olsun, bizi Amerikalılardan ayıran şey işte budur. Onlara hiçbir zaman yetişemeyeceğiz ve onların

saflığına, yürek temizliğine sahip olamayacağız. Biz yalnızca onları elli yıllık bir gecikmeyle taklit ediyoruz, gülünç bir biçimde taklit ediyoruz. Bizde kültürün sıfır derecesi diyebileceğimiz bir şeyin ruhu ve cesareti yok, kültürsüzlüğün gücü yok. Kendimizi az çok adapte etmeye boşuna uğraşıyoruz, bu dünya görüşü bizden her zaman uzak olacaktır, tıpkı Avrupa'nın aşkın ve tarihsel *Weltanschauung*'unun (dünya görüşü) Amerikalılardan her zaman uzak olacağı gibi. Üçüncü Dünya ülkeleri de demokrasi ve teknolojik gelişme değerlerini hiçbir zaman içselleştiremeyeceklerdir; kesin kopukluklar vardır ve bunlar yok edilemezler.

Biz ideal için kıvranan ama aslında bunun gerçekleşmesini istemeyen, her şeyin olası olduğunu ama her şeyin kesinlikle gerçekleşmediğini söyleyen nostaljik ütopyacılar olarak kalacağız. Amerika'nın savı her şeyin gerçekleştiği yönündedir. Bizim kendi sorunumuz ise şudur: Eski amaçlarımız –devrim, gelişme, özgürlük– ulaşılmadan önce, gerçekleşmeden yok olacaklar. Melankolinin nedeni bu. Biz hiçbir zaman böyle beklenmedik bir gelişmeyi görmek şansına sahip olmayacağız.

Biz olumsuz tutum ve çelişkiler içinde yaşıyoruz, onlar paradokslar içinde (çünkü gerçekleşmiş bir ütopya düşüncesi paradoksal bir düşüncedir). Amerikan yaşam biçiminin kalitesi, çoğunlukla bu pratik ve paradoksal mizah içinde kendini göstermektedir. Oysa bizimki eleştirel aklın inceliğiyle belli olur (belli oluyordu?). Birçok Amerikalı aydın bizim bu özelliğimize imrenir ve kendileri için yeni ideal değerler, yeni bir tarih yaratmak, eski Avrupa'nın felsefi ya da Marksist güzelliklerini yeniden yaşamaya özenirler. Özgün durumlarını oluşturan her şeyin tersine; çünkü Amerikan kültürünün (kültürsüzlüğünün) çekiciliği ve gücü tamı tamına modellerin ansızın ve görülmemiş bir biçimde somutlaşmasından kaynaklanıyor.

Özellikle Amerikalı aydınların özlemle Avrupa'ya, onun tarihine, metafiziğine, mutfağına, geçmişine göz diktiklerini gördüğümde, kendi kendime burada zavallı bir aktarım* olayının söz konusu olduğunu söylerim. Tarih ve Marksizm çok iyi şaraplar ve iyi yemekler gibidir: Bunlar tam olarak hiçbir zaman okyanusu aşamaz, yeni iklime alıştırılmaları için ne kadar canla başla girişimlerde bulunulsa da. Bu, biz Avrupalıların, kendisi de okyanusu aksi yönde aşmak istemeyen modernliği gerçekten hiçbir zaman evcilleştirememiş olmamızın haklı bir öcüdür. İhracata ya da ithalata gelmeyen ürünler vardır. Bu bize de onlara da vız gelir. Eğer bizim için toplum etobur bir çiçekse, onlar için tarih egzotik bir çiçektir; güzel kokusu, California şaraplarının güzel kokusundan daha kandırıcı değildir (bugün bunun aksi olduğuna bizi inandırmak istiyorlar ama hiç de böyle bir şey yok).

Tarihe yetişilemez, ama öyle görünüyor ki, bu "kapitalist" toplumda sermayenin bugünkü durumuna da yetişilemez. Bizim Marksist eleştirmenlerimize göre, sermaye ardında koşmak yine de yanlış değildir; ama sermaye her zaman bir boy ileride koşuyor. Bir evresini ortaya çıkardığımızda, çoktan bir sonraki evreye geçmiştir bile (E. Mandel ve onun dünya sermayesinin üçüncü evresi kuramı). Sermaye dalaverecidir, tarihin gerçek oyunu olan eleştiri oyununu oynamaz, diyalektiği bozar; diyalektik onu ancak iş işten geçtikten sonra, gecikmeli bir devrimle yeniden oluşturur. Sermaye karşıtı devrimler bile ona yeni bir güç kazandırmaktan başka bir işe yaramaz: Bu devrimler, Mandel'in sözünü ettiği, sermaye sürecini başka temeller üstünde yeniden başlatan, savaşlar ya da bunalımlar ya da altın madenlerinin keşfi gibi dışsal olaylarla (*exogenous events*) eşdeğerdedir. Sonuç olarak, bütün bu kuramcılar umutlarının boşuna olduğunu kendileri tanıtlıyor. Her evrede siyasal ekonominin üstünlüğü temeline dayanarak

* Psikanaliz terimi olarak. (ç.n.)

sermayeyi yeniden icat edip, sermayenin tarihsel olay olarak kesinlikle inisiyatifi elinde bulundurduğunu doğrulamaktadırlar. Böylece kendi kendilerine tuzak kuruyor, sermayeyi aşmak için her türlü şansı yitiriyorlar. Bu da aynı zamanda -belki amaçları budur- gecikmeli analizlerinin sürekli bir biçimde geçerli olmasını sağlıyor.

Amerika'da ne şiddet ne olaylar ne insanlar ne de düşünceler eksik olmuştur; ama bütün bunlar bir tarihi oluşturmuyor. Octavio Paz, Amerika'nın tarihten kaçmak, tarihten uzak bir ütopya ortaya atmak niyetiyle kendi kendini yarattığını ve bunda kısmen başarılı olduğunu, bugün bu niyetinde direttiğini ileri sürmekte haklıdır. Toplumsal ve siyasal bir aklın aşkınlığı olarak, diyalektik ve çelişmeli bir toplum anlayışı olarak, tarih kavramı onların kavramı değil; tam da belli bir tarihle kopma olarak, modernliğin hiçbir zaman bizim kavramımız olamayacağı gibi. Oldukça uzun zamandır, bu modernliği öğrenelim diye, onun mutsuz bilinçliliği içinde yaşıyoruz. Avrupa belli bir feodalite, aristokrasi, burjuvazi, ideoloji ve devrim tipi icat etti: Bütün bunların bizim için bir anlamı oldu; ama aslında bunlar başka bir yerde anlam taşımadı. Bunu taklit etmek isteyenlerin hepsi, kendilerini gülünç duruma düşürdü ya da acı bir biçimde yanıldı (biz de artık birbirimizi taklit etmekten ve hâlâ yaşamayı sürdürmekten başka pek bir şey yapmıyoruz). Amerika ise bütün bunlardan koptu ve kendisini köklü bir modernlik içinde buldu: Demek ki modernlik Amerika'da olduğu kadar başka hiçbir yerde özgün değil. Biz ancak onu taklit edebiliriz, bunu da ona kendi ülkesinde meydan okumadan yapabiliriz. Bir olay ortaya çıktı mı, artık olan olmuştur. Avrupa'nın her ne pahasına olursa olsun modernliğe göz diktiğini gördüğümde, bunda da zavallı bir aktarım olayı söz konusu diyorum kendi kendime.

Biz her zaman merkezdeyiz; ama Eski Dünya'nın merkezinde. Bu Eski Dünya'nın marjinal bir aşkınlığını oluştur-

muş olan onlar ise, bugün aynı dünyanın yeni ve dışmerkezi durumundalar. Dış-merkezlik onların nüfus cüzdanları gibi bir şey. Bunu ellerinden hiçbir zaman alamayız. Biz hiçbir zaman aynı biçimde dışmerkezli olamayız, merkezsizleşemeyiz, hiçbir zaman sözcüğün tam anlamında modern olamayız ve hiçbir zaman aynı özgürlüğe de sahip olamayız; yani, garantili saydığımız biçimsel özgürlüğe değil, Amerikan kurumlarında ve her vatandaşın kafasında etkili olduğunu gördüğümüz somut, esnek, işlevsel, aktif özgürlüğe sahip olamayız. Bizim özgürlük anlayışımız kesinlikle onların uzaysal, devingen ve bir gün bu tarihsel merkeziyeti aşmış olmalarından kaynaklanan özgürlük anlayışıyla rekabet edemez.

Atlantik ötesinde bu dışmerkezli modernliğin tam bir güç olarak doğmasıyla Avrupa yok olmaya başladı. Bütün mitler yer değiştirdi. Modernliğin bütün mitleri bugün Amerikalıdır. Buna hayıflanmanın hiçbir şeye yararı yok. Los Angeles'ta Avrupa yok olmuştur. I. Huppert'in dediği gibi: "Bunlar her şeye sahip. Hiçbir şeye gereksinimleri yok. Elbette bizim geçmişimize, kültürümüze imreniyor, hayranlık duyuyorlar; ama aslında bir tür kibar Üçüncü Dünya gibi görünüyoruz."

Başlangıçtaki bu merkez kaymasından siyasal alanda her zaman bir federalizm, bir merkez yokluğu durumu, ahlak ve kültür düzeyinde de bir "ademi merkeziyetçilik", bir dışmerkezlik, hatta Avrupa'ya göre Yeni Dünya'nın bir dışmerkezliği her zaman geriye kalacaktır. ABD'nin çözümü olmayan bir federasyon sorunu yoktur (elbette İç Savaş oldu ama biz şimdiki federal durumdan söz ediyoruz); çünkü onlar hemen, tarihleri başlar başlamaz, bir karışık topluluk, bir birbirine karışma, bir ulus ve ırk karışımı, bir rekabet ve ayrışıklık kültürü oluşturdular. Her büyük bina-

nın art arda kente egemen olduğu New York'ta bu apaçık. Burada sırayla her etnik grup kendine göre kente egemen olmuş, ama yine de bütün, ayrışık değilmiş de kendine göre bir noktada birleşmiş; birlik ya da çoğulluk değilmiş de rekabete bağlı bir yoğunluk, bir karşı güçmüş gibi bir izlenim veriyor. Böylece bütün, bir suç ortaklığı, bir kolektif çekicilik yaratmış oluyor, kültürün ve politikanın ötesinde, yaşam biçiminin şiddeti, hatta bayağılığı içinde.

Aynı düşünce düzeni içinde, Amerika ile Fransa arasında derin bir ırksal, etnik nitelik farkı var. Orada, birçok Avrupalı ulus toplulukları, sonra dıştan gelen ırkların şiddetli biçimde birbirine karışımı, özgün bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu çok-ırklılık ülkeyi değiştirip onun karakteristik karmaşıklığını yaratmıştır. Fransa'da ne özgün karışım ne gerçek ayrışma ne de etnik gruplar arasında birbirine meydan okuma olmuştur. Sömürgelerle ilgili durum yalnızca özgün bağlamının dışına, metropole (sömürgelere göre anayurt) aktarılmıştır. Fransa'da bütün göçmenler, aslında vaktiyle kendilerini ezmiş olanların sosyal koruması altındaki *harkiler.** Bu korumaya karşı yalnızca yoksulluklarını ya da gerçek sürgün cezalarını ileri sürebilirler. Dışarıdan göç kuşkusuz nazik bir konu; ama milyonlarca göçmenin varlığı aslında ne Fransız yaşam biçimini etkiledi ne de bu ülkenin düzenini bozdu. İşte bu yüzden insan Fransa'ya geri döndüğünde, özellikle bayağı bir ırkçılığın, herkes için rahatsız edici, utanç verici bir durumun iğrenç izlenimiyle karşılaşıyor. Sömürgelerle ilgili durumun kötü sonucu. Böyle bir durumda sömürgeleştiren ülkenin insanı ile sömürgeleştirilmiş ülkenin insanının kötü niyeti sürüp gidiyor. Oysa Amerika'da her etnik grup, her ırk bir dil, rekabet gücü olan, kimi zaman "yerli"lerin kültüründen üstün olan

* Fransız Kuzey Afrika ordusunda yedek askerken Cezayir'in özgürlüğüne kavuşmasından sonra bir bölümü Fransa'ya sığınan Cezayirli Müslümanlar. (ç.n.)

bir kültür geliştiriyor ve her grup sırayla simgesel olarak üstünlüğü ele geçiriyor. Burada biçimsel bir eşitlik ya da özgürlük değil, yarışmada ve çekişmede kendini gösteren gerçek bir özgürlük söz konusudur ki bu da ırklar arasında karşılaştırma yapmaya açık bir canlılık, bir güç sağlar.

Bizim bir kültürümüz var, evrensel olan şeyler üstüne bahse girmiş Avrupa kültürümüz. Bu kültürü tehdit eden tehlike, evrensel olan şeyler yüzünden yok olma tehlikesidir... Buna yalnızca pazar kavramının, parasal ilişkilerin, sanayi malları üretiminin yayılması değil, kültür düşüncesi emperyalizmi de dahil. Tamı tamına devrim düşüncesi gibi yalnızca soyutluk içinde biçimlenerek evrensel duruma gelen bu düşünceden sakınalım. Devrim nasıl çocuklarını yok ederse, bu düşünce de bu bakımdan farklılığı yok eder.

Bu evrensellik savının sonucunda, aşağıya doğru çeşitlenmek ve yukarıya doğru (federasyon halinde) birleşmek aynı derecede olanaksız oluyor. Bir ulus ya da bir kültür sürekli bir tarihsel sürece göre merkezileşmişse, yaşayabilir alt-kümeler yaratmakta olduğu kadar, tutarlı üst-kümelerle birleşmekte de aşılamaz güçlüklerle karşılaşır... Bir merkezde toplama sürecinde bir tür yazgı, bir kaçınılmazlık vardır. İşte, bir Avrupa coşkusu, Avrupa kültürü, bir Avrupa dinamizmi bulmakta bugün güçlüklerle karşılaşılmasının nedeni budur. Bir federal olay (Avrupa), bir yerel olay (ademi merkeziyetçilik), bir ırk ya da çokırklılık olayı (karışım) meydana getirmede yeteneksizlik. Tarihimize yakamızı fazla kaptırdığımız için, ancak utanç verici bir merkeziyetçilik (*Clochemerle*'vari* çoğulculuk) ve utanç verici bir karışma, bir arada olma (bizim yumuşak ırkçılığımız).

* Fransız yazarı Gabriel Chevalier'nin *Clochemerle* adlı romanına gönderme. (ç.n.)

Gerçekleşen ütopya ilkesi Amerikan yaşamında metafiziğin ve gerçekdışının yokluğunu, hatta yararsızlığını açıklar. Bu ütopya Amerikalılarda bizimkinden farklı bir gerçekliğin algılanmasına neden olur. Burada gerçek, olanaksıza bağlı değildir ve hiçbir başarısızlık da gerçeği tartışma konusu yapmaz. Avrupa'da düşünülen şey, Amerika'da gerçekleşir; Avrupa'da yok olan her şey San Francisco'da yeniden ortaya çıkar!

Bununla birlikte, bu gerçekleşmiş ütopya kavramı paradoksal bir kavramdır. Olumsuzluk, ironi, yücelik Avrupa düşüncesini yönetiyorsa, Amerikan düşüncesine egemen olan, paradokstur; tam bir maddeselliğin, her zaman yeni bir apaçıklığın, bizi her zaman şaşırtan bir oldubittinin yasallığı içinde bir tazeliğin paradoksal mizahıdır; olayların saf bir biçimde görünürlülüğünün mizahıdır; oysa biz daha önce görülmüş olanın, yeni olmayan şeyin kaygı verici tuhaflığı ve tarihin yeşilimsi mavi renkli aşkınlığı içinde gelişiyoruz.

Amerikalıları ne çözümlemeyi ne de kavramlaştırmayı bildikleri için kınıyoruz. Ama bu, onlara haksızlık etmek oluyor. Her şeyin aşkınlık içinde doruk noktasına ulaştığını ve kavramlaştırılmamış hiçbir şeyin var olmadığını sanan biziz. Onlar buna pek önem vermedikleri gibi, bakış açıları da ters. Onları ilgilendiren, gerçeği kavramlaştırmayıp kavramı gerçekleştirmek ve düşünceleri somutlaştırmak. Elbette 18. yüzyılın din ve aydınlanmış ahlak düşüncelerini; ama aynı zamanda düşleri, bilimsel değerleri, cinsel sapıklıkları somutlaştırmak. Özgürlüğü; ama aynı zamanda bilinçaltını somutlaştırmak. Bizim uzay ve kurgu, aynı zamanda içtenlik ve erdemle ilgili fantezilerimiz ya da teknik çılgınlıklar; Atlantik'in berisinde düşlenmiş olan her şeyin, ötesinde gerçekleşme şansı var. Onlar düşüncelerden gerçeği üretiyorlar, biz gerçeği düşüncelere ya da ideolojiye dönüştürüyoruz. Burada ancak üretilenin ya da ortaya çı-

kanın anlamı var; bizim için ise ancak üretilenin ya da gizlenenin anlamı var. Maddecilik bile Avrupa'da yalnızca bir düşüncedir ve somutlaşması Amerika'da oluyor; nesnelerin teknik işlemden geçmesiyle, düşünce biçiminin yaşam biçimine dönüşme işleminden geçmesiyle, yaşamın "çekimiyle" somutlaşıyor; tıpkı sinemada "Motor" denince kameranın çalışmaya başlaması gibi. Çünkü nesnelerin maddiliği kuşkusuz onların sinemacılığıdır.

Amerikalılar olgulara inanır ama yapaylığa inanmaz. Olgunun yapay olduğunu bilmiyorlar. Bu olgulara inanma, her yapılana ve görünüşe ya da görünüşlerin oyunu denebilecek şeye aldırmadan, her görülene tam bir inanış içinde, nesnelerin pragmatik apaçıklığı içinde: Bir yüz aldatmaz, bir davranış aldatmaz, bir bilimsel süreç aldatmaz, hiçbir şey aldatmaz, hiçbir şey iki yanlı, çift görünümlü değildir (Aslında bu doğrudur: Hiçbir şey aldatmaz, yalan diye bir şey yoktur; yalnızca tamı tamına olgunun yapaylığı olan *simülasyon vardır*); Amerikan toplumu işte bu anlamda oldubittiye inanmasıyla, çıkarsamalarının saflığıyla, nesnelerdeki kötücül ruhu tanımamasıyla* bir ütopyacı toplumdur. Bir insanlık düzeninde, hangisi olursa olsun, durumun bu kadar saf olduğunu düşünmek için ütopyacı olmak gerek. Bütün başka toplumları belli bir sapkın düşünce, belli bir görüş ayrılığı, gerçekliğe karşı belli bir güvensizlik, kötü bir güce inanç ve bu gücün büyüyle uzaklaştırılması ve görünüşlerin gücüne inanma belirler.

Burada görüş ayrılığı, güvensizlik yok; her şey ortada, olgular göz önündedir. Çok iyi bilindiği gibi, Amerikalılar sarı ırktan insanlara bayılırlar; bunlarda hilenin, korktuk-

* Yazar burada Descartes'ın en kökten kuşkucu uslamlama olarak gördüğü, bizi sürekli yanıltan bir kötücül ruhun varlığının olanaklılığı uslamlamasına gönderme yapıyor. (ç.n.)

ları o gerçek yokluğunun daha üstün bir biçiminin bulunduğunu sezerler.

Doğrudur; burada topluluk ironisi yoktur, toplumsal yaşam neşesi de olmadığı gibi. Davranışlardaki, toplumsal ilişkiler sahnesindeki içsel güzellik, her şey dışa doğru, yaşamın ve yaşam biçiminin tanıtımı içine taşınmıştır. Bu toplum bıkmadan kendisini savunan ya da durmadan varlığını meşrulaştıran bir toplumdur. Her şey açıklanmalıdır -ne olduğunuz, ne kazandığınız, nasıl yaşadığınız- gizli kapaklı işe yer yoktur. Bu toplumun *look*u kendi kendini tanıtıcıdır. Büyük tarım işletmelerinde, yerleşim yerlerinde, benzin istasyonlarında, mezarlıklarda, mezarların üstünde, her yerde, her zaman; yiğitlik simgesi olarak değil, tanınmış bir fabrikanın ticari markasını taşıyan bir flama gibi görülen Amerikan bayrağı bunun tanığıdır. Bu bayrak yalnızca başarılı olmuş uluslararası bir şirketin yaftasıdır, etiketidir! USA. İşte hiper-realistler tuallerine safça, ironisiz, tartışmasız bir biçimde bu yaftanın, bu etiketin resmini çizebildi (60'lı yıllarda Jim Dine), tıpkı pop art'ın bir tür sevinç içinde tuallerine tüketim mallarının o şaşırtıcı bayalığını aktarması gibi. İçinde Jimmy Hendrix'in yaptığı Amerikan milli marşının o acımasız parodisine benzer hiçbir şey yok. Burada görülebilen yalnızca hafif ironi, bayağılaştırılmış şeylerin yansız mizahı, *mobile-home*un ve dev hamburgerlerin beş metre uzunluğunda *billboard* üstündeki mizahı, içindeki şeylerin sanki kendi bayağılıklarına karşı belli bir hoşgörü gösterebildikleri Amerikan ortamının çok karakteristik pop ve hiper mizahı. Bu şeyler kendi çılgınlıklarına karşı da hoşgörülüdür. Daha genellikle olağanüstü olduklarını ileri sürmüyorlar, zaten olağanüstüler. Bu şeylerde her günkü Amerika'yı gerçeküstücü değil de tuhaf yapan bir zırvalık var (gerçeküstücülük hâlâ adamakıllı Avrupa kö-

kenli estetik bir zırvalıktır); hayır, burada zırvalık şeylerin içine geçmiş. Bizde öznel olan çılgınlık burada nesnel duruma gelmiş. Bizde öznel olan ironi burada nesnel olmuş. Bizde aklın, zihinsel yetilerin içinde bulunan fantezi, aşırılık burada şeylerin içine geçmiş.

Başka yerlerdeki gibi, ABD'de de günlük yaşamın sıkıntısı, cehennemi andıran havası ne olursa olsun, Amerikan bayağılığı Avrupa'dakinden, özellikle de Fransa'dakinden her zaman bin kez daha ilginç olacaktır. Çünkü belki de bayağılık burada mesafelerin son derece uzak olmasından, ülkenin son derece geniş olmasından, monotonluğun yaygınlığından, köklü bir kültür eksikliğinden kaynaklanıyor. Burada bayağılık yerli; hızın, dikeyliğin tam karşı ucunda, laubaliliğe varan bir ölçüsüzlüğün, ahlaksızlığa varan bir değerlere karşı aldırmazlığın tam karşı ucunda bir bayağılık söz konusu. Oysa Fransız bayağılığı günlük burjuva yaşamının bir atık maddesidir, aristokratik bir kültürün son bulmasıyla doğmuş, 19. yüzyıl boyunca yavaş yavaş küçülen burjuvaziden küçük burjuva maniyerizmine dönüşmüştür. Her şey ortada: Bizi ayıran burjuvazinin kadavrasıdır. Bizim için bayağılığın kromozomunu taşıyan bu burjuvazi; oysa Amerikalılar apaçıklığın ve zenginliğin maddi göstergeleri içinde belli bir mizahı korumasını bildi.

İşte aynı zamanda bu yüzden Avrupalılar istatistikle ilgili her şeyi bir trajik yazgı gibi görüyorlar; istatistiklerde bireysel başarısızlıklarını hemen okuyup nicelliğe karşı güç bir meydan okuma içine sığınıyorlar. Oysa Amerikalılar, tersine, istatistiği iyimser bir uyarma, şanslarının mutlu bir biçimde çoğunluğa kavuşmasının ölçüsü olarak görüyorlar. Burası niceliğin pişmanlık duymadan coşabileceği tek ülke.

Şeylerin bayağılıklarına karşı gösterdikleri hoşgörü ve mizahı Amerikalılar kendilerine ve başkalarına karşı da gösteriyorlar; çok hoş, çok tatlı bir entelektüel davranışları var. Bizim zekâ dediğimiz şey konusunda iddiasızlar;

kendilerini, başkalarının zekâsı tarafından tehdit edilmiş hissetmiyorlar. Onlara göre zekâ yalnızca zihnin özel bir biçimidir ki; bununla aşırı derecede karşı karşıya kalmamak gerekir. Bu yüzden de kendiliklerinden yadsımayı ya da yalanlamayı düşünmüyorlar; doğal davranışları, onaylamaktır. Biz, "sizinle aynı düşüncedeyim" dediğimizde bu, daha sonra her şeye karşı çıkabileceğimiz anlamına gelir. Oysa Amerikalı böyle dediği zaman bu, açıkyüreklilikle, daha sonra karşı çıkmak için hiçbir neden görmüyor demektir. Ama çoğu kez sizin çözümlemenizi olgularla, istatistiklerle, yaşanmış deneyimlerle doğrulayacak, böylece bu çözümlemenin her türlü kavramsal değerini gerçekten ortadan kaldıracaktır.

Mizahtan yoksun olmayan bu kendi kendine hoşgörürlük, zenginliğinden ve gücünden emin ve "Amerikan devrimi bütün Avrupa'daki devrimlerin tersine başarılı olmuş bir devrimdir" diyen Hannah Arendt'in formülünü sanki içselleştirmiş bir toplumdur. Ama başarılı olmuş bir devrimin bile kurbanları ve kurbanlarıyla ilgili amblemleri vardır. Reagan'ın bugünkü saltanatı da uzun sözün kısası Kennedy'nin öldürülmesine dayanıyor. Bu cinayetin ne öcü alındı ne de bu cinayet aydınlatıldı, haklı olarak. Kızılderililerin öldürülmelerinden söz etmeyelim; enerjisi hâlâ bugünün Amerika'sı üstünde ışıldayan bu cinayettir. Bunu yalnızca hoşgörürlüğü değil, bu toplumun kendi kendisinin reklamını yapan, kendi kendisini haklı çıkaran şiddetini, başarılı olmuş devrimlere bağlı bu başarı yanlısı şiddeti açıklamak için söyledim.

Tocqueville, yaşam biçiminin doğal bir biçimde esinlenmiş olmasını, (statülerin eşitliğinden daha çok) törelerin düzenliliğini, toplumun (siyasal olmaktan daha çok) ahlaksal bir düzenlemesinin üstünlüğünü överek Amerikan de-

mokrasisinin ve anayasasının sağladığı yararları coşkuyla betimliyor. Ardından aynı bilinçlilikle Kızılderililerin yok edilişlerini, zencilerin toplumsal durumunu da betimliyor; ama bu iki gerçekliği hiç karşılaştırmıyor. Sanki iyilikle kötülük ayrı ayrı gelişmişler gibi. İnsan bu iki gerçekliği adamakıllı hissettiği halde, bunların ilişkilerini göz ardı edebilir mi? Elbette bu paradoks bugün de değişmemiştir. *Büyüklüğün olumsuz temelleri ile bu büyüklüğün kendisi arasındaki ilişkinin bilmecesini hiçbir zaman çözemeyeceğiz.* Amerika güçlü ve özgündür; Amerika sert ve iğrençtir; bu özelliklerden ne birini ve ötekilerini kaldırmaya ne de her ikisini barıştırmaya çalışılmalıdır.

Peki ama Tocqueville'in betimlediği gibi, Yeni Dünya'nın bu paradoksal büyüklüğüne, bu özgün durumuna ne olmuştur? İyi anlaşılmış bir bireysel çıkarın ve adamakıllı ılımlı bir kolektif ahlak anlayışının dinamik kararlılığından oluşan bu Amerikan "devrimi"ne ne olmuştur? Bu, Avrupa'da çözülmemiş, dolayısıyla da bütün 19. yüzyıl boyunca tarih, Devlet ve Devlet'in yok oluşu sorunsalını besleyecek ve Amerika'nın bilmediği bir sorundur. Tocqueville'de ortaya çıkan o meydan okumaya ne olmuştur? Bir ulus yalnızca herkesin bayağı bir çıkarı temeline dayalı bir büyüklük anlaşması yapabilir mi? Her zaman bir yiğitlik ve özgünlük boyutu içeren (çünkü yiğitlik boyutu olmayan bir toplum nedir ki?) bir eşitlik ve bayağılık anlaşması (çıkar, haklar ve zenginlikte) var olabilir mi? Kısacası, Yeni Dünya verdiği sözleri tuttu mu? Özgürlükten tam olarak yararlandı mı yoksa yalnızca eşitliğin getirdiği zararların sınırına mı dayandı?

Amerikan gücünün görkemi çok kez özgürlüğe ve bu özgürlükten yararlanmasına mal edilir. Ancak özgürlük tek başına güç yaratıcı bir şey değildir. Özgürlük, bir kamu eylemi ve bir toplumun kendi girişimleri, kendi değerleri üstüne kolektif bir söylev olarak düşünülürse, bu özgürlük daha çok törelerin bireysel olarak özgürleşmesi ve karışıklık

içinde (karışıklık bilindiği gibi Amerikalıların temel etkinliklerinden biridir) yitmiştir. Öyleyse güç yaratmakta daha çok eşitlik ve sonuçlarının rolü olmuştur. Tocqueville'in çok güzel bir formülle anlattığı işte bu eşitliktir: "Eşitliğin kınadığım yanı, insanları yasak hazların ardında koşmaya sürüklemesi değil, onları yasak olmayan hazlar arayışı içinde tümüyle eritmesidir." Çünkü gücü doğuran bu eşitlik, statülerin ve değerlerin bu modern eşitlemesi; özelliklerin, karakterlerin bu benzerliğidir. Tocqueville'in paradoksu bu eşitlik çevresinde beliriyor: Amerikan dünyası aynı zamanda salt anlamsızlığa (her şey bu anlamsızlık içinde eşitlenmeye ve güç olarak yok olmaya yöneldiği için) ve salt özgünlüğe yöneliyor; bugün yüz elli yıl öncesinden daha çok, coğrafi yayılma yüzünden etkiler çoğaldığı için. *Eşitliğin, bayağılığın, benzerliğin önüne geçilemez gelişmesi içinde çok üstün bir dünya.*

Çok ilginç olan ve Tocqueville'in söylediği gibi, insan toplumlarının anlaşılmasında yeni bir sorun yaratan, bu grup dinamizmidir, farklılıkların ortadan kalkmasının bu dinamiğidir. Zaten Amerikalıların iki yüzyıldan bu yana 19. yüzyılın politik devrimlerine kendilerini kaptırmış Avrupa toplumlarından ne kadar daha az değişmiş olduklarını görmek şaşırtıcıdır. Oysa onlar, 18. yüzyıl insanlarının ya da hatta 17. yüzyıl Püriten mezheplerinin ütopik ve ahlaksal görüş açısını, yerleşik tarihsel değişikliklerden hiç etkilenmemiş, zaman içinde soyutlanmışlığa eşdeğer olan ve okyanusun koyduğu uzaklık tarafından korunmuş görüş açısını bırakmadılar. Bu Püriten ve ahlaksal histerezis göç histerezisidir. Ütopya histerezisidir. Onları durmadan eleştiriyor, kınıyoruz. Burada, bu yeni ülkede, bu özgürlük ülkesinde, kapitalizmin bu ilerlemiş kalesinde neden devrim olmadı? Neden bizim yeğlediğimiz kategoriler, "toplumsal" ve "siyasal", burada bu derece az etkili oldu? Çünkü toplumsal ve felsefi 19. yüzyıl Atlantik Okyanusu'nu aşamadı ve

burada her şey her zaman ütopyayla, ahlakla, somut mutluluk düşüncesi ve törelerle besleniyor; Avrupa'da Marx başta olmak üzere siyasal ideolojinin "objektif" bir tarihsel değişim anlayışı lehine ortadan kaldırdığı her şey. İşte bu bakış açısından Amerikalıları tarihsel saflıkla ve ahlaksal ikiyüzlülükle suçluyoruz. Ama olay yalnızca şudur: Onlar, kolektif bilinçleri içinde, ütopyacı ve pragmacı olan 18. yüzyıl düşüncesinin modellerine, ideolojik ve devrimci olan Fransız Devrimi'nin zorla kabul ettireceği modellerden daha yakındırlar. Mezhepler neden burada bu derece güçlü, bu derece dinamik? Irkların, kurumların ve tekniklerin karışımı bunları çoktan silip süpürmüş olmalıydı. Ama bunlar burada kökenlerinin canlı biçimini, pratik meczupluğunu (*illuminisme*) ve ahlaksal saplantılarını korumuşlardır. Bir bakıma, bütün Amerika'ya yayılan, bunların mikro modelleridir. Başlangıçtan bu yana, mezhepler bir eyleme geçişle eşdeğerde olan gerçekleşmiş ütopyaya geçişte en büyük rolü oynamıştır. Ütopyayla yaşayan (Kilise ütopyayı potansiyel bir mezhep sapkınlığı olarak görmektedir) ve dünyadaki Tanrı Krallığını devirmeye çalışan bunlardır, oysa Kilise ahret mutluluğu ve Tanrıbilimsel erdemlerle yetiniyor.

Bu mezhep yazgısını Amerika sanki bütünüyle benimsemişti: Bütün ahret mutluluğu olasılıklarının hemen somutlaştırılması. Özel mezheplerin çoğalmasının bizi aldatmaması gerekir: Önemli olan nokta, mezhebin ahlaksal kurumu, onun Kilise'ce hemen kutsal sayılması gerekliliği, maddi etkisi, haklılığını gösterme zorunluluğu ve kuşkusuz aynı zamanda çılgınlığı ve taşkınlığıyla bütün Amerika'yı ilgilendirmesidir.

Amerika, kendisiyle ilgili bu bakış açısını yitirirse çöker. Belki de Avrupalılar bunu açıkça görmüyorlar; onların gözünde Amerika sinik bir güç, ahlak anlayışı ikiyüzlü bir ideoloji. Amerikalıların kendileri hakkındaki ahlaksal görüşlerine inanmak istemiyoruz; ama haksızız. Onlar kendi

kendilerine acaba başka uluslar neden bizden nefret ediyorlar diye ciddi olarak sorduklarında, buna gülümsememiz doğru olmaz, çünkü Watergate'lere ve kendi toplumlarının ahlak bozukluğunun ve kusurlarının sinemada ve medyada acımasızca ilan edilmesine olanak sağlayan tamı tamına kendi kendilerine sordukları bu sorudur; onların bu özgürlüğünü kıskanabiliriz, bizler gerçekten öyle ikiyüzlü toplumlarız ki, bizde bireysel ve kamusal işleri her zaman gizlilik ve saygınlık, yapmacıklı burjuva davranışlar kaplar.

Tocqueville'in temel düşüncesi şu: Amerika'nın ruhu yaşam biçiminde, töresel devrimde, ahlaksal devrimde görülüyor. Ahlaksal devrim ne yeni bir yasa düzeni ne de yeni bir Devlet ortaya çıkarıyor; ortaya çıkardığı pratik bir meşruluk. Yaşam biçiminin meşruluğu. Ahret mutluluğu artık Tanrısala ya da Devlet'e değil, ideal bir pratik organizasyona bağlı bir şeydir. Bunun için Protestanlığın vicdanı laikleştirme, Tanrısal yargılamayı günlük disipline bağlama buyruğuna kadar geri mi gitmeli? Gerçek şu ki din, örneğin, günlük yaşamın içine girmiştir; artık aşkın değeri olmadığına göre tartışma konusu yapılamaz ya da temelleri üstüne sorular sorulamaz: Yaşam biçimi olarak dindir. Aynı biçimde politika da pragmatik mekanizma, oyun, etkileşim, gösteri olarak günlük yaşamın içine girmiştir; bu nedenle artık yalnızca politik açıdan değerlendirilemez. Artık hükümet etmenin ideolojik ya da felsefi ilkesi yoktur; bu hem daha safça hem de konjonktüre daha bağlı bir şeydir. Bundan stratejiler olmadığı anlamı çıkmaz; ama bunlar ereksel değil modal stratejilerdir. Cinselliğin kendisi de yaşamın bir parçası olmuştur; bu, cinselliğin artık ne yasak ne çözümleme ilkesi, ne haz ne de suç olarak aşkın değeri kalmıştır anlamına gelir. Cinsellik "çevrebilimselleşmiştir", ruhbilimselleşmiştir, ailenin yararlanması için laikleştirilmiştir. Yaşam biçiminin içine girmiştir.

Törelerin ön plana çıkması, yaşam biçiminin üstünlük kazanması, yasaların soyut evrenselliğinin karşılıklı ilişkilerin somut bir biçimde düzenlenmesine boyun eğdiği anlamına gelir. Yasalar konsensüse dayanmaz. Siz yasaları biliyor ve onlara uyuyor sayılırsınız. Ama uymamak da sizin için onur olabilir ve tarih aynı zamanda yasaların yüceltilmesiyle ve bunlara uymayanlarla oluşmuştur. Buna karşılık Amerikan sisteminde dikkati çeken şudur: Yasalara uymamak onur olmadığı gibi, yasaları çiğnemek ya da yasalar dışında tutulmak saygınlık da değildir. Bu, toplumsal ve siyasal bir zayıflık olarak gördüğümüz ünlü Amerikan konformizmidir; ama aslında söz konusu olan burada anlaşmanın soyut bir yasamadan çok somut bir düzenleme üzerinde, resmi bir otoriteden çok resmi olmayan formüller üzerinde yapılıyor olmasıdır. Bir kuraldan ayrılmak, bir düzeni reddetmek ne anlama gelir ki? Amerikan törelerindeki bu uzlaşımsal, pragmatik dayanışmayı anlamak gerek. Bu dayanışma toplum sözleşmesine değil, bir tür ahlak anlaşmasına dayanır ve pek de herkesin uymayabileceği trafik kurallarıyla değil, otoyollarda araba sürmeyi düzenleyen iki yanlı konsensüsle karşılaştırılabilir. Bu uygunluk Amerikan toplumunu, içinde alışılmış kolektif kurallara uymayarak ahlaksal açıdan kendini başkalarından ayırmanın zirva olacağı ilkel toplumlara yaklaştırıyor. Bu konformizm öyleyse "saf" (naif) değildir, töreler düzeyinde bir anlaşmadan, işleme ilkesi olarak neredeyse kendiliğinden bir katılmayı gerektiren bir kurallar ve yöntemler bütününden doğar. Oysa biz kendi değerler sistemimize bir karşı gelme, aynı derecede alışkı durumuna gelmiş bir karşı gelme içinde yaşıyoruz.

Bu "konformizm" belli bir özgürlüğü yansıtıyor: Önyargıların ve kendini beğenmişliğin yokluğunun özgürlüğü. Amerikalılarda önyargı yokluğunun düşünce yokluğuna bağlı olduğu ileri sürülebilir. Bu, haksızlık olabilir; ama iyice düşünüldüğünde, neden bu hafif çözüm yolunu bizim

ağır ve iddialı çözüm yolumuza yeğlemeyelim? Size bir *guestroom*da (otel odası) hizmet eden bir kızı ele alınız: Bu işi *tam bir serbestlik içinde*, gülümseyerek, önyargısız, iddiasız bir biçimde, sanki karşınızda oturuyormuş gibi yapıyordur. Sizinle aynı durumda değildir; ama kızın eşitlikte gözü yoktur, eşitlik törelerin içinde kazanılmıştır. Sartre'ın kafe garsonu* ise kızın tam tersidir; simgelediği garsonluğa tamamen yabancılaşmıştır; ancak teatral bir üstdil kullanarak ve jestleriyle, sahip olmadığı bir özgürlüğe ya da eşitliğe özenerek bu duruma çözüm bulur. Davranışındaki o mutsuz entelektüellik buradan kaynaklanıyor; bu bizde neredeyse bütün sosyal sınıfların entelektüelliğidir. Törelerdeki bu eşitlik ve özgürlük sorunu bizim kültürümüzde ne çözümlenmiş, hatta ne de hiçbir zaman ortaya atılmıştır; ortaya atılan yalnızca siyasal ya da felsefi eşitlik sorunu olmuştur, bu da bizi sonu gelmeyen bir kendini beğenmişliğe itiyor. Amerika'da –ki bu bayağı bir şey– statülerin neredeyse doğal olarak unutulması, ilişkilerdeki rahatlık ve özgürlük insanı şaşırtıyor. Bu rahatlık bize bayağı ya da basit görünebilir; ama hiçbir zaman gülünç değildir. Gülünç olan bizim gösterişimiz, yapay davranışımızdır.

Kültürümüzün o korkunç ağırlığını hissetmek için bir California plajına gelmiş Fransız ailesini izlemek yeterlidir. Amerikalı grup hep açıktır; Fransız birimi ise hemen kendine kapalı bir alan yaratır; Amerikan çocuğu anne ve babasının yanından uzaklaşır, kaçar; Fransız çocuğu ise anne ve babasının çevresinde dolaşır durur. Amerikalılar her zaman dondurma ve bira stoklarının olmasına dikkat ederler, Fransızlar ise toplumsal ilişkilere ve teatral bir biçimde rahatlık, huzur gösterisi yapmaya özen gösterirler. Amerikan plajlarında çok dolaşır insanlar; Fransız ise hep

* Yazar burada Sartre'ın *Varlık ve Hiçlik* adlı yapıtında *mauvaise foi* (kendine yalan) kavramını tartışmak için kullandığı garson örneğine gönderme yapıyor. (ç.n.)

kendi kumlu alanında kamp kurar, oturur. Fransız tatillerde gözleri kendi üzerine çeker, ama o küçük burjuva alanının vasatlığını korur. Oysa Amerikalılar için her şey söylenebilir, vasat ya da küçük burjuva oldukları dışında. Elbette aristokratik incelikleri yok ama geniş alana sahip olmanın rahatlığı içindedirler, her zaman geniş alanı olan kişilerin rahatlığı içindedirler, bu da onlar için kibar olmak, soylu mahallelerde oturmak yerine geçer. Böyle bir alana sahip olmanın verdiği bedensel rahatlık, huzur; karakterlerindeki zayıflığı kolayca kapatır. Bayağı ama *easy* (rahat, huzurlu). Bizim kültürümüz sıkışıklık kültürüdür ki kibarlığı ve yapmacığı doğurur; onlar ise geniş alana sahip olmanın sağladığı demokratik bir kültüre sahiptir. Biz düşüncemizde özgürüz, onlar hareketlerinde özgür. Çöllerde ya da milli parklarda dolaşan Amerikalı tatildeymiş izlenimini vermez. Dolaşmak onun doğal uğraşıdır; doğa onun için bir sınırdır ve bir eylem yeridir. Bizim boş zamanımızı dolduran o köhne romantizmden ve Galya-Roma'ya özgü huzurdan eser yok burada: Bizde Halk Cephesi tarafından icat edilen "tatil" etiketine benzer bir şeyden de eser yok burada: Bu tatil halk tabakasına özgü bir anlayışla ve iyi hak edilmiş bir dinlenmenin teatral kaygısıyla kullanılmak üzere Devletten koparılmış boş zamanın o moral bozucu atmosferidir. Burada özgürlüğün durağan ya da olumsuz tanımlamasına rastlanmıyor; mekânsal ve değişken bir tanımlaması var.

Bütün bunlardan çıkan ders şudur: Zenginlik ve zariflik gibi, özgürlük ve eşitlik de ancak önceden verilmiş olarak vardırlar. Bu, demokrasinin beklenmedik olayıdır. Eşitlik başlangıçtadır, sonda değil. Demokrasi ile eşitlik arasındaki farkı doğuran budur. Demokrasi başlangıçta eşitliği gerektirir, eşitlikçilik ise demokrasinin sonda olmasını. *Democracy demands that all of citizen begin the race even. Egalitarianism insists that they all finish even.**

* Demokrasi vatandaşların hepsinin yarışa eşit başlamalarını ister. Eşitlikçilik onların hepsinin yarışı eşit bitirmesinde diretir. (ç.n.)

Bununla birlikte, hiç kimse kafasını yargılar ya da önyargılara takmadığında, bundan daha büyük bir hoşgörürlük; ama aynı zamanda daha büyük bir aldırmazlık doğar. Artık başkalarıyla göz göze gelmeye çalışmayan insanlar sonunda kendilerini de görmez olurlar. Örneğin, sokakta karşılaştıklarında birbirlerine bakmazlar ki, bu bir kibarlık, naziklik belirtisi gibi görülebilir, ama aynı zamanda bir aldırmazlık belirtisidir. Hiç olmazsa bu aldırmazlık belirtisi yapmacıklı değildir. Bu hem bir nitelik hem de bir niteliksizliktir.

Amerikan "yaşam biçimi"nden söz ettiğim zaman, bunu bu biçimin ütopyayla ilgili yanını, *mitik* bayağılığını, düşsel niteliğini ve büyüklüğünü belirtmek için yapıyorum. Bu felsefe yalnızca teknik gelişmede değil, tekniğin aşırılığa varan oyunu içinde tekniklerin aşırılığında; yalnızca modernlikte değil, modern biçimlerin ölçüsüzlüğünde (ister New York'un dikey ağı ister Los Angeles'in yatay ağı olsun), yalnızca bayağılıkta değil, bayağılığın korkunç biçimlerinde; yalnızca günlük yaşamın gerçekliğinde değil, olduğu biçimiyle, kurgunun bütün özelliklerini gösteren bu yaşamın hiper-gerçekliğinde kendiliğinden vardır. Heyecanlandırıcı olan, bu kurgusal özelliktir. Oysa kurgu imgesel olan değildir; imgesel olanı gerçekleştirerek onu ele geçirir. Bizim her zamanki davranışımız olan, gerçeği imgelemimizde canlandırarak ona el atmamızın ya da gerçeği idealleştirerek ondan kaçmamızın tersine. İşte bu yüzden hiçbir zaman gerçek kurgunun içinde olmayacağız, biz imgesele ve geleceğin özlemine adanmışız. Amerikan yaşam biçimi ise kendiliğinden kurgusaldır; çünkü o, imgeselin gerçeklikte aşılmasıdır.

Kurgu soyutlama da değildir ve Amerika'nın soyutlamaya karşı bir zayıflığı varsa, bu kusur Orta Amerika'nın vahşi gerçekliği, günlük yaşamın aşırı derecede yüceltilmesi, bizi

çok şaşırtan o ampirik üstün yetenek dolayısıyla görkemli bir biçim alıyor. Belki de başarılı olmuş bu devrim, artık Tocqueville'in anladığı anlamda, yani kamu ruhunun kendiliğinden bir hareketi, törelerin modern değerlere göre düzenlemesinin kendiliğinden ve somut bir biçimi olarak başarılı değildir. Amerikan gerçekliğinin görkemli biçimini kurumların hareketi içinde aramaktan daha çok, tekniklerin ve imgelerin özgürleşmesinin, imgelerin ahlakdışı dinamiğinin içinde, malların ve hizmetlerin orjisi içinde, gücün ve yararsız enerjinin orjisi içinde (ama yararlı enerjinin nerede tükendiğini kim söyleyebilir?) aramak gerekir. Bunlarda kamu ruhundan daha çok reklam, tanıtım ruhu açıkça görülmektedir. Ama sonuç olarak, bunlar özgürleşme özellikleridir ve bu toplumun edebe aykırılığı bile özgürleşmenin bir göstergesidir. Kimileri çok aşırı ve rezilce olan *bütün etkilerin* özgürleşmesi. Ama tam olarak da şu: Özgürleşmenin doruk noktası, mantıksal sonucu, o şaşırtıcı orjide, hızda, değişikliğin apansız oluşunda, yaygınlaşmış olan tuhaflıkta. Politika gösteride, her ne pahasına olursa olsun tanıtımın etkisinde *özgürleşiyor*; cinsellik bütün anormallikleri ve sapkınlıklarıyla (son moda özelliği olan cinselliğin reddedilmesi dahil; bu özellik de cinsel özgürleşmenin aşırılığının bir sonucundan başka bir şey değil) özgürleşiyor; töreler, gelenekler, beden ve dil modanın hızlanmasıyla özgürleşiyorlar. İnsan ideal gerçekliği, iç gerçeği ya da saydamlığı içinde özgürleşmiş değildir: yer değiştiren; dolaşan; *ahlaka göre değil*, modaya göre cinsiyet, giysi, alışkı değiştiren; vicdanına göre değil, düşünce modellerine göre düşünce değiştiren insan özgürleşmiştir. İşte sevelim ya da sevmeyelim, boşa harcanmasına ya da edebe aykırılığına üzülelim ya da üzülmeyelim, pratik özgürleşme budur. Zaten "totaliter" ülkelerin insanları gerçek özgürlüğün bu olduğunu iyi bilirler; yalnızca modayı, modelleri, idolleri, imge oyunlarını, dolaşmış olmak için dolaşmayı,

reklamı, tanıtım azgınlığını düşlerler. Kısacası orjidir bu. Oysa somut olarak, teknik olarak, bu özgürleşme orjisini; bu benzerlik, bu kopma, bu gösteriş, bu dolaşım orjisini Amerika'nın gerçekleştirdiğini söylemek yerinde olur. Bilmiyorum. Tocqueville'in sözünü ettiği o başarılı olmuş devrimden, başarılı olmuş siyasal özgürlük devriminden ve kamu ruhu üstün niteliğinden geriye ne kaldı? (Amerika bugün bu alanda en iyi ve en kötü örneği veriyor.) Ancak Amerika kuşkusuz o devrimi başardı; oysa biz, tarihsel devrimlerimizi, soyut devrimlerimizi başaramadıktan sonra, şimdi de bu devrimi başaramamak üzereyiz. Amerika'daki modernliğin ve yaşam biçimi devriminin bu mantıksal sonuçlarını, aşırılıklarıyla bile, istemesek de, homeopati'ye uygun tedavi dozlarıyla, hayran olma ve kin duyma karışımı içinde ilaç gibi alıyoruz. Avrupa'da ayrım kültürü içinde sürüklenip duruyoruz, demek ki ayrımsızlığa dayanan radikal modernlik bizi engelliyor. İstemeyerek modern ve farksız oluyoruz; işte bizim modernliğimizin pek az parlak oluşu, girişimlerimizde modern anlayışın eksikliği buradan kaynaklanıyor. Modernliğin, yeni buluşları aşırılığa kadar götüren ve bunda bir tür fantastik özgürlük bulan *kötü ruhundan** da yoksunuz.

Avrupa'da Devrim ve Terör adına yiğitçe oynanıp yok edilen her şey Atlantik ötesinde en basit ve en ampirik biçimde gerçekleşti (zenginlik, hak, özgürlük, toplum sözleşmesi, temsil edilme). Aynı şekilde, kesinlikle karşı-kültür, anlamı bozma, aklı yok etme, temsiliyetin sona erdirilmesi adına düşlediğimiz her şey, Avrupa'da kavramsal, siyasal, estetik ve toplumsal sarsıntılara neden olan ve hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmeyen bu anti-ütopya (1968 Mayıs'ı bunun son örneği), bütün bunlar burada, Amerika'da en

* Yazar burada Descartes'ın *Méditations*'da kullandığı ve en aşırı kuşkucu uslam-uslamlamaya olanak veren, ancak bunun reddedilmesiyle düşünürü özgürlüğe kavuşturan "kötü ruh" olasılığına gönderme yapıyor. (ç.n.)

basit, en köklü biçimde gerçekleşmiştir. *Burada ütopya gerçekleştirilmiştir, anti-ütopya gerçekleştiriliyor*: Akıldışılığın, alansızlaşmanın* ortadan kaldırılmasının, öznenin ve dilin belirsizliğinin anti-ütopyası; bütün değerleri etkisiz kılmanın, kültürü yok etmenin anti-ütopyası. Amerika her şeyi gerçekleştiriyor, bu işi de ampirik ve vahşi bir biçimde yapıyor. Biz yalnızca düş kurup, ara sıra eyleme geçiyoruz; Amerika ise akla gelecek her şeyden mantıksal, pragmatik sonuçlar elde ediyor. Bu anlamda saf ve ilkel; kavramların ironisini, baştan çıkarmanın ironisini bilmiyor, geleceği ya da yazgıyı alaya almayı bilmiyor, o her şeyi gerçekleştirir, somutlaştırır. Ütopyacı köktenciliğin karşısına dramatik bir biçimde somutlaştırılacak tek köktenciliği, ampirik köktenciliği çıkarır. Biz bir sürü şeyin sonucu üzerinde felsefe yürütürüz; ama bu şeyler burada sona ererler. Ülke toprağının bulunmadığı yer burasıdır (burada yalnızca çok geniş bir alan vardır); gerçek ve gerçekdışının son bulduğu yer burasıdır (burada bütün alanlar simülasyona açıktır). Demek ki bizim kültürümüzün sonunun ideal tipini burada aramak gerekir. Bizim saf bulduğumuz ya da kültür bakımından hiçe saydığımız, Amerikan yaşam biçimidir; bizim boş yere kehanetini yaptığımız değerlerimizin sona ermesini gösteren tam bir analitik tabloyu, ütopyanın coğrafi ve zihinsel boyutunun kendisine sağladığı kapsamda bize verecek olan işte bu yaşam biçimidir.

Peki ama bu gerçekleşmiş bir ütopya, başarılı olmuş bir devrim midir? Doğrusu, öyledir! "Başarılı" bir devrim ne olsun istiyorsunuz? Cennettir bu. Santa Barbara bir cennettir; Disneyland bir cennettir, ABD bir cennettir. Cennet olmasına cennet; ama belki de iç karartıcı, monoton ve yüzeysel. Ama yine de cennet. Başka bir cennet yok. Eğer yalnızca siyasal ve duygusal değil, aynı zamanda kavram-

* Burada Deleuze ve Guattari'nin "yersiz-yurtsuzlaşma" (*déterritorialisation*) kavramına gönderme var. (ç.n.)

sal ve kültürel düşlerinizden sonuçlar çıkarmayı kabul ediyorsanız, o zaman Amerika'ya bugün de bu Yeni Dünya'yı keşfetmiş olan kuşakların o aynı saf coşkusuyla bakmanız gerekir. Hatta Amerikalıların kendi başarıları, kendi barbarlıkları ve kendi güçleri karşısındaki coşkusuyla. Yoksa, hiçbir şey anlamıyorsunuz ve kendi tarihinizin sonundan bile hiçbir şey anlamayacaksınız demektir, çünkü Avrupa artık Avrupa'ya bakarak anlaşılamaz. ABD daha gizemli: *Amerikan gerçekliğinin gizi* bizim kurgularımızı, bizim yorumlarımızı aşıyor. Kendisine bir anlam ya da kimlik vermeye çalışmayan, ne aşkınlık ne de estetik kaygısı taşıyan ve özellikle bu yüzden binalarında tek büyük modern dikeyliği icat eden bir toplumun gizi. Bu binalar dikeylikte en görkemli şeyler ama yine de aşkınlığın kurallarına uymuyorlar, en olağanüstü mimari örnekleri bunlar ama yine de estetik kurallarına uymuyorlar; ultra modern, ultra işlevseller ama kurgusal olmayan ilkel ve vahşi bir yanları var: böyle bir kültür ya da kültürsüzlük bizim için bir giz.

İçedönüklük, düşünme, bir kavramın şemsiyesi altında anlamın çeşitli etkileri, bunlar bizim alışık olduğumuz şeyler. Ama, kavramından kopmuş, dışadönüklük ve bütün etkilerinin eşdeğerliliği içinde kendi kendine yayılmakta serbest nesne; bakın, bu gizemli bir şeydir. Dışadönüklük bize göre bir gizdir; tıpkı Marx için metanın bir giz olması gibi: Modern dünyanın anlaşılmaz nesnesi; yalnızca dışadönük olduğu için gizemli; arı işlemi ve arı dolaşım içinde kendisini gerçekleştiren biçim (*hello* Karl!).

Bu anlamda bütün Amerika bizim için bir çöl. Burada kültür vahşi durumda: Gerçeğe tam bir uyarlamayla aklı ve bütün estetiği feda ediyor. Kuşkusuz bu vahşiliği bakir topraklara doğru ilk merkezden uzaklaşma yüzünden; ama aynı zamanda elbette, yok ettiği Kızılderililerin isteği dışında kazandı. Ölen Kızılderili, görüntülerin ve tekniklerin

modernliğinde bile ilkel mekanizmaların gizemli kefili olarak kalmıştır. Amerikalıların yok ettiklerini sandıkları bu Kızılderililer belki de onların aşırı şiddetini yaymaktan başka bir şey yapmadılar. Amerikalılar çölleri otoyollarla açtılar, aştılar; ama gizemli bir etkileşim sonucu kentler, çölün yapısına ve rengine büründüler. Mekânı yok etmediler, yalnızca merkezini yok ederek (alabildiğine yayılabilir kentler böyledir) uçsuz bucaksız duruma getirdiler. Böylece gerçek bir kurgusal mekân açtılar... "Yaban düşünce"de* de doğal evren yoktur; ne insanın ne doğanın ne de tarihin aşkınlığı olmadığı gibi: Kültür her şeydir ya da hiçbir şey değildir; bu, sizin bakış açınıza göre değişir. Bu belirsizliğe modern simülasyonun doruk noktasında rastlanır. Orada da doğal evren yoktur ve bir çöl ile bir metropol arasındaki farkı anlayamazsınız. Ne Kızılderililer doğaya son derece yakındı ne de Amerikalılar doğadan son derece uzaklaşmıştır: Hem Kızılderililer hem de Amerikalılar doğanın bu ideal oluşunun iki yanındadırlar, kültürün iki yanında oldukları gibi; dolayısıyla doğaya ve kültüre aynı zamanda yabancıdırlar.

Burada kültür yok, kültürel söylem de yok. Ne bakanlık ne komisyonlar ne Devlet yardımı ne de yükselme var. Bütün Fransa'ya özgü kültür düşkünlüğü, o kültürel miras fetişizmi yok burada. Duygusal, üstelik bugün de devletçi ve koruyucu olan o kültürü yardıma çağırma yok burada.

Beaubourg** merkezi olamaz burada, İtalya'da da olamayacağı gibi (başka nedenlerle). Yalnızca merkezileştirme değil, ama geliştirilmiş bir kültür düşüncesi de, tanrıbilime dayalı ve kutsal bir din düşüncesi de yok. Ne kültürün kültürü ne dinin dini var. Daha çok, törelerin ve yaşam biçiminin icadına dayalı "antropolojik" kültürden söz etmek gerekir. Burada ilginç olan yalnızca bu kültürdür; tıpkı New

* Yazar burada C. Lévi-Strauss'un *Yaban Düşünce* adlı yapıtına gönderme yapıyor. (ç.n.)

** Paris'te çok amaçlı kültür, bilgi ve eğlence merkezi. Pompidou merkezi de denir. (ç.n.)

York'ta müzelerin değil, yalnızca sokakların ilginç olmaları gibi. Dansta, sinemada, romanda, kurguda, mimarlıkta bile özellikle Amerikan olan her şeyde vahşi bir yan, bizim burjuva kültürlerimizin parlaklığını, tumturağını, retoriğini, teatral niteliğini bilmeyen bir yan, kültürel seçkinlik renkleriyle süslenip püslenmemiş bir yan var.

Burada kültür biz Avrupalıların kutsal bir zihinsel alanda kullandığı, gazetelerde ve halkın zihninde özel bir yeri olan, tadı çok güzel, her derde iyi gelen bir ilaç değildir. Kültür mekân demektir, hız demektir, sinema ve teknoloji demektir. Bu kültür otantiktir, eğer herhangi bir şey için otantik denebiliyorsa. Ayrıca sinema, ayrıca hız, teknik değildir kültür (bizde bu katma, karışık, tarihe aykırı modernlik her yerde hissedilir). Amerika'da sinema gerçektir; çünkü tüm mekân, tüm yaşam biçimi sinemaya uygundur. İkisi arasında bizi üzen o kopukluk, bir soyutlama yok: Yaşam, sinemadır.

İşte bu yüzden sanat yapıtları ya da düzeyli gösteriler aramak bana her zaman sıkıcı ve yersiz gelmiştir. Bu bir kültürel etnik-merkezcilik belirtisidir. Özgün olan kültürsüzlük ise, o zaman kültürsüzlüğü yakalamak gerekir. Beğeni sözcüğünün bir anlamı varsa o zaman bu sözcük bize estetik taleplerimizi bunlarla ilgisi olmayan yerlere taşımamamızı buyurur. Amerikalılar bizim Roma manastırlarımızı New York Cloyster'ına taşırlarsa, onların bu hatalarını affetmeyiz: Ama kendi kültürel değerlerimizi Amerika'ya taşıyarak, aynı hatayı işlemeyelim. Böyle bir karışıklığa hakkımız yok. Onların ise buna bir bakıma hakları var. Çünkü bol mekânları var ve onların mekânı bütün diğerlerinin yansımasıdır. Paul Getty Malibu'da, Büyük Okyanus kıyılarında Pompei stili bir villada Rembrandt'ın, empresyonistlerin yapıtlarını ve Yunan heykellerini topladığında, Amerikan mantığı içindedir, Disneyland'ın arı barok mantığı içindedir; özgündür; bu hayran olunacak bir kinizmdir,

saflıktır; *kitsch*'dir, istemeyerek yapılan bir mizah örneğidir; zırvalığıyla şaşırtan bir şeydir. Oysa estetiğin ve onun soylu değerlerinin böyle *kitsch* ve hiper-gerçeklik içinde yok olmaları çok çekici, büyüleyicidir, tıpkı tarihin ve gerçeğin televizyon içinde yok olması gibi. İşte değerlerin bu vahşi pragmatizminden bir miktar zevk almak gerekir. Aklınızda yalnızca hayali müzenizi, yüksek kültür değerlerini tutuyorsanız, asıl önemli olan noktayı kaçırırsınız (bu nokta da tamı tamına asıl önemli olmayan noktadır).

Televizyonda filmleri kesen reklamlar kuşkusuz toplum ahlakına hakarettir; ama reklam televizyon yapımlarının çoğunun hiçbir zaman "estetik" düzeye bile ulaşamadıklarını ve bu yapımların aslında reklamla aynı düzeyde olduklarını gösteriyor. Filmlerin çoğu, sırf kötü olanları değil, aynı günlük duygusal konuları işliyor: Arabalar, telefonlar, psikoloji, makyaj; yaşam biçiminin arı ve basit bir örneklendirilmesi. Reklamın başka bir şey yaptığı yok: Yaşam biçimini görüntüyle göklere çıkarıyor, onu gerçek bir entegre devre durumuna getiriyor. Televizyonda tüm olup bitenler, ayrım gözetmeden, düşük kalorili hatta hiç kalorisiz bir rejim oluşturuyor; öyleyse reklamlardan şikâyet etmek niye? Hiçliğiyle, önemsizliğiyle, daha çok çevresinin kültür düzeyini yükseltiyor reklam.

Bayağılık, kültürsüzlük, kabalık burada Avrupa'dakiyle aynı anlamı taşımıyor. Yoksa yalnızca bir Avrupalı sayıklaması, gerçekdışı bir Amerika'ya duyulan hayranlık mı? Amerikalılar belki de yalnızca kabalar, ben de yalnızca bu üst-kabalığı düşlüyorum? *Who knows?* (kim bilir?) Şu ünlü bahsi burada yinelemeyi çok istiyorum: Eğer haksızsam, bu size bir şey kaybettirmez; eğer haklıysam hepsini kazanırsınız. Gerçek şu ki bize Avrupa'da kabul edilemez gibi görünen belli bir bayağılık, belli bir kabalık burada bize kabul edilebilir olmaktan da öte büyüleyici, çok çekici görünüyor. Yine gerçek şu ki yabancılaşma, konformizm, tekdüzelik

ve insanlıktan uzaklaştırmayla ilgili bütün incelemelerimiz kendiliklerinden sonuçsuz kalıyor; Amerika'ya göre kabalaşan, bu incelemelerimiz.

Neden şöyle bir metin (G. Faye'in) hem gerçek hem de kesinlikle yanlış? "California kendini zamanımızın tam bir miti olarak benimsetiyor... Birçok ırkın bir arada oluşu, hegemonya kurmuş teknoloji, psi-narsisizm, kentlerdeki suçluluk ve görsel-işitsel doyum: Süper Amerika, California, otantik Avrupa'nın kesin antitezi olarak kendini benimsetiyor... Hollywood'dan disco-pap'a (rock-sirop) *E.T.*'den* *Yıldızlar Savaşı*'na, kampüslerdeki sözde başkaldırı kaşıntılarından Carl Sagan'ın çılgınlıklarına, Silicon Valley'in yeni bilinircilerinden (neo-gnostikler) *windsurf*ün mistiklerine, yeni Hintli gurulardan aerobik'e, joggingden demokrasi biçimi olarak psikanalize, psikanaliz biçimi olarak suçluluktan despotluk uygulaması televizyona, California taklidin ve otantik olmayanın evrensel yeri, cool Stalinciliğin tam bir sentezi olarak durmaktadır. *Histerik* toprak, gurbetçilerin odak noktası California; tarihi olmayan, olayı olmayan bir yer, ama aynı zamanda sürekli kaynaşmanın, modanın kesintisiz ritminin, yani hareketsizlik içindeki titreşimin, her an deprem tehlikesi olduğu için saplantı haline getirilmiş titreşimlerin yeri.

"California hiçbir şey icat etmemiş, her şeyi Avrupa'dan almış ve aldığı her şeyi Avrupa'ya biçimi bozulmuş, anlamını yitirmiş Disneyland'ın yaldızlarıyla kaplanmış durumda yeniden sunmuştur. Burası dünyanın tatlı kaçıklık merkezi, bizim dışkılarımızın ve dekadansımızın aynası, Amerikan hayranlığının sıcak bir varyantı olan bu California hastalığı bugün gençliğin içine dalga dalga yayılıyor ve AIDS'in zihinsel biçimi olarak kendini zorla kabul ettiriyor... Avrupalıların o devrimci iç daralmalarına karşı California şu bir sürü taklit şeyi ortaya koyuyor: Kuralsız kampüslerde bilimin pa-

* Extra Territorial. (ç.n.)

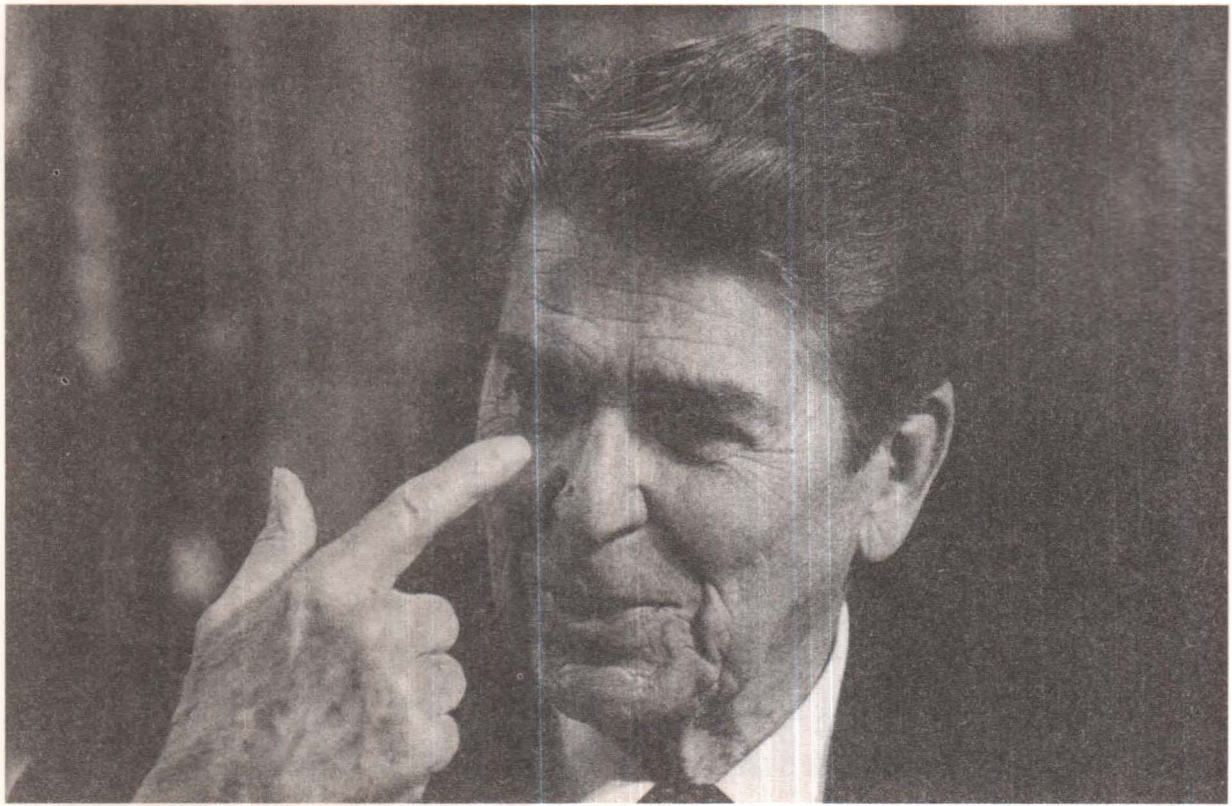
rodisi, Los Angeles'ın yığını içinde kent ve kentselliğin parodisi, Silicon Valley'de tekniğin parodisi, Sacramento'nun tatsız şaraplarıyla şarapçılığın parodisi, gurular ve mezheplerle dinin parodisi, *beach-boys*larla erotizmin parodisi, asitlerle uyuşturucunun parodisi, şehir kulüpleri 'Communities'la toplum yaşamından hoşlanmanın parodisi... California'nın doğası bile antik Akdeniz görünümlerinin Hollywood'vari bir parodisidir... Fazla mavi deniz(!?), fazla vahşi dağlar, fazla yumuşak ya da fazla sert iklim; büyüsü bozulmuş, tanrıların kaçıp gittiği, oturulmayan doğa: fazla parlak bir güneşin altında sıkıcı bir toprak ve ölümümüzün devinimsiz, ifadesiz kalmış yüzü; çünkü Avrupa kuşkusuz bronzlaşmış durumda, gülümser durumda, tatil güneşinin altında derisi hafif kızarmış durumda ölecektir."

Bu metinde her şey gerçek (elbette isterseniz) çünkü metnin kendisi California hakkında lütfedip yürüttüğü basmakalıp histerik düşünceleri tıpatıp yansıtıyor. Bu sözlerde herhalde nesnesi için belli bir hayranlık gizli. Aynı sözcüklerle söylediklerinin tam tersi söylenebilirse, o zaman bu kesinlikle G. Faye'in kendisinin bu ters çevirmeyi becerememiş olduğu anlamına gelir. G. Faye bu anlamsızlığın, bu anlamsızlıktaki "tatlı kaçıklığın" betimlediği bu klimalı cehennemin aşırılığında olayların nasıl ters döndüğünü kavramamış. İçinde tam olarak bütün bir evrenin kendi sınırına dayandığı, kendi "histerik" parodisiyle karşı karşıya bulunduğu bu marjinal aşkınlığa meydan okumayı kavramamış: Peki neden olmasın? Neden Los Angeles bir kentin parodisi olmasın? Neden Silicon Valley tekniğin bir parodisi olmasın? Neden burada toplum yaşamından hoşlanmanın, erotizmin ve uyuşturucunun hatta denizin (fazla mavi!) ve güneşin (fazla parlak!) parodisi olamasın? Müzelerin ve kültürün parodisi de cabası. Kuşkusuz bütün bunlar gerçek değil, parodi! Eğer bütün bu değerler taklit edilmeyi kaldıramıyorlarsa, demek ki artık bunlar önem taşımıyorlar. Evet,

California (ve onunla birlikte Amerika) bizim dekadansımızın aynasıdır ama California'nın kendisi hiç de dekadan değil; hiper-gerçek bir canlılık içinde, taklidin bütün gücüne sahip. "Burası otantik olmayanın dünya çapında merkezi"; elbette California'yı özgün ve güçlü yapan da bu. Taklidin gücünün bu artışını burada rahatça hissediyorsunuz. Ama G. Faye acaba buraya hiç geldi mi? Geldiyse, Avrupa'nın anahtarının onun geçmiş tarihinde değil, Yeni Dünya denen bu taklitçi ve çılgın bilimkurgunun elinde olduğunu bilmesi gerekirdi. Amerika'nın her ayrıntısının iğrenç ya da anlamsız olabildiğini görmüyor; imgelememizi aşan, bütündür; aynı şekilde, betimlemesindeki her ayrıntı doğru olabilir, ama budalalığın sınırlarını aşan bütündür.

Amerika'da yeni olan, ilk düzey (ilkel ve vahşi) ile üçüncü tipin (salt taklit) çarpışmasıdır. İkinci derece yoktur. Her zaman ikinci düzeye, kendine geri dönmeye, kendini yansıtmaya, mutsuz bir bilince ayrıcalık tanıyan bizler için kavranılması güç bir durum bu. Ancak Amerika'yla ilgili hiçbir görüş, şu terslik dışında geçerli sayılamaz: Disneyland, evet burada otantik olan Disneyland'dır! Sinema, televizyon; işte gerçek olan bunlardır! *Freeways, safeways, skylines*ler, hız çölleri; İşte Amerika bunlardır; yoksa müzeler, kiliseler, kültür değil... Bu ülkeye karşı hak ettiği hayranlığı gösterelim ve gözlerimizi kendi geleneklerimizin gülünçlüğüne doğru çevirelim; yolculuğun yararlı ve zevkli yanı işte budur. Amerika'yı görmek ve hissetmek için en azından bir an *downtown*ın (kent merkezi) vahşi ormanında, Painted Desert'te ya da bir *freeway*in (otoyolun) dönemecinde Avrupa'nın yok olduğunu hissetmiş olmanız gerekir. En azından bir an kendi kendinize şu soruyu sormuş olmanız gerekir: "Nasıl Avrupalı olunabilir?"

Gücün Sonu mu?

Fotoğraf: Judy Sloan, Gamma Liaison

ABD'de 50'li yıllar, özlemi her zaman duyulabilen en güçlü dönemdir (*When the things were going on*):* Gücün neden olduğu esrime yılları, gücün gücünü gösterdiği yıllardır bunlar. 70'li yıllarda ise güç hâlâ yerindedir ama büyü bozulmuştur. Dönem uçarılık dönemidir (savaş, seks, Manson, Woodstock). Bugüne gelince, orji sona ermiştir. Amerika da herkes gibi yumuşak bir dünya düzeni, yumuşak bir dünya durumu içinde. Bu da gücün güçsüzlüğü demektir.

Ancak, Amerika'nın artık dünya gücünün tekelci merkezi olmaması onun bu gücü yitirdiği anlamına gelmez; bunun nedeni yalnızca o merkezin artık var olmamasıdır.

---

* İşler yolundayken. (ç.n.)

ABD daha çok, herkesin sözünü ettiği bir hayali gücün yörüngesi durumuna geldi. Rekabet, hegemonya ve "emperyalizm" açısından kuşkusuz bir hayli puan kaybettiler, ama büyüme rakamı açısından kazançlı çıktılar: Doların bir ekonomik üstünlükle ortak yanı olmayan anlaşılmaz, ama yine de büyüleyici yükselişine bakınız; New York'un o masalsı büyük başarısına ve neden olmasın, *Dallas* dizisinin dünya çapında başarısına bakınız. Amerika, özel efekt olarak, bugün hâlâ siyasal ya da kültürel gücün sahibidir.

Bütün Amerika Reagan'ın imgesinde Californialı oldu. Eski oyuncu, eski California Valisi Reagan, Batı'nın yapay cennetlerinin sinemaya özgü mutlu, dışadönük ve tanıtımcı görüşünü bütün Amerika çapında yaydı. O ilk gerçekleşmiş Amerikan ütopya anlaşmasını yineleyerek, rahatlığa, kolaylığa karşı bir tür şantaj sistemi kurdu; çünkü Tocqueville'in betimlediği ideal birleşme bozulmuş gibi görünüyor: Amerikalılar kişisel çıkara verdikleri derin anlamı korumuşlarsa da, girişimlerine kolektif olarak verilebilecek anlamı korumuş gibi görünmüyorlar. İşte bugünkü bunalım buradan ileri geliyor. Bu bunalım derin ve gerçektir; kolektif bir düşüncenin, davranışları sanki kendiliğinden yönlendirebilecek ve güçlerin ideal bir bileşkesi olarak ortaya çıkabilecek bir değerin yeniden saygınlığına kavuşmasına doğru yöneliyor. Burada Reagan'ın ilk Amerikan sahnesini aldatıcı bir görünüm altında yeniden canlandırma çabasının başarısı söz konusudur. "*America is back again*".* Vietnam Savaşı yüzünden zayıf düşen Amerikalılar görkemli bir gözbağcılıkla kolay yaşamanın rahatlığına sığındılar. Vietnam Savaşı onlar için bir çizgi filmde küçük yeşil adamların baskın yapmaları kadar anlaşılmaz bir şeydi; zaten bu savaşı, aynı biçimde, uzaktan, televizyona çekilmiş bir savaş filmi gibi, dünyanın kendilerini suçladığı-

* Amerika yeniden geri dönmüştür. (ç.n.)

nı anlamadan ve iyiliğin gerçekleşmiş ütopyası durumunda oldukları için, yalnızca komünizm denen Kötülüğün gerçekleşmiş ütopyasının karşılarında bulunduğunu düşünerek yaptılar. Bu da tamı tamına California'ya özgü çünkü gerçekte California'da her zaman güneş yok; çoğu zaman güneşle birlikte sis var ya da Los Angeles'ta güneşle birlikte smog (hava kirliliği) görülüyor. Ama yine de California'yla ilgili unutamadığınız güneşli bir anınız oluyor, güneşli bir ekran anısı. İşte Reagan ılgımı böyle.

Amerikalılar başka ülke halkları gibi yöneticilerinin değerliliğine, hatta iktidarın gerçekliğine inanıp inanmadıklarını kendi kendilerine sormaya meraklı değiller; çünkü bu başlarına iş açabilir. İnançlarının kötüye kullanılmaması koşuluyla, sanki buna inanıyorlarmış gibi yapmayı yeğliyorlar. Yönetmek, bugün, kabul edilebilir güvenirlik işaretleri vermek anlamına geliyor. Tıpkı reklamcılıkta olduğu gibi. Sonuçta aynı etki elde ediliyor; politik ya da tanıtımla ilgili, ne olursa olsun, bir senaryoyu izleme. Reagan'ın senaryosu hem politik hem de tanıtımla ilgili ve başarılı bir senaryo.

Her şey jenerikte. Toplum tam bir şirkete dönüştüğü için, her şey sanki performansla ve işle ilgili bir özetin, bir sinopsisin içinde; yöneticileri tanıtım *look*unun bütün göstergelerini üretmek zorundalar. En ufak bir zayıflık bağışlanamaz, çünkü bütün ulus bu yüzden küçülebilir. Hastalık da bu *look*un bir parçası olabilir, örneğin Reagan'ın kanseri gibi. Buna karşılık, siyasal zayıflıkların ya da budalalığın önemi yoktur. Yalnızca imaja bakıp karar verilir.

Simülasyon üstünde bu uzlaşma, düşünüldüğünden çok daha az sağlam temele dayanır; çünkü siyasal hakikatin sınavına çok daha az açıktır. Bizim bütün modern hükümetlerimiz, kamuoyunun tanıtım yoluyla denetim altına alınmasını bir tür siyasal üst istikrara borçludur. Zayıflık-

lar, skandallar, başarısızlıklar artık felakete neden olmuyor. Önemli olan, güvenilir kılınmaları ve halkın bu yönde harcanan çabaya karşı duyarlı kılınmasıdır. Hükümetlerin "tanıtım" dokunulmazlığı, büyük temizleme tozu markalarının tanıtım dokunulmazlığına benziyor.

Artık bütün ülkelerde, yöneticilerin eskiden mahvolmalarına neden olan yanlışlıkları ciddiye alınmıyor ve herkes bugün aldırmazlıkla taklit bir hükümet ve uzlaşma sistemi içinde bu yanlışlıkları rahatça kabul ediyor. Halk artık liderleriyle gurur duymuyor, onlar da kararlarından gurur duymuyor. Tanıtıma güveni yeniden kurmak için en ufak bir göz boyama yeterli. Örneğin Lübnan'da üç yüz kişinin ölümünden sonra Graneda operasyonu. Rizikosuz senaryo, hesaplı mizansen, yapay olay, garantili başarı. Zaten her ikisi de; gerek Lübnan gerek Graneda olayı, aynı siyasal gerçekdışılığın kanıtı: Terörist bir eylem olan birincisinin kontrolü tamamen olanaksızdı; ikincisi ise tamamen hileliydi ve yeterince kontrol altındaydı. Ne biri ne öteki yönetim sanatı açısından anlam taşıyordu; ikisi de boşunaydı; bu da bugünün politika sahnesini tanımlıyor.

Yeni Reagan kuşağında aynı kendi kendini tanıtım, aynı inandırıcılık arayışı, aynı jenerik kültürü var. Dinamik, mutlu ya da daha çok, dinamizm yaratıcı, mutluluk yayıcı. Bu kuşak için ne mutluluk yeni bir düşünce, ne başarı güç verici bir düşünce; çünkü bu kuşak bütün bunlara daha önce sahip olmuş. Öyleyse bunlar artık mutluluk ve başarı militanı değil, mutluluk ve başarı sempatizanları. 60/70'li yıllardan gelen, ancak bu çılgın yılların her türlü nostaljisinden, vicdan rahatsızlığından, hatta bilinçaltından kurtulmuş bir kuşak. Sanki bir estetik ameliyatla marjinalliğin son izleri kaybolmuş; yüzü yeni, tırnakları yeni; sinir hücreleri parlatılmış; karmakarışık bir yazılım. Ne tutkuyla ne baskı gücüyle dav-

ranan; ama tam olarak dikkatini kendi üstünde toplamış, işi pek kâr ya da prestij nedeniyle değil de sanki bir tür teknik performans ya da gösteri nedeniyle seven bir kuşak. Her yerde medyanın, tanıtımın, bilgi-işlemin çevresinde dönüp duruyor. Bu insanlar artık iş dünyasının devleri değil, gösteri dünyasının süprüntüleri, çünkü iş dünyası da gösteri dünyasına dönüştü. *Clean and perfect.** Yuppy'ler. Bu sözcükte bile bu yeni koşullara uymanın sevinci yankılanıyor. Bir önceki kuşağa göre, bunlarda çok üzücü bir değişim olmadı; yalnızca bir kesip atma, bir bellek yitimi, bir aklama; çok çarpıcı bir olaydan sonra ortaya çıkan biraz gerçekdışı bir unutma söz konusu. Yuppy'ler başkaldırının dönekleri değiller; bunlar kendinden emin, bağışlanmış, aklanmış, performans dünyasında rahatlıkla gelişen, değişiklik ve promosyon (her şeyde promosyon: ürünlerde, insanlarda, araştırmada, meslekler-de, yaşam biçiminde!) amacından başka her amaca karşı zihnen kayıtsız bir yeni ırk. 60/70'li yılların orjisinin yerini değişken ve düş kırıklığına uğramış bir seçkin topluluğa bırakacağı sanılabilirdi; ama böyle olmadı: Bu seçkin topluluk en azından, kendi tanıtımını yaparken, kendini değişken ve coşkulu olarak görmek istiyor. Bu coşku çok yumuşaktır: Bu seçkin topluluk ister iş yaşamına ister politikaya ya da bilgi-işleme atılsın, coşkusunu yitirmiyor, kendisini rahatlık içinde işe hazırmış gibi gösteriyor. Sloganı şöyle olabilir:

YOU CAN'T HAVE YOUR MONEY AND SPEND IT TOO!
YOU CAN'T HAVE YOUR CAKE AND EAT IT TOO!
YOU CAN'T EAT YOUR WIFE AND FUCK IT TOO!
YOU CAN'T LIVE AND HAVE YOUR LIVING TOO!**

---

* Temiz ve mükemmel. (ç.n.)

** Paranızı hem biriktirip hem de harcayamazsınız!
Pastanızı hem saklayıp hem de yiyemezsiniz!
Karınızı hem yiyip hem de düzemezsiniz!
Hem yaşayıp hem de geçinemezsiniz! (ç.n.)

Ancak bu rahatlık acımasızdır. Mantığı acımasızdır. Eğer ütopya gerçekleşmişse, mutsuzluk yok demektir; yoksullar artık inandırıcı değildir. Eğer Amerika dirilmişse, o zaman Kızılderililerin toptan öldürülmeleri gerçekleşmemiş, Vietnam Savaşı olmamış demektir. Reagan zengin çiftlik sahipleriyle ya da Batı'nın üreticileriyle sık sık bir araya gelirken, hiçbir zaman ne yoksulların varlığından kuşkulanmış hatta ne de bunlara en ufak bir ilgi göstermiştir. O yalnızca ulus çapında, hatta bütün dünya çapında yaydığı zenginliğin gerçekliğini, güç sözcüğünü gereksiz yere yinelemeyi bilir. Yoksullar unutulmaya, yüzüstü bırakılmaya, açıkçası yok olmaya adanacaklardır. Bu *must exit** mantığıdır. *Poor people must exit.*** Zenginliğin, üretkenliğin ültimatomu bu insanları haritadan siliyor. Haklı olarak; çünkü konsensüsü bozmaktan hoşlanmıyor bu insanlar.

Yoksulluk son zamanlara kadar acısı dindirilip, yardımlarla sosyalizasyon yörüngesi içinde olduğu gibi tutuluyordu; şimdi bütün bunlar tanrı buyruğuna (başkanın buyruğuna) kalmış. Sanki Kıyamet Günü çoktan gelip geçmiş gibi. İyiler erdemli bulunmuş, ötekiler atılmış. İyi niyetin sonu, vicdan rahatsızlığının sonu. Kötü anılan Üçüncü Dünya silindi. Zenginlerde vicdan rahatsızlığına neden olmaktan başka bir işe yaramadı ve onu kurtarmak için harcanan çabalar boşa gitti. Bitti bu iş. Yaşasın Dördüncü Dünya. Bu dünyaya şöyle deniyor: "Ütopya gerçekleşti, buna katılmamış olanlar yok olsunlar." Artık yüzeye çıkmaya hakkı olmayan, *disenfranchised* (haklarından yoksun bırakılmış), artık sesi çıkmayan, unutulmaya adanmış, fırlatılan ve gidip ikinci sınıf bir yazgıyla geberecek bir dünya bu.

Disenfranchising (haklarından yoksun bırakılma).

İnsan, haklarını teker teker yitiriyor; önce işini, ardından arabasını. Artık *driver's license*sınız (sürücü belgeniz)

* Zorunlu çıkış. (ç.n.)
** Yoksul halk çıkmak zorundadır. (ç.n.)

yoktur, kimliğiniz yoktur. Halkın büyük kesimi böylece unutuluyor, tam olarak yüzüstü bırakılıyor. Özgür kılma tarihsel bir olay oldu. Toprak köleleri ve öteki köleler özgürlüklerine kavuştu, Üçüncü Dünya sömürgelikten kurtuldu; bizim toplumlarımızda da bugün her yerde çeşitli sosyal ve siyasal haklar kazanıldı; çalışma ve oy hakkı, cinsel özgürlük, kadın hakları, mahkûmların, homoseksüellerin elde ettikleri haklar gibi. Dünya neredeyse tamamen özgürleşmiştir; artık uğruna savaşılacak bir şey kalmamıştır. Ama aynı zamanda bütün sosyal grupların içi boşalıyor (bireylerin de), bunlar dışlanıyor. Toplum bunları unuttu; bunlar da şimdi kendilerini unutuyor. Yok olmaya, istatistiklerden silinmeye adanmış bu zombi'ler alan dışına düşüyor, bunları hiç kimse hesaba katmıyor. Burası Dördüncü Dünya'dır. Modern toplumlarımızın bütün sektörleri, bütün Üçüncü Dünya ülkeleri Dördüncü Dünya'nın bu ıssız bölgesine düşüyor. Ama Üçüncü Dünya'nın hâlâ bir politik anlam taşımasına karşın (bu, dünya çapında büyük bir başarısızlık olmuş olsa da), Dördüncü Dünya böyle bir anlam taşımıyor; o politikanın ötesinde bir dünya; *bizim toplumlarımızın politik çıkar gütmemelerinin, ileri toplumlarımızın sosyal çıkar gütmemelerinin sonucudur*; özellikle iletişim toplumlarımızın aforoz edilmelerinin sonucudur. Bu dünya çapında geçerlidir. Ancak dünya kahve fiyatlarını düşürmemek için lokomotiflerde yakılan binlerce ton kahveyle kıyaslanabilir. Ya da ilkel kavimlerde; fazla sayılarak, bir peygamber tarafından, yabansıçanı gibi, okyanusa doğru götürülüp orada ölüme bırakılan gruplarla kıyaslanabilir. Devletlerin politikası da olumsuz oluyor; artık pek o kadar sosyalleştirmeyi, bütünleştirmeyi, yeni haklar yaratmayı amaçlamıyor. Bu sosyalleştirme, katılım görüntüsü arkasında sosyalleştirmeyi ortadan kaldırıyor, hakları elden alıyor, dışarı atıyor. Sosyal düzen, karşılıklı ekonomik ilişkiler, teknoloji, sivri gruplar üstüne kuruluyor ve böylece güçlenen bu düzen bü-

tün alanların gücünü ortadan kaldırıyor, bu alanlar rezerv durumuna geliyorlar, hatta rezerv durumuna bile gelemiyorlar: Yeni yoksullar için yeni çöllere, döküntü yerlerine, boş arazilere dönüşüyorlar, tıpkı atom santrallarının ya da otoyolların çevresindeki arazinin çölleşmesi gibi. Bunları kurtarmak için hiçbir şey yapılmayacaktır, belki de yapılacak bir şey yoktur; çünkü kölelikten kurtulma, özgürleşme, gelişme daha önce olup bitmiştir. Demek ki burada gelecek bir devrimin öğelerini oluşturan hiçbir şey yoktur; burada gördüğümüz bir güç orjisinin ve bu gelişmeye bağlı olarak dünyanın geri dönülemez biçimde yoğunlaşmasının değişmez sonuçlarıdır. Bütün sorun şuradadır: Acaba gitgide çoğalan bu haklardan yoksun bırakılma sonucunda nasıl bir durum ortaya çıkacak (Reagan ve Theatcher döneminde şimdiden sert bir biçim alıyor bu yoksun bırakılma)?

Reagan'ın popüler olması insanı düşündürüyor. Ama kendisine ne tip bir güven duyulduğunu belirlemek gerek. Gerçek olmayacak kadar tuhaf bir şey bu: Nasıl oluyor da bütün savunmalar onun karşısında düşüyor? Nasıl oluyor da hiçbir yanlış adımı, hiçbir başarısızlığı onun saygınlığına zarar vermiyor ve bu saygınlık böylece paradoksal bir biçimde güçleniyor (bu da işleri ters giden bizim Fransız yöneticileri kudurtuyor: Ne kadar çaba ve iyi niyet gösterseler, saygınlıkları o ölçüde azalıyor)? Ancak Reagan'a gösterilen güven, özellikle paradoksal bir güven. Gerçek uyku ile paradoksal uykuyu birbirinden ayırmak gerektiği gibi gerçek güven ile paradoksal güveni de birbirinden ayırmak gerekir. Gerçek güven bir adama ya da bir lidere nitelikleri ve başarısı dolayısıyla gösterilir. Paradoksal güven ise birisine *başarısızlığı ya da niteliksizliği* dolayısıyla gösterilen güvendir. Bunun ilk örneği kehanetin başarısızlığıdır ki bu Mesihçilik ve milena-

rizm* akımlarının tarihinde çok iyi bilinen bir süreçtir; bu sürecin sonunda grup, liderinden vazgeçip dağılacak yerde, tersine onun çevresinde yeniden toplanıp dinsel, mezheplerle ya da kiliseyle ilgili kurumlar yaratıyor; amacı inancı pekiştirmektir. Enerjilerini kehanetin başarısızlığından aldıkları ölçüde sağlam kurumlar. Bu "katma" güven, başarısızlığın yadsınmasından kaynaklandığı için hiç sarsılmaz. İşte, Reagan'ın inandırıcılığını sağlayan şaşırtıcı ortam aşağı yukarı budur. Bu ortam Amerikan kehanetinin, dünya gücüyle birleşmiş, gerçekleşmiş ütopyanın büyük umudunun boşa çıktığını, tarihi sözde iki yüzyıl taçlandıracak bu hayali başarının bir yanıyla tamı tamına başarısızlığa uğradığını ve Reagan'ın da kendi kehanetinin tutmamasının meyvesi olduğunu düşünmeye zorluyor insanı. Reagan'la birlikte, vaktiyle etkiliyken şimdi idealleşip hayali duruma gelen bir değerler sistemi oluşmuştur. Bu Amerikalılara bile hayali gelen Amerika imajıdır ve Amerika'nın onuru kuşkusuz adamakıllı tehlikeye düşmüştür. Doğal, içten gelen bir güvenin paradoksal bir güvene ve gerçekleşmiş bir ütopyanın hayali bir abartmaya böyle dönüşü bana kesin bir dönüm noktası gibi görünüyor. Ama, elbette iş bu kadar da basit değil. Amerika imajının Amerikalıların gözünde bile adamakıllı değiştiğini söylemedik. Reagan dönemindeki bu yön değiştirmenin beklenmedik bir gelişmeden başka bir şey olduğunu da söylemedik. *Who knows?* (kim bilir?) Bugün bir süreçle bir süreç taklidi arasında, bir uçuşla bir uçuş taklidi arasında bir karara varmakla, bunları birbirinden ayırmakta aynı güçlük var. Amerika'da bu karar verilemez durum dönemine girmiştir: Gerçekten güçlü müdür yoksa kendini güçlüymüş gibi mi gösteriyor?

Reagan bugünkü Amerikan toplumunun, gücün bütün gerçek özelliklerini taşıdıktan sonra sanki yüzüne estetik

* Kıyametten önce bin yıllık barış ve mutluluk dönemi süresine inananların doktrini. (ç.n.)

ameliyatı yaptırma aşamasına gelmiş bir toplumun sembolü sayılabilir mi? Bir başka varsayım da şu olabilir: Amerika bugün artık eski Amerika değildir; ama yoluna devam ediyor, gücü histerezis sürecine girmiştir: Histerezis şu demektir: Atalet içinde gelişmeyi sürdüren bir şeyin süreci; neden ortadan kalktığı halde sonucu süren bir etkinliğin süreci. Bu anlamda bir tarih histerezisinden, bir sosyalizm histerezisinden vb söz edilebilir. Kazanılmış bir hızla ya da bir ataletle devinen bir cisim gibi ya da denge gücüyle ayakta durabilen bilincini yitirmiş bir insan gibi etkinliğini sürdürüyor. Ya da daha tuhaf bir biçimde: Jarry'nin* *Le Surmâle* adlı yapıtındaki bisikletçiler, uçsuz bucaksız Sibirya'yı boydan boya geçerken pedal çevire çevire ölen, ancak yine de ölü katılığını itici güce dönüştürdükleri için, pedal çevirmeyi ve o Büyük Makine'yi yürütmeyi sürdüren bisikletçiler gibi. Olağanüstü bir kurgu: Ölüler belki de makineyi dirilerden daha iyi hızlandırıp döndürebilir; *çünkü artık sorunları* yoktur. Amerika Jarry'nin o on pedallı (beş kişilik) bisikletine mi benziyor? Ama burada da Amerikan makinesinde cereyan kesilmesi ya da bir büyü bozulması olduğu açık gibi görünüyorsa da bunun mekanizmalarda bir güçten düşmeden ya da aşırı bir soğumadan ileri geldiğini kim söyleyebilir?

Amerika, kuşkusuz büyük düşüncelerin nekahet dönemine girmesinden ve tarihsel tutkuların azalmasından Avrupa'ya kıyasla daha az acı çekiyor; çünkü bunlar onun gelişmesi için devindirici güç oluşturmuyor. Buna karşılık, kendisinin gücünü kabul etmeyen ideolojilerin ortadan kalkmasından, kendisine karşı olan her şeyin zayıflamasından acı çekmekte. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yirmi yıllık sürede daha güçlü olmuşsa, kendisine karşı olan düşünceler ve tutkular da daha güçlüydü. Amerikan sistemi şiddetle eleştirilebilirdi (hatta 60/70'li yıllarda bu eleştiri

* Alfred Jarry, Fransız yazar (1873-1907). (ç.n.)

içeriden gelebilirdi). Bugün Amerika'nın artık aynı hegemonyası yok ve aynı tekeli de uygulamıyorlar; ama Amerika bir bakıma benimsenmiştir ve kendisine karşı çıkılamaz. Vaktiyle bir güçtü; bugün, Çin'e kadar bütün dünyaya yayılan bir model oldu (iş, pazar, hür teşebbüs, performans). Uluslararası stil, Amerikan stili oldu. Artık hiçbir şey gerçekten Amerika'ya karşı çıkmıyor, saldırgan dış çevreler sindirildi (Çin, Küba, Vietnam), büyük antikapitalist ideolojinin içi boşaldı. Kısacası dünyada ABD hakkında bu ülkede Reagan hakkında oluşan konsensüsün etkisinin aynısı oluşuyor. İnandırıcılık, tanıtım etkisi, potansiyel hasmın savunma mekanizmalarını yitirmesi. Reagan için olay şöyle gelişti: Yavaş yavaş, özel bir siyasal deha sahibi midir diye düşünülmeksizin, artık ona karşı ve onun önünde hiçbir şey olmaz oldu. Sevgi gösterisinde konsensüs; karşıt öğelerin ve marjların silinmesinde konsensüs. Politik dekadans, tanıtımda büyüklük. Bu, ABD için dünya çapında aynı şey. Amerikan gücü özel bir dehadan esinlenip ortaya çıkmışa benzemiyor (bu güç ataletle, özel bir biçimde, boşta, başı kendi gücüyle belada olarak çalışıyor); buna karşılık Amerika kendini bir tür gösterişe, reklama kaptırmış. Bu ülkenin sanki dünyada Reagan'ın çevresindeki tanıtım kutuplaşmasına eşit, efsanevi ve tanıtım içeren bir gücü var. İşte böylece bu bir tür katma değerle, çok aşırı ve asılsız bir inandırıcılıkla bütün bir toplum kendisine reklam serumu verilerek dengede tutuluyor. Doların dünya piyasalarında bolluğu bunun simgesi ve en güzel örneğidir.

Bununla birlikte dış planda olduğu kadar iç siyasal planda da nazik bir üst-denge var. Çünkü sonunda, bu denge yalnızca her türlü gerçek alternatifin ve dayanma güçlerinin ve antikorların yok olmasından kaynaklanıyor. İşte Amerika'nın gerçek güç bunalımı, atalet yüzünden potansiyel bir durağanlaşma, boşlukta bir güç yükselişi bunalımı. Bu birçok bakımdan aşırı derecede korunmuş bir organiz-

mada bağışıklık mekanizmalarının yitimini andırıyor. İşte, kansere yakalanan Reagan bu yüzden bana şiirsel bir biçimde ironik görünüyor. Bu şekliyle kanser biraz bu şeffaf inandırıcılık gibi antikor üretmeyen, aşırı çalışma nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir bedenin kendini iyi hissetmesi gibi bir şey. Dünyanın en büyük gücünün lideri kansere yakalanmış ha! İktidar metastazların eline geçmiş! Uygarlığımızın iki kutbu burada birleşiyor. Başkanlık dokunulmazlığı kaldırılıyor; yakında sıra AIDS'te! Bu genel bir iç patlamanın başlangıcını belirtmeliydi. (Doğu blokunda uzun süredir siyasi iktidar kangren olmuş).

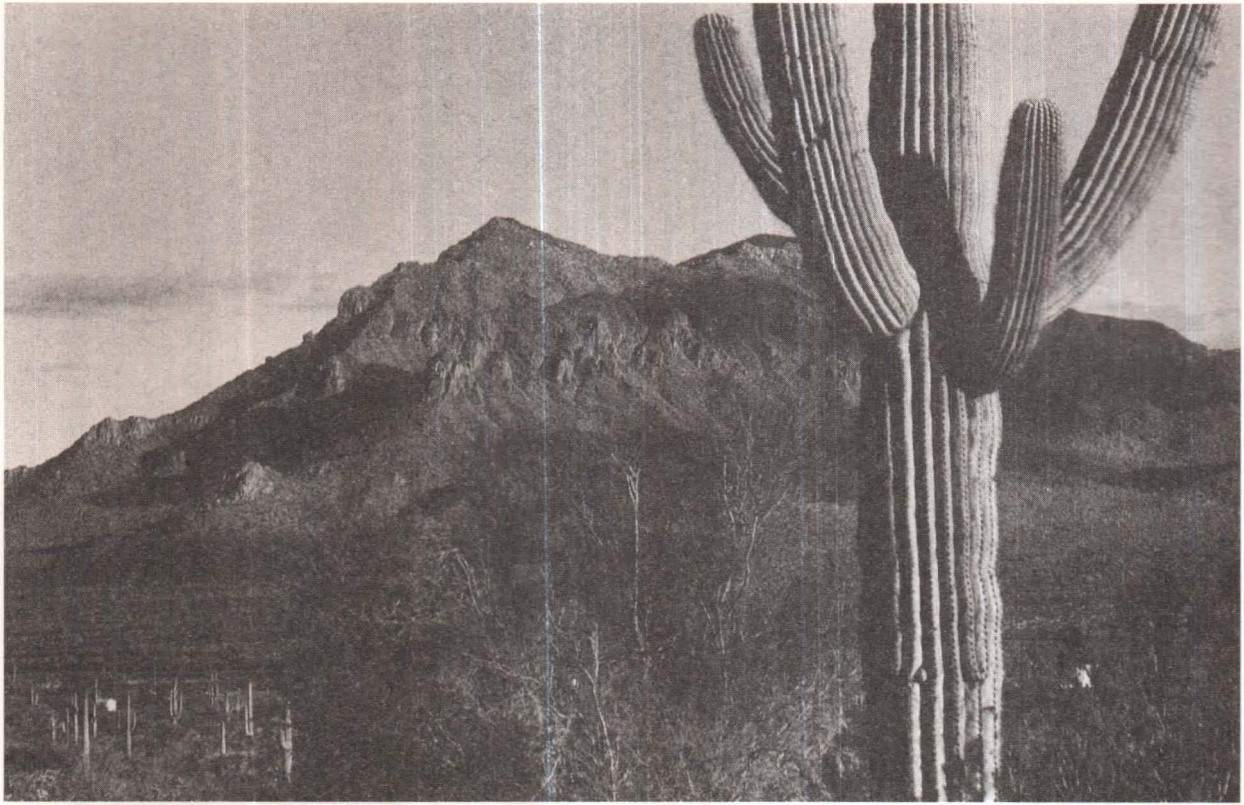
Ama biraz hızlı gidiyoruz; belki menopozdan söz etmek daha iyi olur. Kamuoyunda yatışma, 70'li yılların karışıklıklarından sonra yeniden genel bir toparlanma, her türlü "yeni sınır"ın kalkması, işlerin tutucu ve tanıtıma dayalı yönetimi; tutkusuz, geleceği düşünmeden performans, sertlik ve beden eğitimi, ticaret ve jogging, derin sarhoşluğun, orjinin son bulması, girişimin bir türlü natüralist ütopyasının ve ırkın biyososyolojik korunmasının geri getirilmesi; bütün bunlar gücün zaferinin yok olması ve menopozun o isterik rahatlığının başlaması anlamına gelmiyor mu? Yoksa, bir kez daha Reagan dönemi yalnızca geçici bir nekahet dönemi; depresyonu izleyen, ama başka sıçramaların önbelirtisi olan bir *revival* (canlanma) mı? Bununla birlikte herhangi bir "yeni sınır", herhangi bir "Kennedy felsefesi" bugün akıl almaz gibi görünüyor. Gerçekten Amerika'nın havasında adamakıllı değişmiş olan da bu; Reagan etkisi ulusun havasını boşalttı.

Ancak menopozun etkisi Amerika'ya özgü bir şey değil; bu etki bütün Batı demokrasilerinde duyulur ve zararları her yerde, politikada olduğu kadar kültürde de, ideolojik tutkularda olduğu kadar bireysel heyecanlarda da görülür. Üçüncü Çağa girişimizle birlikte Üçüncü Türden İlişkilerin olmasını umut etmekten başka bir şey kalmıyor bize (ne ya-

zık ki daha önce orta yaş bunalımını gördük; bu faşizmdi). Amerikan gerçekliğine gelince, yüzüne sanki estetik ameliyatı yapılmış olsa da hâlâ bir çapı, bir aşırı boyutu, aynı zamanda bozulmamış bir vahşiliği var. Bütün toplumlar eninde sonunda bir maske takarlar; neden bu Reagan'ın maskesi olmasın? Ama bozulmamış olarak kalan, burada başlangıçta bulunan şey: mekân ve kurgu ruhu.

Desert For Ever*

* Sonsuza kadar çöl. (ç.n.)

Fotoğraf: Chris Richardson

Günbatımları, bir saat süren dev gibi gökkuşakları. Burada mevsimlerin anlamı yok artık: Sabahleyin ilkyaz, öğleyin yaz ve geceleyin çölde hiçbir zaman kış olmasa da hava soğuk. Bir tür durdurulmuş sonsuzlukta günler her yıl yenileniyor; her gün böyle olacağı, her akşam tayfın bütün renklerini taşıyan gökkuşağının görüleceği garantisiyle. Bu tayfın içinde ışık bütün gün dağılmadan kaldıktan sonra, akşam da gözden kaybolmadan önce, kendisini oluşturan bütün nüanslara göre ayrışıyor. Bunlar rüzgârda Büyük Okyanus'un dalgalarının tepesinde tutuşan bir anlık gökkuşağının nüansları.

Bu iklimin hiç değişmeyen bir lütfudur; çılgınca zenginliği, yani insanların zenginliğini tamamlayan doğanın ayrıcalığı.

Bu ülke umutsuzdur. Burada çöpler bile temizdir, ticaret düzgün, trafik rahattır. Gizli, sütümsü, öldürücü-yaşamın böylesi bir sıvılığı, göstergelerin ve mesajların sıvılığı, bedenlerin ve arabaların böylesi bir akışkanlığı, saçların böylesi bir kumrallığı ve yumuşak teknolojilerin böylesi bir bolluğu burada Avrupalıya ölümü ve öldürmeyi, intihar motellerini, *orgy and cannibalismi* (orji ve yamyamlık) düşletiyor; okyanusun, ışığın eşsiz güzelliğini, yaşamın bu çılgınca rahatlığını, buradaki her şeyin aşırı gerçekliğini etkisiz duruma getirmek için.

Büyük Okyanus'ta California'yı ve onun katil, rezil güzelliğini yok edebilecek bir deprem kırığını, bir çöküntüyü düşleme buradan kaynaklanıyor; çünkü insanın canlıyken varolmanın güçlüğünün ötesine geçmesi, yalnızca gökyüzünün, yarların, surf'ün, çöllerin akışkanlığının içine, yalnızca mutluluk varsayımı içine girmesi dayanılır gibi değildir.

Ama depreme meydan okuma bile hâlâ yalnızca ölümle bir flört ve doğal güzelliklerin bir parçası, tıpkı hiper-gerçekçi yankısı daha önceki bir yaşamın gizli büyüsü ile burada sona eren tarih gibi ya da devrim kuramı gibi. Şiddetli ve tarihsel bir gerçeklikten geriye kalan tek şey, plajlarda denize karşı ve artık devrimci kitlelere değil, gökyüzüne ve engine Büyük Okyanus'un saydam tanrılarına seslenen, duvarlara çiziktirilmiş şu yazı:
LÜTFEN, DEVRİM.

Bununla birlikte, en büyük deniz üssünün, Amerika'nın dünya çapında egemenliğinin tam bir somut örneği ve dün-

yanın en büyük ateş gücü Büyük Okyanus 7. filosu üssünün bu küstah güzelliğin bir parçası olması önemsiz midir? Burada da Santa Ana'nın o güzelim büyüsünün dağları aşıp burada dört ya da beş gün kalan, sonra sisi dağıtıp toprağı kavuran, denizi ışıldatan ve sise alışık insanları ezip geçen o çöl rüzgârının estiği bu yerde, Santa Ana'nın en güzel şeyi plajda gecedir; insan geceleyin burada gündüz yıkanıyormuş gibi denize girer ve vampirler gibi ay ışığında yanar.

Bu ülke umutsuzdur.

Estetik ve anlam, kültür, zevk ve baştan çıkarma fanatikleri olan bizler için, yalnızca adamakıllı ahlaksal olana güzel gözüyle bakan, yalnızca doğa ile kültür arasındaki yiğitçe ayrımı ilginç, coşturucu bulan bizler için, eleştiri anlayışına ve aşkınlığın saygınlığına değişmez bir biçimde bağlı olan bizler için, anlamsızlığın hem çöllerde hem de kentlerde egemen o baş döndürücü büyüsünü keşfetmek zihinsel bir şok ve duyulmamış bir engel aşmadır. Tüm kültürün ortadan kaldırılmasından tat alınabildiğini keşfetmek ve aldırmazlığın kutsallaşmasıyla coşmak.

Size Amerikan çöllerinden ve kent olmayan kentlerinden söz ediyorum... Buralarda vaha yok, anıt yok, kayıp giden madensel manzaralar ve otoyollar. Her yerde: Los Angeles ya da Twenty Nine Palms'ta, Las Vegas ya da Borrego Springs'te...

Arzu yok, çöl var. Arzu hâlâ ağır bir doğallıkta; Avrupa'da arzunun ve can çekişen eleştirel bir kültürün kalıntılarıyla

besleniyoruz. Burada kentler, gezgin çöller gibi. Anıt yok, tarih yok: Her yerde gezgin çöllerin ve simülasyonun coşkusu. Birçok vadisi bulunan çorak toprakların bozulmamış sessizliği içinde de, bitmeyen ve aldırmaz kentlerin içinde de aynı vahşilik. Neden L. A., neden çöller bu kadar büyüleyici? Çünkü buralarda her türlü derinlik yok olmuş; parlak, devingen ve yüzeysel yansızlık; anlama ve derinliğe meydan okuma, doğaya ve kültüre meydan okuma, kökeni artık belli olmayan, kaynağı olmayan bir üst-mekân.

Bütün bunlarda ne büyü ne baştan çıkarma var. Baştan çıkarma zaten İtalya'da; desenleri onları konuk eden kentler ve müzeler kadar kültürel ve ince olan resimlere dönüşmüş manzaralarda. İçlerinde bu derece lüks anlamın sonunda süse dönüştüğü sınırlanmış, resmi yapılmış, çok çekici yerler bunlar. Burada ise tam tersi: Baştan çıkarma yok ama salt bir büyüleme hatta yaşamın her türlü eleştirel ve estetik biçiminin, amaçsız bir yansızlığın ışıması içinde yok oluşunun büyülemesi var. İçkin ve güneşe özgü. Çölün büyülemesi: Arzusuz devinimsizlik. Los Angeles'in büyülemesi: Çılgınca ve arzusuz bir trafik. Estetiğin sonu.

Yok olan yalnızca dekorun (doğanın ya da mimarlığın dekoru) estetiği değil, bedenlerin ve dilin, Avrupalının; özellikle Latin Avrupalının zihinsel ve sosyal yapısını oluşturan her şeyin, *commedia della arte*nin, sosyal ilişkilerin abartılı, tumturaklı yanının, sözlerin oyun durumuna getirilmesinin, dilin yapmacıklarının, makyajın ve yapmacık jestlerin havasını veren o *commedia della arte*nin estetiği. Baştan çıkarmanın, beğeninin, etkileyiciliğin, tiyatronun; aynı zamanda çelişkinin, şiddetin her zaman söylemle, oyunla, uzaklıkla, yapmacıkla yeniden yakalanan bütün estetik ve retorik büyüsü. Bizim dünyamız hiçbir zaman çöle benzememiştir, her zaman tiyatro özelliği taşımıştır, her za-

man anlaşılmaz olmuştur. Bizim dünyamız her zaman kültürel ve dededen, babadan sürüp gelen kültürlülüğü içinde de biraz gülünç olmuştur.

Burada dikkat çekici olan, bütün bunların eksikliği, artık uzun işaret *travelling*leri durumuna gelen kentlerde mimarlık eksikliği kadar yüzlerde ve bedenlerde baş döndürücü o heyecan ve karakter eksikliğidir. Güzel, akışkan, yumuşak ya da cool ya da kuşkusuz zorlayıcı bir oburluk hastalığından çok, bed'enin ya da dilin, beslenmenin ya da kentin aldırmazlığına bağlı gülünç derecede şişmanlıkta: Kendilerine özgü ve art arda gelen işlevler ağı, gevşek bir ağ; aşırı derece büyüyüp her yanda hızla çoğalan hücre dokusu.

İşte böylece kentin tek dokusu otoyolların (*freeways*) dokusudur; taşıyıcı ya da daha çok, durmadan kentleri kentlere bağlayan doku, iki yönde de aynı hızla yol alan binlerce arabanın, güneşin altında bütün farları yanar durumda Ventura Freeway'de yol alan hiçbir yerden gelmeyip, hiçbir yere gitmeyen binlerce arabanın olağanüstü görüntüsü: Çok büyük bir kolektif olay; durmadan, saldırganlıktan uzak, amaçsız gidiş geliş – göndergesel toplumculluk; kuşkusuz aşırı gerçek bir teknoloji çağının böyle tek, yüzeylerde, ağlarda, yumuşak teknolojilerde kendini tüketen *soft-mobile* toplumculluğu.

Los Angeles'ta ne asansör ne de metro var. Ne dikeylik ne yeraltı (*under-ground*), ne yakınlık ne topluluk, ne sokak ne bina cephesi, ne merkez ne de anıt var: Fantastik bir mekân, bütün çeşitli işlevlerin hiyerarşisi olmayan bütün göstergelerin düşsel ve sürekli art arda gelişi -aldırmazlık fantezisi, ayrımsız yüzeylerin fantezisi- açık alan gücü, çöl-

lerde rastlanan açık alan gücü: Bu, çöllerde izlerin, kentlerde göstergelerin gösterilenlerinin, bedenlerde her türlü psikolojinin yok olmasıdır. Geniş alanın hayvansal ve metafizik, doğrudan büyülemesi; kuraklığın ve verimsizliğin büyülemesi.

California'nın efsanevi gücü, aşırı derecede bir kopukluğun ve çöllerin, otoyolların (*freeways*), okyanusun, güneşin ortamında, aşırı gerçek senaryosunda görülen baş döndürücü bir devingenliğin karmasında toplanıyor. Başka hiçbir yerde böyle köklü bir kültürsüzlüğün ve böyle bir doğal güzelliğin, doğal mucizenin ve salt taklidin şaşırtıcı bir biçimde birleştiği görülmez: *just in this mixture of extreme irreferentiality and deconnection overall, but embedded in most primeval and greatfeatured natural scenery of deserts and ocean and sun–nowhere else is this antagonistic climax to be found.**

Başka yerlerde doğal güzellikler anlam yüklüdür, nostalji yüklüdür ve kültürün kendisi de dayanılmaz derecede ciddidir. Güçlü kültürler (Meksika, Japonya, İslam dünyası) bize bozulmuş kültürümüzün ve derin suçluluğumuzun görüntüsünü yansıtıyorlar. Güçlü, belirli ve alışılmış, bölgesel bir kültürün anlam fazlalığı bizi ülkenin doğal güzellikleri olan yerlerde oturmaya zorunlu kılınmış gringolara, turistlere zombilere dönüştürüyor.

California'da hiç de böyle bir şey yok; burada tam bir kesinlik, katılık egemen çünkü kültürün kendisi de bir çöl ve her şeyin eşit olması, aynı doğaüstü biçimde ışıldaması için kültürün çöl durumunda bulunması gerekir.

* Tam da bu aşırı göndergeselsizlik ve bütünüyle bir kopma karışımı içinde ama çöllerin, okyanusun ve güneşin çok ilkel ve de çok büyük boyutlu doğal görünümü içine gömülmüş; başka hiçbir yerde böyle bir çelişik doruk noktası bulunamaz. (ç.n.)

İşte bu nedenle, kutbun üstünden geçerek Londra'dan Los Angeles'a uçuş bile stratosfere özgü soyutluğu, aynı zamanda hiper-gerçekliği içinde California'nın ve çöllerin bir parçası. Yersiz-yurtsuzlaşma gece ile gündüzün ayrılmasıyla başlıyor. Bunların ikiye bölünmesi artık bir zaman sorunu değil; mekân, yükseklik ve hız sorunu olduğunda ve açık açık, sanki dikey olarak gerçekleştiğinde; gecenin ortasından bir bulutun ortasından geçer gibi öyle bir hızla geçildiği sırada ve insanın geceyi sanki dünyanın çevresinde dolaşan yakın bir nesne gibi algıladığı ya da tersine güneş on iki saatlik uçuş süresince aynı noktada dururken gecenin tamamen ortadan kalktığı sırada, bizim mekân-zamanımızın sonu çoktan gelmiştir ve Batı'nın büyülü dünyası olacak aynı büyülü dünya çoktan oradadır.

Burada sıcaklığın büyüsü metafiziktir. Renkler bile, pastel mavisi, açık mavi, açık mor, leylak rengi; yavaş, jeolojik, zamana bağlı olmayan, sonsuz bir yanmanın ürünüdürler. Yeraltındaki minerallerin niteliği burada kristal gibi bitkilerle yeryüzüne çıkıyor. Burada bütün doğal elementler ateşin sınavından geçmiş. Çöl artık bir peyzaj değil, öteki biçimlerin soyutlanmasından doğan bir biçim.

Tanımı mutlak, sınırı ilkel dağ sırtları keskin, kenarlar acımasız. Burası önüne geçilemez derecede zorunlu, kaçınılmaz derecede zorunlu; ama anlamsız, keyfi ve insanlık dışı ve gizi çözümlemeden geride bırakılan göstergelerin bulunduğu bir yer. Kesin bir saydamlık. Çölün kentleri de ansızın sona eriyor; bunların çevreleri yok. Her an yok olabilen ılgımları andırıyorlar. Las Vegas'ın, o yüce Las Vegas'ın fosforlu ışıkları içinde, bütünüyle çölde ortaya çıkışını ve bütün gece o yapay gücünü, tanın soluk ışıklarında daha da yoğunlaşan gücünü harcadıktan sonra gün doğar doğmaz, çölün ve orada beliren şeyin, büyüleyici bir kop-

manın, bir ara vermenin ve her yeri saran, bir görünüp bir gözden kaybolan ışıldamanın gizini yakalamak üzere çöle yeniden dönüşünü görebilirsiniz.

Oyun ile çöl arasındaki gizli ilişki: Kentin sınırında çölün bulunuşuyla artan kumar oynama yoğunluğu. Dışarının dalga dalga yayılan sıcaklığına karşı oyun salonlarının klima düzeniyle sağlanan serinliği. Bütün yapay ışıkların güneş ışığının şiddetine meydan okuması. Her yandan güneş gibi parlayan kumar gecesi, çölün tam ortasında oyun salonlarının parıldayan karanlığı. Oyunun kendisinde çölü andıran, insanlık dışı, kültürsüz, ilkel bir biçim var; değerin doğal ekonomisine bir meydan okuma; değiş tokuşun sınırında bir çılgınlık. Ama onun da kesin bir sınırı var ve ansızın duruyor sınırları; gerçek tutkusu şaşmaz. Ne çöl ne de kumar açık alanlar. Bunlar sınırlı, tek merkezli; içeriye, bu merkez noktasına, yani oyunun ruhuna ya da çölün tam ortasına doğru yoğunlukları artar; burası en çok sevilen yerdir, her şeyin gölgesini yitirdiği, paranın değerini yitirdiği ve izlerin, göstergelerin aşırı azlığı yüzünden insanların bir anda zengin olmayı aramaya sürüklendiği çok eski bir yerdir.

Dizin

A
ademi merkeziyetçilik 102, 104
ahlak 50, 56, 62, 96, 102, 105, 110, 112, 113, 114
Amerikan devrimi 109
Amerikan gerçeği 42
Amerikan kültürü 81
Amerikan mucizesi 19
Amerikan yaşam biçimi 117
anschaulichkeit 74
anti-ütopya 119, 120
Apocalypse now (Kıyamet) 67
Arendt, Hanna 109
aristokrasi 101
arı dolaşım 121
art déco 26
arzu 63
atom bombası 15
ayna evresi 52

B
Baudelaire 88
bellek 17, 20, 135
bellek yitimi 20, 135
Beyaz Saray 68
bilimkurgu 60, 68, 98
bilinçdışı 18
bilişim (information) 47
Borg, Björn 12
Bowie, David 64
Bunham, Rainier 85, 87
burjuva 92, 108, 113, 116, 123
Büyük Tuz Çölü 14

C-Ç
California 20, 44, 54, 61, 67, 73, 86, 91, 100, 115, 125, 126, 127, 132, 133, 148, 152, 153
Central Park 27, 33
çevrebilim 58
cinsel heyecan 45
cinsellik 28, 42, 118
cinsel özgürlük 62, 137
cinsel taciz 55
cinsiyet 63, 64, 118

D
Death Valley 84, 85, 86, 87
demokrasi 99, 125
despotluk 125
dikeylik 34, 69, 151

din 105, 113, 122
Disneyland 73, 120, 123, 125, 127
doğa 13, 14, 62, 81, 87, 116, 126, 149
Dördüncü Dünya 136, 137
downtown 29, 127

E
eko-mimarlık 30
emperyalizm 132
erotik kültür 63
eşcinsel 64
eşitlik 104, 110, 111, 115, 116
Eski Dünya 21, 98, 101
estetik 16, 26, 35, 36, 47, 85, 108, 119, 121, 123, 124, 134, 139, 143, 150

F
fast-food 42
Faye, G. 125, 126, 127
feeling 47
feodalite 101
film 12, 51, 53, 65, 67, 73, 75, 76
Fitzgerald 26
Ford, John 88
Foucault 46
Fransız Devrimi 74, 112
freeways (otoyollar) 67, 70, 75, 81, 151, 152
funky town 18

G
gender 63
George, Boy 64
gerçeküstücülük 107
ghost towns ya da down towns (ölü kentler ya da kent merkezleri) 81
gönüllü kölelik 53
Grand Canyon 14

H
haz 12, 20, 50, 64, 113
Hendrix, Jimmy 107
Hiroşima 59
hız 19, 20, 56, 123, 127, 153
Hollywood 69, 71, 73, 125, 126
Huppert 102

I-İ
ırkların farklılığı 31
İkinci Dünya Savaşı 140
İncil 13
insanlıktan uzaklaştırma 125
İsa 12, 65, 76
İtalyan mucizesi 19

J
Jackson, Michael 64
Jarry, Alfred 140
jeoloji 16, 87
jogging 45, 50, 53, 54, 55, 125, 142

K
Kafka 79
Kalvinist 58
Katolik 58
Kennedy 49, 109, 142

kinetik 31
Kızılderililer 13, 57, 122
komünizm 133
konformizm 114, 125
kültür 20, 21, 47, 55, 63, 84, 86, 102, 104, 108, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 127, 149
kültürsüz 154

L
Las Vegas 13, 44, 84, 85, 86, 149, 153
look 63, 64, 65, 107, 133
Los Angeles 12, 13, 34, 36, 56, 69, 70, 74, 80, 81, 84, 92, 102, 117, 126, 133, 149, 150, 151, 153
Lyotard 61

M
Mandel 100
Manson 131
Marksizm 45, 62, 100
Marx 112, 121
Mayıs 119
Maymunlar Cehennemi 65
medya 31, 47, 81
mekân 18, 19, 20, 29, 77, 81, 122, 123, 150, 151, 153
metafizik 13, 17, 53, 152
mimarlık 19, 29, 30, 61, 151
mineroloji 16
mizah 99, 124
Monument Valley 14, 88
movie (sinema) 84
Münzer, Thomas 57
müstehcenlik 19
müzik 30, 84

N
New York 13, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 54, 70, 78, 103, 117, 123, 132
New York maratonu 33
Nietzsche 91
Nuh'un gemisi 31

O
ölüm 32, 50, 64, 80, 84
orji 131, 148
özgürleşme 118, 119, 138
özgürlük 61, 62, 99, 102, 104, 110, 111, 115, 116, 119, 137

P
Paz, Octavio 101
Platon 45, 72
pop 107
Presbiteryen 58, 58
Prometheus 33
psikanaliz 51, 125
psy'narsisizm 125
Püriten 18, 98, 111

R
rap 32, 50
Reagan 49, 66, 75, 109, 132, 133, 134, 136, 138, 139, 141, 142, 143
reklam 26, 33, 49, 67, 70, 75, 84, 118, 124, 141
Rembrandt 96, 123

Baudrillard, *Amerika*'da Avrupa kültürünün Amerika'yla hesaplaşmasına alışılmadık bir boyut getiriyor. Amerika'yı ne modern Avrupa'yı tanımlayan kavram ve değerlerin tükenmişliğine ya da tıkanmışlığına bir alternatif olarak gören ne de Avrupa-merkezci bir kültür ve uygarlık anlayışıyla eleştirmeye yönelen bir kitap bu. Üçüncü bir yaklaşımı; Amerika'yı Amerika olarak anlamanın ve bunu da yerinde, Amerika'da yapmanın zorunluluğunu savunuyor.

Öte yandan, Baudrillard'a göre Amerika'yı yerinde anlamanın yolu müzelerini, kütüphanelerini gezmek, geleneksel anlamda kültürel ürünler olarak adlandırdığımız şeyleri aramak değildir. Tersine, doğanın insandan önce geçirdiği bütün evrimleri sergileyen ilkel bir coğrafya, kent kavramlarımıza sığmayan bir kentleşme, farklı bir birey, ahlak ve sağlık anlayışı, bir "başka-kültür" sunan Amerika'yı görmek gerekir.

Bunu yapmaksa Batı'nın çöllerini boydan boya kateden otoyollarda gözden kaybolma noktasına varacak kadar hız yaparak Avrupa'da hiçbir zaman rastlanamayacak bir mekân ve yataylık deneyimi yaşamayı; Las Vegas'ı çölden fışkıran yapay bir ışık demeti olarak görebilmeyi; ne bir merkezi ne de sınırları olan ve böylece kent kavramını yeniden tanımlayan Los Angeles'ı gece karanlığında uzaktan seyretmeyi; New York'un siluetinde beliren yepyeni dikeyliği algılayabilmeyi gerektirir.

Sağlık çılgınlığı, özel bir "tarz" arayışı, başarma saplantısı içindeki Amerikalılar New York maratonunda nefesleri tükenene kadar koşarak ya da ortaçağ işkence aletlerine benzer aletlerle vücut geliştirerek acı çeki-yorlar. Ancak her şeyden önemlisi, başarının sırrı olan bu acının, yapayalnız çekilen, hiçbir dayanışma içermeyen bir acı olmasıdır.

Bu tür saptamalardan yola çıkarak ince bir mizahla yüklü bambaşka bir Amerika resmi çiziyor Baudrillard. Ancak özgün betimlemelerden ibaret bir gezi kitabı değil bu. Güçlü bir sosyo-politik çözümleme ve eleştiri üretiyor. Daha da önemlisi modern Batı'yı tanımlayan temel değer ve ilkelerin Amerika'da aldığı biçimlere bakarak Avrupa'nın aynı ilke ve değerleri gerçekleştirmedeki başarısını, hatta samimiyetini sorguluyor.

Bugün tüm dünyayı etkisi altına alan Amerikan yaşam ve düş[illegible] tar-zına farklı gözle bakan bu yapıt, Baudrillard'ın hiper gerçeklik [illegible] yiminin ilk ürünü...

AYRINTI • İNCELEME
ISBN 978-975-539-052-9
9 789755 390529